

WALDEMAR ANTONI KOZŁOWSKI

ŻYCIE SPORTOWE W CHEŁMIE

W LATACH 1918–1939

CHEŁM 2004

X

ŻYCIE SPORTOWE W CHELMIE
W LATACH 1918-1939

Wydanie książki sponsorowali:

„ZOMAR” Spółka Akcyjna w Chełmie
Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej
Spółka z o.o. w Chełmie
Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej
Spółka z o.o. w Chełmie
Urząd Miasta Chełma

Autor składa podziękowania:

Stanisławowi Minickiemu — Kierownikowi Chełmskiego Oddziału
Archiwum Państwowego w Lublinie
oraz Andrzejowi Gruszcze

Waldemar Antoni Kozłowski

ŻYCIE SPORTOWE
W CHEŁMIE
W LATACH 1918–1939

Chełm 2004

Recenzent

Dr Tomasz Demidowicz

Projekt okładki

Waldemar Antoni Kozłowski

Redakcja

Marek Jędrych

Skład i łamanie systemem L^AT_EX

L^{SUPER}
IBRI

Wydawca

Chełmskie Towarzystwo Regionalne
ul. Uściługska 1, 22-100 Chełm
tel. (082) 565 06 13

© by Waldemar Antoni Kozłowski

ISBN 83-913961-6-9

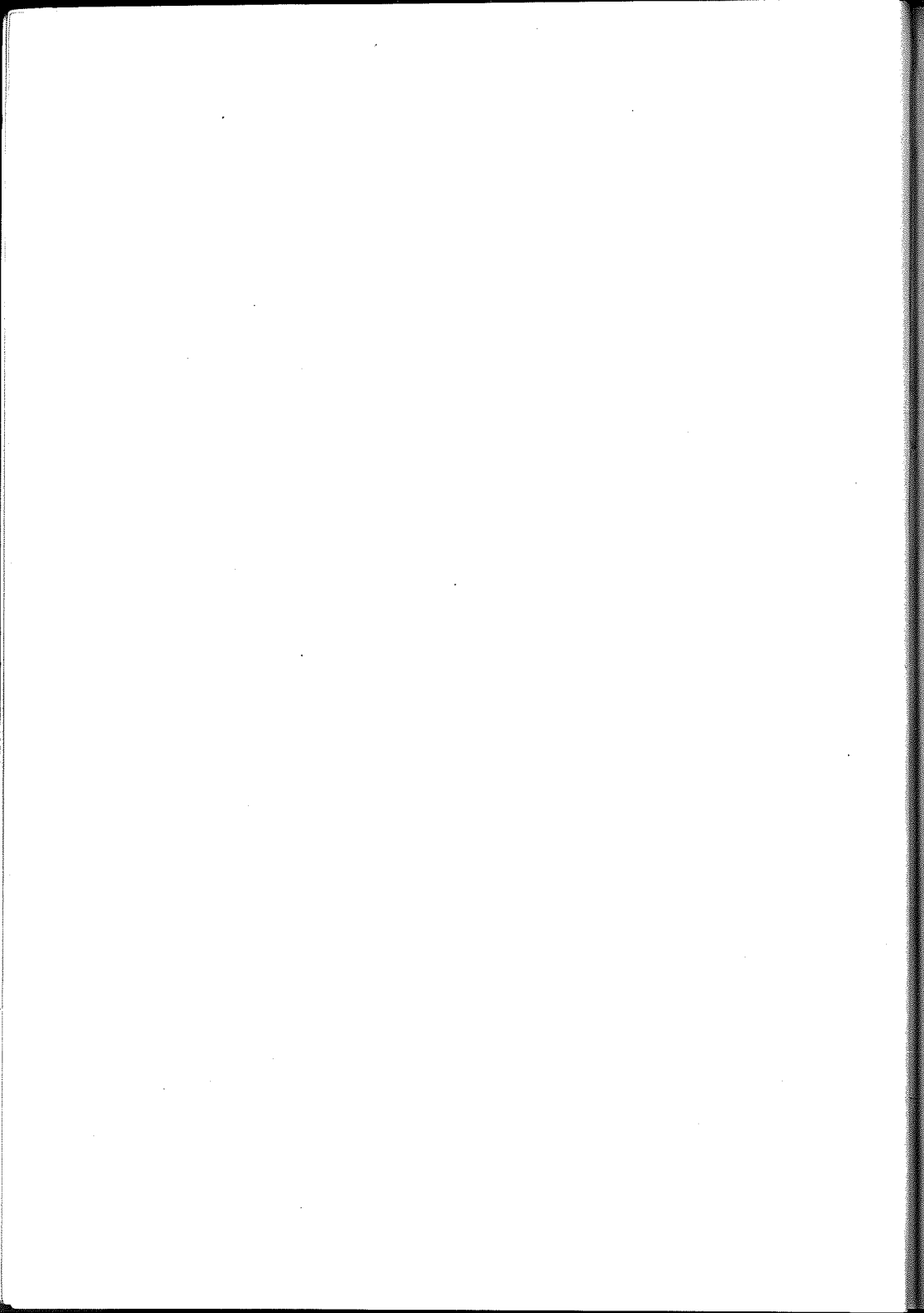

ZAKŁAD POLIGRAFICZNY
20-147 LUBLIN, Al. Spółdz. Pracy 9A
tel. 742-11-00

*Książkę dedykuję Żonie z podziękowa-
niem za cierpliwość dla mojej bezintere-
sownej i pracochłonnej pasji autorsko-wy-
dawniczej*

*Cokolwiek Ojczyzny się tyczy,
od niepamięci uchronić*

*„Statut Towarzystwa Przyjaciół Nauk”
1800 rok*

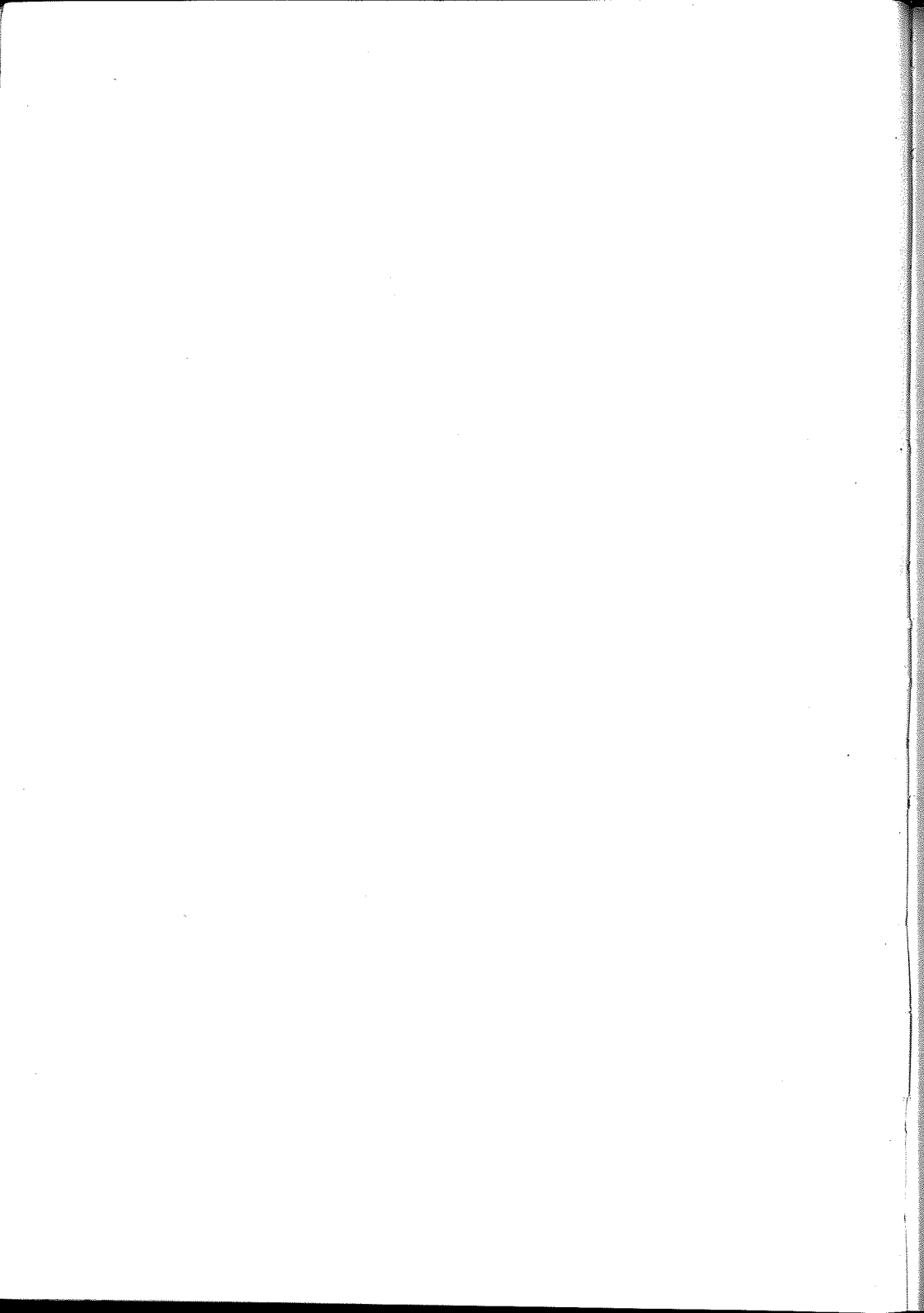

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
Rozdział I	
Z tradycji życia sportowego na ziemi chełmskiej do 1918 roku	15
Rozdział II	
Organizacje, stowarzyszenia i kluby sportowe w Chełmie w latach 1918–1939	19
Towarzystwa ogólnosportowe	19
Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”	19
Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego	19
Towarzystwo Cyklistów	19
Żydowskie Towarzystwo Sportowe	20
Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Makabi”	21
Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego	21
Kluby sportowe	22
Wojskowy Klub Sportowy 7. Pułku Piechoty Legionów	22
Wojskowy Klub Sportowy 2. Pułku Artylerii Ciężkiej	22
Klub Szachistów	23
Żydowski Klub Sportowy „Jordan”	23
Klub Cyklistów	23
Klub Sportowy Kolejowe Przysposobienie Wojskowe	23
Klub Wioślarski	24
Klub Sportowy „Żar”	24
Klub Sportowy „Polonia”	24
Żydowski Klub Sportowy „Szamryja”	24
Żydowski Klub Sportowy „Sztern”	24
Żydowski Klub Sportowy „Makabi”	25
Żydowski Klub Sportowy „Hosmonea”	25
Żydowski Klub Sportowy „Bajter”	25
Żydowski Klub Sportowy „Haszomer”	25
Międzyszkolny Klub Sportowy	25
Kolejowy Klub Sportowy „Hockey”	25
Policyjny Klub Sportowy	26
Wojskowy Klub Sportowy Garnizon	26

Żydowski Klub Sportowy ZAR	26
Chełmskie Organizacje Paramilitarne	26
Polska Organizacja Wojskowa	26
Harcerstwo	27
Związek Strzelecki „Strzelec”	28
Kolejowe Przysposobienie Wojskowe	28
Pocztowe Przysposobienie Wojskowe	29
Hufiec Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego	29
Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej	30
Liga Morska i Kolonialna	31
Inne instytucje, towarzystwa i koła sportowe	32
Klub Piłkarski „Cywil”	32
Szkolne Koło Sportowe „Zdrów”	32
Związek Młodzieży Wiejskiej	32
Klub Piłkarski „Amatorzy”	33
Rada Wychowania Fizycznego	33
Koło Miłośników Lotnictwa	34
Uczniowskie Koło Sportowe „Czarniecczy”	34
Koło Miłośników Wody	34
Polski Klub Społeczny i Klub Towarzyski	35
Koło Sportowe Pocztowego Przysposobienia Wojskowego	35
Ognisko Sportowe Kolejowego Przysposobienia Wojskowego	35
Koło Łyżwiarские	36
Koło Łucznicze	36
Koło Szybowcowe	36
Polski Związek Wychowawców Fizycznych	37
Żydowskie Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego „Gwiazda — Szter”	37
Rozdział III	
Dyscypliny sportowe uprawiane w Chełmie w latach 1918–1939	39
Sporty indywidualne	40
Gimnastyka	40
Lekkoatletyka	43
Kolarstwo	69
Jeździectwo	74
Gry sportowe	76
Piłka nożna	76
Piłka ręczna	83
Koszykówka	84
Siatkówka	86
Palant (i inne)	87
Tenis ziemny	88
Tenis stołowy (ping-pong)	90

Sporty wodne	91
Pływanie	91
Wioślarstwo i kajakarstwo	94
Sporty walki	96
Boks	96
Zapaśnictwo	97
Szermierka	97
Sporty strzeleckie	98
Strzelectwo (kulowe i śrutowe)	98
Łucznictwo	104
Sporty lotnicze	105
Szybownictwo	105
Modelarstwo lotnicze	106
Sporty zimowe	107
Narciarstwo	107
Saneczkarstwo	107
Łyżwiarstwo	108
Hokej na lodzie	108
Inne sporty	109
Szachy	109
Gry świetlicowe	109
Podsumowanie	110
Historia pewnej wyprawy	113
Bibliografia	119
Źródła archiwalne	119
Archiwalia rodzinne — zbiory prywatne	119
Wywiady i relacje	119
Prasa, czasopisma — regionalne	119
Czasopisma szkolne	120
Opracowania, monografie, artykuły, relacje	120
Aneks	123

Wstęp

Opracowanie *Życie sportowe w Chełmie w latach 1918–1939* jest kolejną pozycją zamykającą etap badań nad kulturą fizyczną ziemi chełmskiej i Chełma. Autor od wielu lat prowadzi prace naukowe nad rozwojem i dziejami kultury fizycznej na terenach nadbużańskich, a ziemi chełmskiej i Chełma w szczególności. Kwerenda, jaką przeprowadził, pozwoliła odkryć nieznane przejawy działalności społeczności chełmskiej na polu pracy oświatowo-sportowej. Celem książki jest uchronienie dla potomnych wielu faktów, a szerszej społeczności i młodemu pokoleniu przybliżenie bogactwa organizacji i klubów oraz dyscyplin sportowych w okresie 1918–1939 w Chełmie. Pracę wzbogacają zdjęcia, archiwalia i dokumenty prasowe zawarte w aneksie.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie i przedstawienie tradycji życia sportowego w Chełmie do 1918 r. W rozdziale drugim zaprezentowane zostało bogactwo organizacji, stowarzyszeń i klubów sportowych, które przyczyniły się do powstania aktywnego życia sportowego w Chełmie w latach 1918–1939. W rozdziale trzecim zostały pokazane istniejące dyscypliny sportowe i ich osiągnięcia na obszarze ziemi chełmskiej i Chełma w omawianym okresie.

Skąpe materiały źródłowe zaważyły na obszerności pracy. Autor ma jednak nadzieję, że wzbogaci ona historiografię regionalną.

W literaturze naukowej od dawna podkreślano złożony charakter sportu jako zjawiska społecznego. Czynili to zwłaszcza historycy, ogarniający spojrzeniem całokształt zjawisk i procesów ludzkiego życia.¹ Wskazywali oni na znaczenie sportu dla zdrowia, higieny, sprawności fizycznej,

¹ W. Lipiński, *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987; R. Wroczyński, *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.

wychowania i kształcenia młodego pokolenia. Podkreślali jego związki z mitami, religią, sztuką i polityką, rozrywką i zabawą, ale jednocześnie z pracą człowieka. Przekonanie to dzielili z historykami socjologowie, wprowadzający sport w sferę swoich zainteresowań. Florian Znaniecki na przykład sądził, że zachowania sportowe wywodzą się z wykonywanej pracy bądź staną się pracą w przyszłości lub też obejmują takie czynności, które w tym samym czasie przez jednych wykonywane są jako sportowe, a przez innych jako praca.²

Uczeni, poszukując swoistości sportu czy też podejmując próbę jego zdefiniowania, lokowali go zazwyczaj w sferze zabawy. Zachowania sportowe bowiem traktowali jako czynności ruchowe, nieprodukcyjne, charakteryzujące się współzawodnictwem oraz dążeniem do osiągnięcia maksymalnego, mierzalnego wyniku.³

Historycy kultury fizycznej interpretują sport jako specyficzny rodzaj gry, tę zaś zaliczają jednoznacznie do zabawy. Jest to najbardziej znany i utrwalony w świadomości społecznej sposób wiązania sportu z kulturą, czy też ściślej: interpretacji sportu jako zjawiska kultury.⁴

Słownik języka polskiego PAN objaśnia następująco termin *sport*: „ćwiczenia i gry służące podnoszeniu i nabywaniu sprawności fizycznej i wyrabianiu pewnych cech charakteru, jak wytrwałość, lojalność we współzawodnictwie”. W języku angielskim, skąd to słowo pochodzi, sport oznaczał pierwotnie wszelką zabawę, w węższym zaś znaczeniu — gry i rozrywki na wolnym powietrzu, zwłaszcza polowanie, rybołówstwo i wyścigi. W XIX jeszcze wieku angielski *sportsman* to przede wszystkim miłośnik łowów, strzelectwa, łowienia ryb, żeglarstwa czy wyścigów konnych.

Sport jednak jest przede wszystkim dobrą szkołą charakteru. Ćwiczy siłę woli, uczy przezwycięzania własnej słabości, wyrabia wytrwałość, orientację, refleks, odwagę. Podnosi sprawność fizyczną, wpływa dodatnio na stan zdrowia.⁵

² F. Znaniecki, *Socjologia wychowania*, t. 2, Warszawa 1973.

³ T. Veblen, *Teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 1971; J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, Warszawa 1967; F. Znaniecki, jw.

⁴ Z. Krawczyk, *O kulturze fizycznej. Studia i szkice*, Warszawa 1983; tenże, *Sport w kształtowaniu kultury i osobowości*, Warszawa 1983.

⁵ W. K. Osterloff, *Historia sportu*, Warszawa 1976.

Zreferowane tu poglądy autorytetów z zakresu kultury fizycznej uprawniają do przedstawienia współczesnej definicji: „Sport jest najbardziej wyselekcjonowaną i zorganizowaną postacią kultury fizycznej. To wierzchołek piramidy, której podstawę stanowi wychowanie fizyczne. Jego istotną cechą jest współzawodnictwo, uzyskanie określonego rezultatu, zwycięstwa bądź możliwie dobrej lokaty. Obejmuje osobników o wyrobionych zainteresowaniach, poddawanych różnorodnym zabiegom szkoleniowym, systematycznie uczestniczących w rozgrywkach i dążących do coraz lepszych wyników. Sport w coraz większym stopniu podlega prawom wielkich widowisk, w których ujawnione kwalifikacje sprawnościowe służą zaspokajaniu już nie tylko indywidualnych, ale także zbiorowych aspiracji środowisk, regionów i państw, powodując przez to rosnącą presję na osiągnięcie coraz lepszych rezultatów”.⁶

*

Chełm stary gród nad rzeką Uherką jest stolicą ziemi chełmskiej. Region ten położony w międzyrzeczu środkowego Bugu i Wieprza, ma bardzo bogatą i ciekawą historię. Leży na pograniczu dwóch kultur: Słowiańszczyzny wschodniej i zachodniej. Podlegał różnorodnym wpływom politycznym, religijnym, społecznym i kulturowym. Głównymi religiami były tu: katolicyzm, prawosławie i judaizm.

Po 1918 r. Chełm stanowił ważny ośrodek miejski i był siedzibą powiatu. 1 kwietnia 1928 r. miasto zostało wydzielone. Był też po Lublinie drugim znaczącym ośrodkiem administracyjnym i gospodarczym regionu. Według spisu ludności w 1922 r. miasto liczyło 23 221 mieszkańców. Drugi powszechny spis ludności w 1932 r. określił liczbę mieszkańców miasta na 29 074, a w 1939 r. według różnych źródeł było ich ponad 35 tys.

Do głównych źródeł utrzymania mieszkańców należały przemysł i handel. Stosunkowo wielu utrzymywało się z komunikacji i służby publicznej. W 1937 r. około 30% mieszkańców Chełma podało, że żyje z górnictwa i przemysłu, 21% z handlu, 12,2% z pracy w komunikacji i transporcie, 3,7% z rolnictwa, pozostałe zaś 32,8% ze źródeł bliżej nieokreślonych. Bezrobocie w mieście wahało się w granicach 10%.

⁶ W. A. Kozłowski, *Dzieje kultury fizycznej na ziemi chełmskiej*, Chełm 1994.

Sprawami szkolnictwa zajmował się Dozór Szkolny, a od 1929 r. Rada Szkolna Miejska. Na czele miasta stała obierana Rada Miejska i Zarząd Miejski — władze samorządowe. Naliczniejszą partią polityczną w Chełmie i powiecie było Stronnictwo Ludowe. W Chełmie istniało 7 szkół powszechnych i 8 szkół średnich. Najbardziej poczytnymi gazetami były: „Zwierciadło” (1923–1933) i „Kronika Nadbużańska” (1933–1939).⁷

⁷ L. Tokarski, *W latach Polski odrodzonej. 1918–1939*, [w:] *Chełm i Chełmskie w dziejach*, Chełm 1996.

Rozdział I

Z tradycji życia sportowego na ziemi chełmskiej do 1918 roku

W dziele Jędrzeja Moraczewskiego *Dzieje Rzeczypospolitej Polskiej* z pierwszej połowy XIX w. (t. II, Poznań 1844, s. 34–35) czytamy: chorągiew chełmska brała udział w bitwie z Krzyżakami pod Grunwaldem w roku 1410, a miała „Ziemia chełmska białego niedźwiedzia między dwoma drzewami w polu czerwonym”. Pod pojęciem „chorągiew” rozumiemy podstawową jednostkę organizacyjno-taktyczną jazdy rycerskiej z podległą służbą. Atrybutem stanu rycerskiego był fakt posiadania dóbr ziemskich oraz rytuał kodeksu honorowego, opartego na starożytnych tradycjach wychowania. Istotną w nim rolę odgrywała kultura fizyczna kształtowana poprzez „ćwiczenia cielesne”: jazdę konną, szermierkę, walkę i posługiwanie się bronią, sztukę łowiecką, zapasy, pływanie oraz biegi i strzelanie z kuszy.

Egzaminami wszechstronnej sprawności nabytej przez lata ćwiczeń były turnieje — specyficzne średniowieczne igrzyska rycerskie. Zbrojni rycerze, z reguły konno, potykali się wówczas w pojedynkach lub grupami albo pieszo popisywali się kunsztem z zakresu zaprawy militarnej.

Kronikarskie zapisy prowadzone przez Jana Długosza, dotyczące ziem wschodnich Rzeczypospolitej, do których zaliczana była ziemia chełmska, dowodzą, że „ćwiczenia cielesne”, wzorowane na rycerskich, prowadziła drobna szlachta i bogatsze mieszczaństwo. Były to popisy jazdy konnej, wyścigi konne oraz turnieje w strzelaniu z kuszy. Tradycja owa, fundowana przez króla dla upamiętnienia zwycięstwa i zasług w pokonaniu Krzyżaków, po pewnym czasie zanikła.⁸

⁸ W. A. Kozłowski, *Dzieje kultury fizycznej na ziemi chełmskiej*, Chełm 1994, s. 8.

W drugiej połowie XV i pierwszej XVI w. zabudowa Chełma była drewniana, podobnie świątynie, wokół których w tym czasie skupiało się życie religijne, oświatowe (przy niektórych istniały szkoły) i kulturalne mieszkańców. W drugiej połowie XV w. miasto nad rzeką Uherką liczyło około 1000 mieszkańców, przeważali Rusini, Polacy i Żydzi.

Kościół odgrywał ważną rolę w funkcjonowaniu społeczności polskiej w Chełmie i na ziemi chełmskiej. Dawał wzorce życia duchowego i materialnego.

W późnym średniowieczu miasto przeżywało okresy świetności, rozwoju, stabilizacji oraz upadku. Wynikało to z jego położenia na szlaku handlowym, na terenie ciągłych walk militarnych i sporów politycznych.

W czasach Rzeczypospolitej szlacheckiej był zaliczany do miast mniejszych. Nie odgrywał poważniejszej roli politycznej i ekonomicznej, był też przeciętnym ośrodkiem życia kulturalnego.

W 1621 r. powołany został na polecenie władz miejskich w celu ochrony porządku w mieście regiment konny straży miejskiej. Na jego czele stał rotmistrz, szlachcic Stanisław Roszkowski, którego zastępcą był Jan Polikarpowicz. Regiment dla utrzymania w stałej sprawności i gotowości bojowej poddawany był ćwiczeniom sprawności fizycznej, musztry, jazdy konnej, posługiwania się bronią i taktyki. Ćwiczenia te i dyscyplina, przychylnie odbierane przez społeczeństwo, zachęcały do uczestniczenia w procesie rozwijania kultury fizycznej.

W czasach zaborów (1795–1918) w Chełmie i na ziemi chełmskiej stan rozwoju biologicznego, kultury fizycznej i wychowania fizycznego społeczności polskiej ulegał ciągłej degradacji. Nie pomogły sformułowane w XVIII w. ideały wychowawcze Komisji Edukacji Narodowej.⁹

W okresie rewolucji 1905–1907 na obszar ziemi chełmskiej i do Chełma przenikały narodowowyzwoleńcze ideały polskich organizacji oświatowo-zdrowotno-sportowych, a w szczególności Polskiej Macierzy Szkolnej, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i ruchu Jordanowskiego.

Idee Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” — kultywowania kultury fizycznej — przenikały na ziemię chełmską od 1908 r. Sokolnicy duży

⁹ K. P. Janczykowski, *Z badań dotyczących najstarszych dziejów ziemi chełmskiej i Chełma*.

nacisk kładli na uprawianie gimnastyki jako formy aktywności dostępnej dla każdego, a dającej duże efekty w postaci poprawy sprawności. Preferowali gimnastykę militarną, zdrowotną, przyrządową lub sportową.

Podczas konferencji nauczycieli 15 września 1910 r. Chełmska Dyrekcja Szkolna, mimo akcji represji i rusyfikacji, podjęła uchwałę o wprowadzeniu w Rządowym Gimnazjum dla Dziewcząt w Chełmie 9 godzin tygodniowo nauki gimnastycznej systemu sokolego. W rok później najlepsze gimnastyczki gimnazjum uczestniczyły w Warszawie w zlocie sokolim, prezentując układy ćwiczebne. Otrzymały za występ wyróżnienie.

W latach 1915–1918 gimnastyka systemu sokolego towarzyszyła tworzącemu się w Chełmie harcerstwu, wzorowanemu na skautingu. Również w pierwszej polskiej szkole średniej — Chełmskiej Szkole Filologicznej — gimnastyka systemu sokolego jako przedmiot w ramach ćwiczeń cielesnych służyła podnoszeniu sprawności fizycznej młodzieży. Zajęcia z braku nauczycieli wychowania fizycznego prowadzili instruktorzy Wychowania Fizycznego, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i Polskiej Organizacji Wojskowej. Harcerze i uczniowie w trakcie zajęć zdobywali sprawności gimnastyczne.

Na rozwój kultury fizycznej na ziemi chełmskiej od roku 1910 miał również wpływ Chełmski Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. W roczniku Towarzystwa z roku 1911 czytamy:

Oddział chełmski PTK (Polskie Towarzystwo Krajoznawcze) liczy 118 członków, obrót roczny oddziału wykazuje sumę 598 rubli 70 kopiejek (300 zł) na — muzeum, krajoznawstwo, wycieczki, odczyty, referaty i inne.

W latach ucisku zatem, kiedy rząd rosyjski tłumił najmniejsze przejawy swobodnej myśli polskiej, chełmianie potrafili rozwijać działalność krajoznawczą i zająć się badaniami naukowymi.

Oficjalnie, jako organizacja, Polska Macierz Szkolna została w Chełmie zatwierdzona 15 listopada 1917 r., grupując 34 członków. W skład zarządu weszli: prezes koła — ks. Wacław Kosior, sekretarz — M. Kińczyk, skarbnik — dr Chomicki. Prowadzono i utrzymywano 3 czytelnie i 4 biblioteki. Sekcja prelegentów zorganizowała cykl odczytów i pogadanek w mieście i powiecie, korzystając z wypożyczalni, która posiadała 7 latarni i 1500 sztuk przeźroczy. W mieście prowadzono Uniwersytet

Powszechny, kursy dla dorosłych, trzymiesięczny kurs handlowy i kurs higieny, także kurs metodyki pracy oświatowej pozaszkolnej. W powiecie przeprowadzono około 100 kursów dla analfabetów, zorganizowano trzy razy obchody rocznic narodowych. Dochody wyniosły 3494,93 zł, a wydatki 3028,22 zł. Najprężniej w powiecie chełmskim działało, liczące 59 członków, koło Polskiej Macierzy Szkolnej w gminie Rejowiec, którego prezesem był ks. proboszcz Zakrzewski.

Odradzało się w Chełmie życie oświatowe, kulturalne i sportowe. Tworzył się ruch sportowy, robotniczy i wiejski, a przede wszystkim szkolny, kulturalny i turystyczny. Powstawały pierwsze polskie organizacje oświatowo-sportowe, jednocząc wokół swoich idei lokalną elitę społeczną. Był to czas odbudowy ideałów narodowych i patriotyzmu regionalnego.¹⁰ Pisał o tym Kazimierz Czernicki:

[...] faktyczną datą dziejów odradzającego się Chełma jest sierpień 1915 r. Moment wyjścia stąd na zawsze nie tylko żołnierza, ale i ducha moskiewskiego.¹¹

Utworzenie w 1912 r. przez Rosję guberni chełmskiej, w skład której oprócz właściwej ziemi chełmskiej, weszła część Podlasia, pod względem historycznym i etnicznym nic nie zmieniło.

Wojna w latach 1914–1918 spowodowała masową ewakuację ludności prawosławnej z ziemi chełmskiej do Rosji i na Ukrainę. Jest rzeczą zbyt łatwą udowodnić, jak dalece katolicyzm wiązał się wówczas, nie tylko na ziemi chełmskiej, z polskością.¹²

¹⁰ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne o charakterze sportowym na terenie Chełmszczyzny w okresie międzywojennym 1918–1939*, Chełm 2001, s. 1–18.

¹¹ K. Czernicki, *Chełm. Przeszłość i pamiątki*, Chełm 1936, s. 17.

¹² Strzembosz-Pieńkowski, *Przyczynki do ruchu narodowościowego ukraińskiego na ziemiach byłej ziemi chełmskiej i Podlasia*, „Sprawy Narodowościowe” 1929, nr 5.

Rozdział II

Organizacje, stowarzyszenia i kluby sportowe w Chełmie w latach 1918–1939

Towarzystwa ogólnosportowe

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” zaistniało w Chełmie w 1908 r. W listopadzie 1918 r. założone zostało oficjalnie przez druha przodownika Mieczysława Krokowskiego i nosiło imię Kazimierza Wielkiego. Siedzibę miało przy ulicy Lubelskiej 75. Sokół współtworzył chełmski, miejski i robotniczy ruch sportowy, propagował gimnastykę, wychowanie fizyczne i sport. W 1939 r. zawiesił działalność.¹³

Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego

Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego w Polsce Oddział w Chełmie rozpoczęło działalność w 1923 r. Zarząd mieścił się przy ulicy Lubelskiej 69, a prezesem był Józef Prochal. Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego prowadziło działalność w zakresie: dokształcania, odczytów, rajdów turystycznych i porad zdrowotnych. Miało również wpływ na sportowe życie w mieście i powiecie do 1939 r.¹⁴

Towarzystwo Cyklistów

Towarzystwo Cyklistów zostało powołane w Chełmie latem 1924 r. z inicjatywy Antoniego Pochylskiego (byłego członka Warszawskiego

¹³ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 49–58 (*Działalność Chełmskiego TG „Sokół” w latach 1918–1939*).

¹⁴ Tamże, s. 19–20.

Towarzystwa Cyklistów), B. Kłopotowskiego i W. Szurmińskiego, z siedzibą przy ulicy Lubelskiej 73. Organizowało i upowszechniało rozwój kolarstwa na ziemi chełmskiej, wprowadziło w Chełmie kolarstwo zawodowe. Działo do 1939 r.¹⁵

Żydowskie Towarzystwo Sportowe

Wspieranie datkami finansowymi i pomocą materialną biednych żydów oraz łóżenie na przytułki, domy sierot i organizacje charytatywne było obowiązkiem każdego Żyda z gminy w ziemi chełmskiej. Wynikało to również z zasad religijnych i wieloletniej tradycji.

W latach 1918–1939 na terenie Polski istniały żydowskie instytucje i organizacje wspierające materialnie ubogich Żydów. Żydowskie domy sierot gminy chełmskiej były finansowane przez JOINT (Amerykański Zjednoczony Komitet Rozdzielczy). Wspomagał on sieroty, przeprowadzał akcje, przyznawał zapomogi, a nawet zajmował się adopcją dzieci. Finansował również profilaktykę lekarską, higienę szkolną i kolonie oraz wczasy dla dzieci.

Działająca w Chełmie Żydowska Filia Stowarzyszenia Hachnusas, prowadziła akcję finansowania biednych dziewcząt zawierających związki małżeńskie. Miała też duży wpływ na tworzenie w Chełmie żydowskiego sportu. Powstawał cały system małych świetlic, sal do gier i zabaw, bilarda, gier świetlicowych i ping-ponga.

Znaczące grupy żydowskie tworzyły odrębne Koła Sportowe. Pod koniec 1924 r., z inicjatywy L. Ledermana, Wolbergera, Zypsera i redaktora naczelnego „Unser Sztyme” Goldberga, odbyło się spotkanie Żydów gminy chełmskiej. Miało na celu stworzenie szerokiego frontu żydowskiego ruchu sportowego i włączenie się do życia sportowego w Chełmie.

Latem 1925 r. powstało Żydowskie Towarzystwo Sportowe w Chełmie. Zarząd tworzyli Lederman i Wolberger. Towarzystwo miało odpowiadać za sport żydowski w mieście, jego rozwój, organizację imprez, tworzenie reprezentacji oraz popularyzację różnych konkurencji i dyscyplin. Wyzwania przerastały ramy organizacyjne Towarzystwa, dlatego zarząd postanowił powołać organizacje i kluby, ponoszące odpowiedzialność za poszczególne dyscypliny sportowe w Chełmie.

¹⁵ Tamże, s. 22.

W 1925 r. utworzony został Żydowski Klub Sportowy „Jordan”, przy którym działały sekcje lekkiej atletyki i pływania, w 1927 r. powstało Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Makabi” z gimnastyką, lekką atletyką i tenisem ziemnym. Prezesami zostali Lederman i Wolberger.

W wyniku aktywnej postawy znaczących grup żydowskich w 1930 r. powstały nowe Kluby Sportowe w dzielnicowych skupiskach żydowskich Chełma:

- ŻKS „Szamryja” — lekka atletyka, pływanie i ping-pong;
- ŻKS „Sztern” — lekka atletyka, piłka nożna i gimnastyka;
- ŻKS „Makabi” — piłka nożna, szachy i ping-pong;
- ŻKS „Hosmonea” — boks i szachy;
- ŻKS „Haszomer” — piłka nożna, siatkówka i koszykówka;
- ŻKS „Bajter” — brydż, gry świetlicowe, ping-pong i bilard.

W 1939 r. sportowa działalność organizacji żydowskich została zawieszona.¹⁶

Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Makabi”

Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Makabi” powstało w 1927 r. w Chełmie i mieściło się przy ulicy Lubelskiej 50. Działały przy nim sekcje: gimnastyczna, lekkiej atletyki i tenisa ziemnego. Prezesami Towarzystwa zostali Lederman i Wolberger. W 1939 r. sportowa działalność towarzystwa została zawieszona.¹⁷

Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego powołano do życia w Chełmie 28 kwietnia 1910 r. Inspiratorem, założycielem i prezesem był Edward Łuczkowski, lekarz, patriota, społecznik i regionalista chełmski. Początkowo działały trzy sekcje: wycieczkowa, biblioteczna i muzealna.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Lublinie, Oddział w Chełmie (dalej: APLOCh), Akta Miasta Chełma (dalej: AmCh), sygn. 508, 509, 510, 518; W. Matyszczak, Chełm. Monografia statystyczno-gospodarcza, Lublin 1939 (maszynopis), s. 32–34; W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 23; Wywiad z Marianem Malcem, zawodnikiem i działaczem od 1930 r. związanym ze sportem chełmskim.

¹⁷ Patrz przypis 16.

Z czasem Towarzystwo rozwinęło działalność, propagując ruch wyzwolńczy, regionalny, kultywowanie ideałów oraz form kultury fizycznej. W swych szeregach zjednoczyło elitę Chełma, miało duży wpływ na odbudowę polskości kresów nadbużańskich po ich powrocie do macierzy. Po zmianach organizacyjnych Polskie Towarzystwo Krajoznawcze działa do chwili obecnej jako Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego im. K. Janczykowskiego.¹⁸

Kluby sportowe

Wojskowy Klub Sportowy 7. Pułku Piechoty Legionów

Wojskowy Klub Sportowy 7. Pułku Piechoty Legionów rozpoczął działalność w Chełmie w 1920 r. od lekkiej atletyki i piłki nożnej. Inspirowany był przez peowiaków i Chełmskie Dowództwo Garnizonu. Z czasem rozbudowano działalność o sekcje: lekkiej atletyki, piłki nożnej, tenisa ziemnego, narciarską, szermierczą, strzelecką, pływacką, hippiczną, koszykówki, siatkówki, szczypiorniaka — piłki ręcznej i sportów obronnych. Władze Klubu szczególny nacisk kładły na współpracę w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi sportu w mieście oraz na współdziałanie z młodzieżowymi organizacjami wychowującymi w duchu siły, zdrowia i przygotowania militarnego. W 1939 r. klub przerwał działalność.¹⁹

Wojskowy Klub Sportowy 2. Pułku Artylerii Ciężkiej

Wojskowy Klub Sportowy 2. Pułku Artylerii Ciężkiej powołany został w Chełmie w 1922 r. Prowadził działalność w sekcjach: lekkiej atletyki, piłki nożnej, szermierczej, bokserskiej, strzeleckiej, sportów wodnych i zimowych. Podobnie jak 7. Pułk Piechoty Legionów działał na rzecz społeczności chełmskiej do 1939 r.²⁰

¹⁸ *Pagóry. Jednodniówka ZO PTTK w Chełmie*, Chełm 1985, s. 17; K. P. Janczykowski, *Z badań... Działalność Oddziału PTK*.

¹⁹ „Zwierciadło” 1927, nr 11, s. 5; W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 35–37.

²⁰ APLOCh, AmCh, sygn. 338; W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 35.

Klub Szachistów

Klub Szachistów utworzony został w 1925 r. w Chełmie i mieścił się przy ulicy Lubelskiej 6a. Zarząd i większość członków stanowili sympatycy z kręgów lekarzy i sądownictwa. Klub prowadził działalność na rzecz sportu i popularyzowania tej dyscypliny w mieście. Skupiał również młodzież, która tu zdobywała arkana sztuki gry. Klub zawiesił działalność w 1939 r.²¹

Żydowski Klub Sportowy „Jordan”

Żydowski Klub Sportowy „Jordan” utworzony został w 1925 r. Działały przy nim sekcje: lekkiej atletyki i pływania. Klub działał do 1939 r.²²

Klub Cyklistów

Klub Cyklistów utworzyli w 1926 r. przy Chełmskim Towarzystwie Cyklistów członkowie, którzy ograniczali swoją działalność do rajdów i wycieczek regionalno-turystycznych. Przeważali wśród nich właściciele restauracji, kawiarni i adwokaci. Klub zawiesił działalność w 1939 r.²³

Klub Sportowy Kolejowe Przysposobienie Wojskowe

Klub Sportowy Kolejowe Przysposobienie Wojskowe powołany został w Chełmie w 1929 r. przy Związku Zawodowym Kolejarzy. Zarząd Klubu tworzyli Komendant Oddziału KPW Smolak oraz referenci: sportu Sielicki, kulturalno-oświatowy Raszuł, odczytów Fałkowski i muzyki Suchoń. Przy Klubie Sportowym Kolejowe Przysposobienie Wojskowe działały sekcje: piłki nożnej, lekkiej atletyki, strzelecka, siatkówki, ping-ponga, narciarska, wycieczkowa i hokeja na lodzie oraz krajoznawczo-turystyczna i gier świetlicowych. Siedziba Klubu mieściła się w Domu Kolejacza obok dworca. Klub Sportowy Kolejowe Przysposobienie Wojskowe prowadził szeroką działalność na rzecz sportu miejskiego, robotniczego i szkolnego oraz akcje wakacyjne i zimowiska dla dzieci biednych. Klub zawiesił działalność w 1939 r.²⁴

²¹ APLOCh, AmCh, sygn. 504; Wywiad z Janem Grzelą związanym ze sportem chełmskim od 1922 r.

²² Patrz przypis 16.

²³ Wywiad z J. Grzelą.

²⁴ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 40–45 (opis KPW).

Klub Wioślarski

Klub Wioślarski utworzyli uczniowie klasy VII h w 1930 r. przy Gimnazjum „Czarniecczyków” w Chełmie. Wspomagani byli przez Szkolne Koło Ligi Morskiej i Kolonialnej i Chełmski Komitet Ligi Morskiej i Kolonialnej. Zajęcia, kursy i obozy wioślarsko-pływackie odbywały się na zorganizowanym kąpielisku w Uhrusku nad Bugiem. Klub zawiesił działalność w 1939 r.²⁵

Klub Sportowy „Żar”

Klub Sportowy „Żar” rozpoczął pracę w Chełmie w 1930 r., wspierany przez zwolenników ping-ponga i sportów wodnych. Działalność zawiesił w 1939 r.²⁶

Klub Sportowy „Polonia”

Klub Sportowy „Polonia” powołali w 1930 r. w Chełmie miłośnicy tenisa ziemnego. Prezesem i założycielem był adwokat Aleksander Gross. Klub był członkiem Polskiego Związku Lawn Tennis i mieścił się przy ulicy Lubelskiej 4. Propagował tenis w Chełmie, prowadził szkolenia i ciągle rozbudowywał sekcję tenisa ziemnego, a talenty przekazywał do Polskiego Związku Lawn Tennis. Klub zawiesił działalność w 1939 r.²⁷

Żydowski Klub Sportowy „Szamryja”

Żydowski Klub Sportowy „Szamryja” utworzony został w 1930 r. Powstały przy nim sekcje: lekkiej atletyki, pływania i ping-ponga. Klub zawiesił działalność w 1939 r.

Żydowski Klub Sportowy „Sztern”

Żydowski Klub Sportowy „Sztern” utworzony został w 1930 r. Powstały przy nim sekcje: lekkiej atletyki, piłki nożnej i gimnastyki. Klub zawiesił działalność w 1939 r.

²⁵ K. P. Janczykowski, Arch. Pryw. LMK lata 1929–1939.

²⁶ W. Matyszczak, jw., s. 33; Wywiad z J. Grzelą i M. Malcem.

²⁷ APLOCh, AmCh, sygn. 515; Wywiad z Hermanem Sawickim związanym z tym klubem i tenisem chełmskim od 1935 r.

Żydowski Klub Sportowy „Makabi”

Żydowski Klub Sportowy „Makabi” utworzony został w 1930 r. Powstały przy nim sekcje: piłki nożnej, szachowa i ping-ponga. Klub zawiesił działalność w 1939 r.

Żydowski Klub Sportowy „Hosmonea”

Żydowski Klub Sportowy „Hosmonea” utworzony został w 1930 r. Istniały przy nim sekcje: boks i szachowa. Przerwał działalność w 1939 r.

Żydowski Klub Sportowy „Bajter”

Żydowski Klub Sportowy „Bajter”, utworzony w 1930 r., prowadził sekcje: brydża, gier świetlicowych, ping-ponga i bilardową. Działalność zawiesił w 1939 r.

Żydowski Klub Sportowy „Haszomer”

Żydowski Klub Sportowy „Haszomer” utworzony został w 1930 r. Istniały przy nim sekcje: piłki nożnej, siatkówki i koszykówki. Zawiesił działalność w 1939 r.²⁸

Międzyszkolny Klub Sportowy

Nauczyciel wychowania fizycznego Bolesław Wirski powołał w 1934 r. Międzyszkolny Klub Sportowy przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Chełmie. Międzyszkolny Klub Sportowy stał się odpowiedzialny za szkolny sport wyczynowy, za szkolenie, za reprezentację poszczególnych dyscyplin i konkurencji sportowych oraz za poziom i kontakty z innymi miejscowościami. Sportowcy Międzyszkolnego Klubu Sportowego Chełm uczestniczyli w mistrzostwach kraju w systemie Szkolnych Imprez Sportowych Kuratorium Okręgu Szkolnego rangi miejskiej, wojewódzkiej i krajowej. Klub działał do 1939 r.²⁹

Kolejowy Klub Sportowy „Hockey”

Kolejowy Klub Sportowy „Hockey” utworzony został w Chełmie w 1934. Równolegle z Klubem Sportowym — Kolejowe Przysposobienie

²⁸ Patrz przypis 16.

²⁹ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 24.

Wojskowe przy Związku Zawodowym Kolejarzy był zrzeszony w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Lublinie. Prowadził szkolenia jazdy na łyżwach i gry w hokeja na lodzie. Organizował gry i zabawy na lodzie oraz karnawały. W sekcji skupiał członków osiedla kolejowego tzw. dyrekcji, inni też mogli uczestniczyć w zajęciach. Działał do 1939 r.³⁰

Policyjny Klub Sportowy

Policyjny Klub Sportowy mieścił się w Chełmie przy ulicy Orlicz-Dreszera 7. Prezesem klubu był Jan Żebrowski, aspirant, kierownik komisariatu Policji Państwowej w Chełmie. Istniał do końca okresu międzywojennego.³¹

Wojskowy Klub Sportowy Garnizon

Wojskowy Klub Sportowy Garnizon mieścił się w Chełmie przy ulicy Lubelskiej 133. Prezesem był Stanisław Gumowski. Klub prowadził działalność w okresie międzywojennym.

Żydowski Klub Sportowy ZAR

Żydowski Klub Sportowy ZAR mieścił się w Chełmie przy ulicy św. Mikołaja 12. Prezesem był Moszko Bekier. Pracował do wybuchu II wojny światowej.

Chełmskie Organizacje Paramilitarne

Polska Organizacja Wojskowa

W sierpniu 1915 r. wycofały się z Chełma wojska rosyjskie, w wyniku przesuwającego się frontu miasto zajęli Austriacy. Wraz z wojskiem z Chełma wycofały się represyjne władze i urzędnicy carscy. Był to moment odprężenia społecznego, które wykorzystały działające konspiracyjne organizacje polskie, wśród których znaleźli się tajni członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej. W krótkim czasie, bo już w październiku 1915 r., zorganizowano w Chełmie Oddział Polskiej Organizacji

³⁰ Kronika Koła Sportowego „Zdrów” przy Państwowym Liceum Pedagogicznym Męskim w Chełmie Lub. Lata 1938–1939; Wywiad z J. Grzelą.

³¹ R. Litwiński, *Materiały informacyjne Komisariatów Państwowej Policji w Chełmie*, „Rocznik Chełmski” t. 9, 2003, s. 391.

Wojskowej. Powstała również struktura organizacyjna Polskiej Organizacji Wojskowej, prowadząca działalność poprzez powołane agendy: Wydział Narodowy, który prowadził pracę nad uświadomieniem narodowym i obywatelskim; Ligę Kobiet, organizującą pomoc sanitarną przyszłym członkom i żołnierzom, również duchową i kulturalną; Komitet Pomocy Materialnej propagujący w społeczeństwie akcję wspomagania materialnego tworzących się szeregów Polskiej Organizacji Wojskowej; Towarzystwo Sportowe, prowadzące zajęcia sportowe w celu przygotowania fizycznego i zdrowotnego przyszłych bojowników Polskiej Organizacji Wojskowej.

W grudniu 1915 r. powołano sztab Polskiej Organizacji Wojskowej, który pod tajną nazwą „Piechur” rozpoczął działalność w lokalu przy ulicy Wojstawickiej 5. Opracowano szczegółowy plan pracy i rozpoczęto działalność szkoleniową.

Wokół chełmskiej Polskiej Organizacji Wojskowej zjednoczyła się elita najszlachetniejszych ludzi, poświęcając swoją pracę dla dobra ojczyzny i wyzwolenia spod ucisku okupanta.

Polska Organizacja Wojskowa była pierwszą organizacją wojskową, która w Chełmie prowadziła zajęcia sportowe dla rodzin wojskowych i ich sprzymierzeńców pod hasłem powiększenia szeregów Polskiej Organizacji Wojskowej, aby rosły, tężały, ćwicząc ciało i hartując ducha. Chełmska Komenda Polskiej Organizacji Wojskowej bardzo liczyła na młodzież gimnazjum i niezrzeszoną, a pragnącą walczyć o wolność.

Wielu oficerów, byłych legionistów, stało się członkami i szkoleniowcami Polskiej Organizacji Wojskowej, przekazując swoje doświadczenie młodszym. Polska Organizacja Wojskowa została rozwiązana w grudniu 1918 r., a do 1939 r. działała jako organizacja kombatancka.

Harcerstwo

Od 1910 r. pracowało konspiracyjnie, od 1915 r. półtajnie. Pod koniec 1918 r. (już w wolnym Chełmie) przy gimnazjum podczas sejmiku skautowo-harcerskiego w obecności władz miejskich i szkolnych powołano Hufiec Harcerski Drużyn Chełmskich, a jego komendantem został mianowany nauczyciel gimnazjum Tadeusz Dąbrowski. Z chwilą tą powstał oficjalnie w Chełmie Związek Harcerstwa Polskiego. W tej formie prowadził działalność do 1939 r.

Związek Strzelecki „Strzelec”

Związek Strzelecki „Strzelec” im. płk. Lisa Kuli w Chełmie oficjalnie rozpoczął działalność pod koniec 1918 r. Organizacja miała charakter paramilitarny, społeczno-wychowawczy, o narodowych ideałach legionowych. Patronat nad „Strzelcem” objął garnizon chełmski, a przede wszystkim 7. Pułk Piechoty Legionów.

„Strzelec” organizował pracę w sekcjach: strzeleckiej, propagandowej, wycieczkowej i dbającej o miejsca pamięci narodowej. Instruktorzy „Strzelca” lub oficerowie z 7. Pułku Piechoty Legionów prowadzili również szkolenia w zakresie jazdy konnej, zespołowych gier sportowych, pływania i ratownictwa. Ze względów politycznych „Strzelec” zawiesił działalność w 1939 r.

Kolejowe Przysposobienie Wojskowe

Dowództwo Wołyńskich Kolei Wschodnich utworzono w 1918 r. z siedzibą w Chełmie. Wkrótce powstały struktury przysposobienia wojskowego. Początkowo nosiło nazwę Straży Kolejowej, następnie Wojskowej Straży Kolejowej, a od 1921 r. Kolejowego Przysposobienia Wojskowego.

Kolejowe Przysposobienie Wojskowe Ognisko Chełm mieściło się przy ulicy Kolejowej 56 w Domu Kolejarza. Funkcję prezesa pełnił Karol Wasylkiewicz. Było organizacją zmilitaryzowaną i miało za zadanie ochronę odcinków linii kolei, rozbudowy stacji oraz zapewnienie bezpieczeństwa podróżnym. Dynamiczny rozwój kolejnictwa w mieście nad Uherką był podyktowany planami przeniesienia z Radomia do Chełma dyrekcji kolei wschodniej. W związku z tym w Chełmie przystąpiono do budowy dużego osiedla mieszkaniowego, wyłącznie dla pracowników kolei.

Kolej w tym czasie w Polsce była wielką instytucją państwową, mającą znaczący wpływ i rangę. Kolejowe Przysposobienie Wojskowe wymagało od członków dużej sprawności fizycznej. Również obowiązkowe codzienne ćwiczenia doprowadziły do dużego usportowienia pracowników kolei.

Podnoszenie sprawności fizycznej każdej drużyny było oparte o system ćwiczeń z gimnastyki i musztry wojskowej. Do ich programu wcho-

dziły: przeszkody sprawnościowe, strzelanie, jazda konna, formy gier sportowych, biegi terenowe i ratownictwo oraz musztra wojskowa. Kolejowe Przysposobienie Wojskowe istniało do 1939 r.

Pocztowe Przysposobienie Wojskowe

Pocztowe Przysposobienie Wojskowe przy Poczcie Chełmskiej (ulica Obłńska 20) rozpoczęło działalność jako ognisko w 1921 r. Prezesem był Jan Ślubowski. Pocztowe Przysposobienie Wojskowe było organizacją ważną dla obronności i bezpieczeństwa państwa w zakresie służby łączności.

W latach 1923–1929 istniała w nim rywalizacja pomiędzy drużynami o miano najlepszej i najsprawniejszej w takich dziedzinach, jak: strzelanie, musztra, biegi terenowe, ratownictwo, tory sprawnościowe. Pocztowe Przysposobienie Wojskowe zostało rozwiązane w 1939 r.

Hufiec Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego

Z analizy dostępnych materiałów wynika, że powołania w Chełmie Hufców Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego należy dopatrywać się w szkolnych i przyzakładowych organizacjach na przełomie 1922 r. W kilka miesięcy później ukonstytuował się komitet powołujący Chełmski Sztab Hufców Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego.

Specyficzny program działania hufców sprawiał, że miały duży wpływ na kształtowanie osobowości i mentalności młodzieży.

W roku 1922 powstały Hufce Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego szkolne przy Gimnazjum i Seminarium, zakładowe przy kolei i organizacyjne przy Chełmskim Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” i Związku Strzeleckim „Strzelec”; w 1924 r.: zakładowe przy poczcie i organizacyjne przy Chełmskim Oddziale Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego; w 1925 r.: szkolne przy Szkołach Rzemieślniczej i Handlowej, zakładowe przy Zakładach Metalowych i Zbożowych oraz organizacyjne przy Związkach Zawodowych Robotniczych i Chłopskich.

Działalność ideowa Hufców Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego jako organizacji paramilitarnej miała ścisły związek z wojskiem i odpowiedzialność za nią ponosiły dowódcze władze garni-

zonów poszczególnych miast. W Chełmie od 1922 r. pieczę nad Hufcami Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego objął 7. Pułk Piechoty Legionów, a pierwszym ich komendantem był mjr Turski — inspektor szkoleniowy. Zajęcia programowe w poszczególnych hufcach prowadzili przeszkoleni oficerowie z zakresu: łączności, terenoznawstwa, strzelania, walki bagnetem, grenadierstwa, jazdy konnej i ratownictwa.

Hufce Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego pozostawały aktywne do września 1939 r.

Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej

W Chełmie Komitet Miejski Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej został powołany w 1924 r. uchwałą Wojewódzkiego Komitetu Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Lublinie w myśl haseł: „Każdy winien być członkiem Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej”, „Zapisujcie się na członków Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej”, „Najskuteczniejszą obroną niepodległości — silna flota powietrzna”, „Nie dajmy się wyprzedzić na polu tym naszym wrogom”, „Popierajmy lotnictwo polskie”. Początkowo nosił nazwę Liga Obrony Powietrznej Państwa w Warszawie obwód powiatowy w Chełmie i mieścił się przy ulicy Lubelskiej 4; prezes — Jerzy Bielecki.

Podstawą działalności Chełmskiej Komendy Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej było — poprzez kursy, pogadanki, filmy, zajęcia w terenie i pokazy — przedstawić społeczeństwu powagę i doniosłość zagadnienia bezpieczeństwa obywateli i umiejętnego zachowania się w razie przyszłej wojny lotniczo-gazowej. Siedziba Chełmskiego Sztabu Komitetu Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej mieściła się w lokalu przy ulicy Lubelskiej 62, grupując grono 100 członków zaprzysiężonych i 200 ochotników. W gminach powołano koła i sekcje ochotnicze oraz szkolono aktywistów. Do najprężniejszych terenowych należały ośrodki Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Rejowcu, Dorohusku, Okszwie, Strupinie, Świerkach i Sawinie. Za wyszkolenie struktur gminnych odpowiedzialny był z Komitetu Chełmskiego Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej — T. Gustaw, instruktor-specjalista w zakresie obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.

Koła Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej powołano również przy zakładach pracy i szkołach, gdzie zajęcia szkoleniowo-ćwiczebne

prowadzili instruktorzy ze Sztabu Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej. Dla większego społecznego zainteresowania Komenda Sztabu Chełmskiego Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej prowadziła wiele akcji popularyzatorsko-szkoleniowo-sportowych podczas masówek, takich jak: wycieczki, rajdy, festyny, pokazy, zabawy. Została rozwiązana w 1939 r.

Liga Morska i Kolonialna

W swoich notatkach K. Janczykowski pisał:

[...] na przełomie 1929 r. z mojej inicjatywy został zwołany sejmik w Gimnazjum, na który zaproszonymi gośćmi byli komendanci Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej i Hufca Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, zastępcy dowódcy garnizonu i starosty oraz uczniowie — delegaci ze szkoły, czyli „Czarniecczy”. Tematem sejmiku była odezwa Krajowego Komitetu Ligi Morskiej i Kolonialnej, aby w celu propagowania naszego wolnego morza powoływać w terenie komitety Ligi Morskiej i Kolonialnej, i jako społeczny ruch poznawać, podtrzymywać i popularyzować tradycje i osiągnięcia narodu polskiego [...] Wyłoniony na sejmiku Zarząd Zebrania powołał oficjalnie Chełmski Komitet Ligi Morskiej i Kolonialnej, który ze względów panującej obiektywnej sytuacji miał do 1931 r. działać jako agenda już działającej Chełmskiej Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. Był to okres, w którym miano z odpowiedniego grona ludzi wybrać samodzielny sztab Ligi Morskiej i Kolonialnej.

Początkowo działała jako Liga Morska i Kolonialna w Warszawie obwód w Chełmie z prezesem Mieczysławem Słowskim. Od 1931 r. już samodzielnie podjął aktywność Chełmski Komitet Ligi Morskiej i Kolonialnej z siedzibą w lokalu przy ulicy Lwowskiej 9. Prezesem został G. Ziemiński, a sekretarzem do spraw rozwoju organizacyjnego S. Robinson. Przy lidze w tym czasie utworzono działy: do spraw ogólnych i do spraw propagowania sportów wodnych. Z chwilą podjęcia samodzielnej działalności sztab ligi przeprowadził wśród szkół chełmskich wielką akcję pt. „Bądź członkiem Ligi Morskiej i Kolonialnej”. W wyniku agitacji szkolne koła Ligi powstały w: Seminarium, Gimnazjum, Szkołach Handlowej i Rzemieślniczej. Liga zawiesiła działalność w 1939 r.

Organizacje paramilitarne o charakterze sportowym łączyła wspólna idea wychowania młodych Polaków w duchu zdrowia, siły, oświaty i patriotyzmu, na obywateli gotowych bronić ojczyzny i wartości na-

rodowych. Miały wpływ na sport w Chełmie oraz rozwój sportu robotniczego, szkolnego i wiejskiego. Organizacje zawiesiły działalność w 1939 r.³²

Inne instytucje, towarzystwa i kluby sportowe

Klub Piłkarski „Cywil”

Klub piłkarski „Cywil” prowadził działalność sportową w Chełmie od 1923 r. Zjednoczył piłkarzy jednej dzielnicy, a finansowały go zakłady prywatne znajdujące się na tym terenie. Był zrzeszony w Okręgowym Związku Piłki Nożnej w Lublinie i uczestniczył w rozgrywkach ligowych. Klub istniał do 1939 r.³³

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów”

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” powołał nauczyciel wychowania fizycznego Józef Maż w 1923 r.³⁴ przy Państwowym Seminarium Męskim w Chełmie. „Zdrów” z racji przynależności do Seminarium i kształcących w nim nauczycieli był odpowiedzialny za styl, poziom i rozwój szkolnego wychowania fizycznego w Chełmie. Duży wkład w ukierunkowanie i poziom pracy Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” miał Józef Maż do 1925 r., a po jego odejściu obowiązki przejął Bolesław Kruczek³⁵, który jeszcze rozbudował zakres działania. W takiej formie „Zdrów” istniało do 1939 r.

Związek Młodzieży Wiejskiej

Związek Młodzieży Wiejskiej rozpoczął działalność w Chełmie 1923 r. Zarząd Okręgowy Związku stanowili: prezes Bochiński, sekretarz Ukłejówna oraz inspektorzy, Koleczko, Zwoliński, Beciuk i Stafinowski. Związek Młodzieży Wiejskiej stał się pierwszą organizacją, która

³² W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 1–172 (jest to pozycja książkowa, w której znajduje się opis każdej z organizacji).

³³ „Zwierciadło” 1923, nr 2, s. 2; Wywiad z Zygmuntem Berezeckim związanym z piłkarstwem w Chełmie od 1930 r.

³⁴ Nie jak dotąd twierdziłem — w 1924 r.

³⁵ Bolesław Kruczek w 1936 r. zmienił nazwisko na Bolesław Wirski. J. Kusz, *Zakład Kształcenia Nauczycieli w Chełmie 1918–1939*, Chełm 1971, s. 142. Program zjazdu byłych wychowanków SKS „Zdrów”. Obchody 35-lecia istnienia. Chełm 14–16 czerwiec 1958 r. Życiorys i akta personalne B. Z. Kruczka-Wirskiego.

prowadziła działalność mającą na celu podniesienie standardu życia na wsi, poprawę oświaty, kultury, zdrowia i warunków do uprawiania sportu. Związek istniał do 1939 r.³⁶

Klub Piłkarski „Amatorzy”

Klub Piłkarski „Amatorzy” stworzyli sympatycy-piłkarze w 1924 r. Grupowali chętnych z jednej dzielnicy Chełma. Sponsorowani byli przez zakłady prywatne znajdujące się na tym terenie. Klub był zrzeszony w Okręgowym Związku Piłki Nożnej w Lublinie i prowadził mecze ligowe. Istniał do 1939 r.³⁷

Rada Wychowania Fizycznego

Rada Wychowania Fizycznego powstała po wielu pertraktacjach 1 czerwca 1924 r. w Chełmie. Inicjatorem było dowództwo 7. pp Leg., mające na uwadze wychowanie fizyczne młodzieży szkolnej i pozaszkolnej oraz jej przydatność do służby wojskowej. Na posiedzeniu założycielskim były obecne delegacje z: Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Związku Strzeleckiego „Strzelec”, Hufca Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, Związku Harcerstwa Polskiego, Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz starosta i Zarząd Miejski. Powołany Komitet Rady przedstawiał się następująco: przewodniczącym został starosta Dębski, zastępcą dyr. Szajbler, sekretarzem Wojciechowski, skarbnikiem Stępniewski, łącznikiem pomiędzy Radą a Dowództwem Garnizonu i 7. pp Leg. Maż, kpt. Greszel instruktorem wojskowym.

Rada miała skupiać i koordynować wszystkie przejawy życia sportowego w mieście i powiecie. Poprawić stan wychowania fizycznego w szkołach i stan zdrowotności dzieci i młodzieży. Ponadto finansować budowę obiektów sportowych, organizować imprezy, kontrolować pracę organizacji sportowych. Rada Wychowania Fizycznego miała prawo wywierać nacisk i wytyczać kierunki działania poszczególnym instytucjom prowadzącym zajęcia sportowe. Rada istniała do 1939 r.³⁸

³⁶ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 20–21.

³⁷ „Zwierciadło” 1924, nr 37, s. 4; Wywiad z Z. Berezeckim.

³⁸ „Zwierciadło” 1924, nr 23, s. 1. Sprawozdanie ze Zjazdu Rady.

Koło Miłośników Lotnictwa

Koło Miłośników Lotnictwa powstało na zebraniu koleżeńskim 22 stycznia 1926 r. w Gimnazjum „Czarneckich”, było zarejestrowane przy Komitecie Chełmskim oraz Wojewódzkim Komitecie Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Lublinie. Prowadziło działalność w dwóch sekcjach: teoretyczno-propagandowej (odczyty, pogadanki, filmy i biblioteka) i technicznej (prowadzenie modelarni, w której wykonywano latające i sterowane jednostki lotnicze). Celem koła było propagowanie polskiego lotnictwa zgodnie z ogólnonarodowymi hasłami Ligi. Koło istniało do 1939 r.³⁹

Uczniowskie Koło Sportowe „Czarneckich”

Uczniowskie Koło Sportowe „Czarneckich” powołał przy Gimnazjum w 1927 r. nauczyciel wychowania fizycznego Kazimierz Janczykowski. Początkowo działały dwie sekcje, atletyczna i bokserska, z czasem „Czarneckich” rozbudowali działalność i mieli duży wpływ na rozwój życia sportowego w Chełmie i powiecie, a przede wszystkim na poziom wychowania fizycznego i sportu szkolnego. W 1933 r. opiekunem koła był Bolesław Kruczek-Wirski, a od 1934 r. Franciszek Krakiewicz, nauczyciel wychowania fizycznego w Gimnazjum.

Przyjęcie do Koła promowało uzyskanie punktów za sprawność i posiadanie Powszechnej Odznaki Sportowej, a celem było organizowanie życia sportowego uczniów całej szkoły, wyżycie się z zachowaniem elementów wychowania fizycznego. Koło zostało rozwiązane w 1939 r.⁴⁰

Koło Miłośników Wody

Koło Miłośników Wody powołał w 1929 r. Kazimierz Janczykowski w wyniku wspólnych działań grupy entuzjastów sportów wodnych przy Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego w Chełmie. Popularyzowało ideę polskiego morza oraz walory zdrowotne zażywania kąpieli. Przy Kole istniała modelarnia. Pracowało do 1939 r.⁴¹

³⁹ *Księga pamiątkowa Państwowego Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego w Chełmie*, Chełm 1935, s. 204.

⁴⁰ Tamże, s. 224–225.

⁴¹ K. P. Janczykowski, Arch. Pryw. Działalność Koła, lata 1929–1939.

Polski Klub Społeczny i Klub Towarzyski

Polski Klub Społeczny i Klub Towarzyski, mające taki sam charakter, rozpoczęły działalność w Chełmie w 1930 r. Prezesem był Alfred Ziemiński, a biuro mieściło się przy ulicy Lubelskiej 4. Oba posiadały świetlice-kluby, gdzie członkowie spędzali towarzysko-sportowo czas na grach w domino, brydża, bilard, szachy lub ping-ponga. Były wspomagane przez właścicieli restauracji i kawiarni Janinę Mazurkiewicz i Jadwigę Kowalską. Organizowały imprezy rozrywkowo-sportowe i turnieje. Jako sponsorzy wspierały sekcję tenisa ziemnego Klubu Sportowego „Polonia” w Chełmie. Większość członków Klubów należało do elity finansowej miasta. Kluby (sporadycznie) prowadziły akcję pomocy biednym dzieciom. Istniały do 1939 r.⁴²

Koło Sportowe Poczтового Przysposobienia Wojskowego

Koło Sportowe Poczтового Przysposobienia Wojskowego powstało przy Chełmskiej Poczcie w 1930 r. Miało na celu podnoszenie sprawności fizycznej pracowników poczty, telegrafów i telefonów, ogólnie mówiąc — służby łączności. Działalność Koła Sportowego Poczтового Przysposobienia Wojskowego wzmocniła sportowe życie pracowników służby łączności oraz kontakty z innymi okręgami. Swoją działalność Koło koordynowało z Zarządem Okręgowym Poczтового Przysposobienia Wojskowego w Lublinie. Istniało do 1939 r.⁴³

Ognisko Sportowe Kolejowego Przysposobienia Wojskowego

Ognisko Sportowe Kolejowego Przysposobienia Wojskowego rozpoczęło działalność w 1930 r. przy Oddziale Kolejowego Przysposobienia Wojskowego w Chełmie. Siedzibą była świetlica Domu Kolejarza. Ognisko prowadziło wiele akcji społeczno-kulturalno-sportowych dla dzieci biednych i zaniedbanych. Celem było poprzez wychowanie fizyczne i sport usportowić rodziny pracowników kolei i współuczestniczyć w życiu sportowym na ziemi chełmskiej. Ognisko posiadało zarząd i sztan-

⁴² APLOCh, AmCh, sygn. 518; wywiad z H. Sawickim członkiem KS „Polonia”.

⁴³ W. A. Kozłowski, *Organizacje paramilitarne...*, s. 45–48 (dzieje PPW).

dar i było zrzeszone w Dyrekcji Okręgowej Kolejowego Przysposobienia Wojskowego w Lublinie. Istniało do 1939 r.⁴⁴

Koło Łyżwiarские

Koło Łyżwiarские powstało w 1930 r. w Chełmie przy Uczniowskim Klubie Sportowym „Czarniecczyków”. Prowadziło naukę jazdy na łyżwach, jazdy figurowej i gry w hokeja. Było również odpowiedzialne za przeprowadzanie w Chełmie imprez łyżwiarских i szkolnych rozgrywek hokejowych. Istniało do 1939 r.⁴⁵

Koło Łucznicze

Koło Łucznicze z sekcją łuczniczą zostało utworzone w 1934 r. przy Powiatowej Komendzie Związku Strzeleckiego „Strzelec” w Chełmie. Siedzibę miało przy ulicy Lubelskiej 1. Prowadziło szkolenie i nabór do sekcji łuczniczej, organizowało imprezy i zawody oraz popularyzowało łucznictwo jako dyscyplinę sportową na ziemi chełmskiej, miało również swoje koła w niektórych szkołach chełmskich. Istniało do 1939 r.⁴⁶

Koło Szybowcowe

Koło Szybowcowe powstało 11 lipca 1938 r. z inicjatywy Koła Przyjaciół Szybownictwa przy Chełmskim Komitecie Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. Na początku 1939 r. Chełmskie Koło Szybowcowe weszło do struktur wojskowych i Ligi Ochrony Powietrznej i Przeciwgazowej Okręgu Lubelskiego. Było to spowodowane decyzją Ministerstwa Komunikacji o budowie lotniska i zaplecza technicznego w Chełmie, na wytyczonym terenie pod lasem.

Zarząd Koła Szybowcowego mieścił się przy ulicy Pijarskiej 1. Na początku 1939 r. przy Zarządzie Koła Szybowcowego planowano utworzyć Koło Miłośników Sportu Spadochronowego, a Chełm miał być miastem strategicznym. Koło Szybowcowe spełniało swoje cele militarno-szkoleniowe, jednak dalszy jego rozwój przerwany został, podobnie jak plany stworzenia lotniska w Chełmie, wybuchem II wojny światowej.⁴⁷

⁴⁴ Tamże, s. 40–45 (dzieje KPW).

⁴⁵ K. P. Janczykowski, Arch. Pryw. UKS „Czarniecczyki” 1927–1939.

⁴⁶ „Echo Chełmskie” 1934, nr 27, s. 1.

⁴⁷ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 25, s. 1.

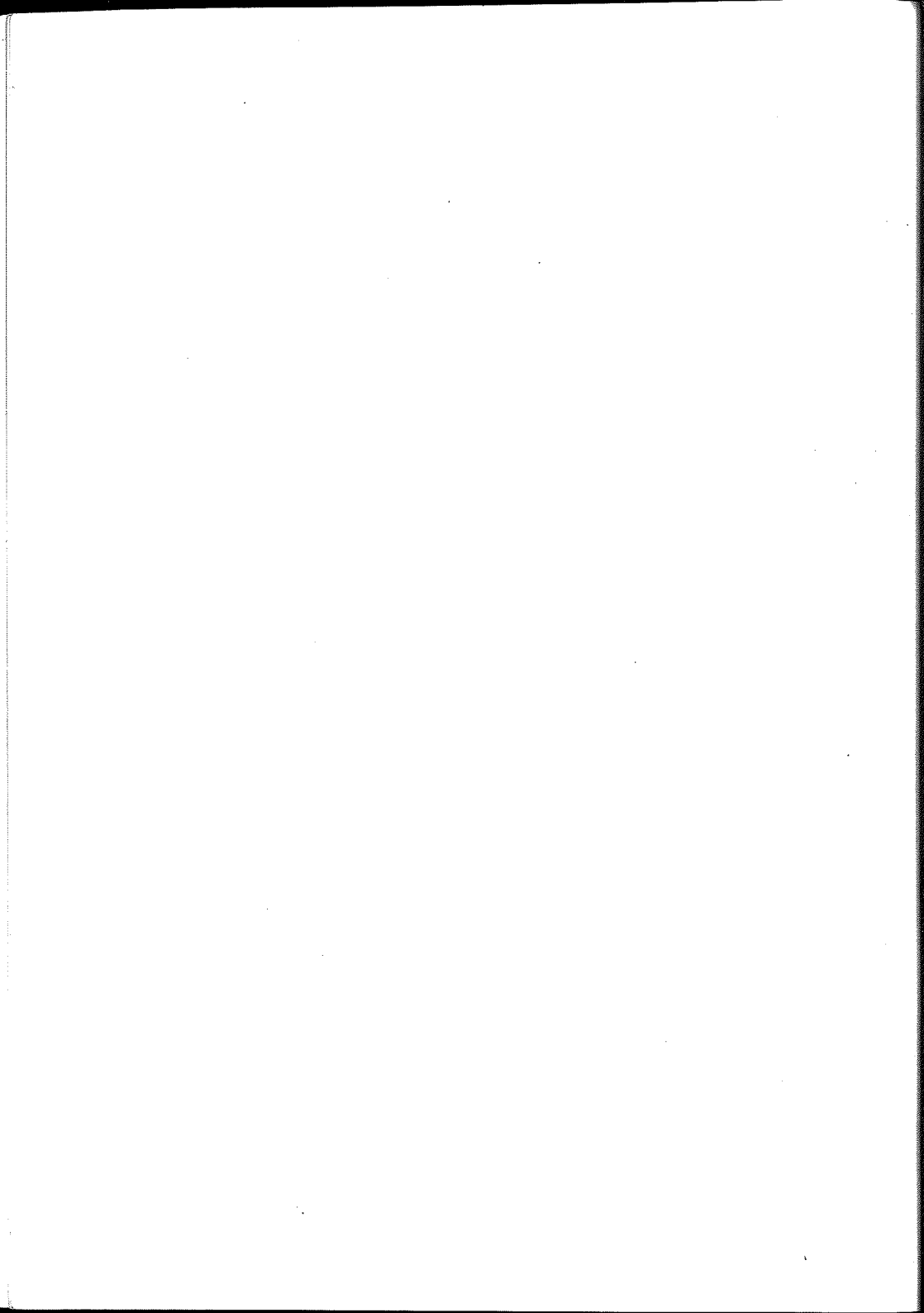
Polski Związek Wychowawców Fizycznych

Polski Związek Wychowawców Fizycznych w Warszawie oddział w Chełmie powołał prezes Wiktor Piątkowski, nauczyciel wychowania fizycznego przy Państwowej Szkole Rzemieślniczej przy ulicy Pocztowej 64. Związek działał w okresie międzywojennym.

Żydowskie Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego „Gwiazda — Szter”

Żydowskie Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego „Gwiazda — Szter” w Warszawie oddział w Chełmie powołał prezes Fiszel Korenfeld przy ulicy św. Mikołaja 12. Stowarzyszenie działało w okresie międzywojennym.⁴⁸

⁴⁸ R. Litwiński, jw., s. 391.

Rozdział III

Dyscypliny sportowe uprawiane w Chełmie w latach 1918–1939

Nie sposób dziś ustalić precyzyjnie czasu, w którym czynności życiowe, głównie myśliwskie i wojenne, wyodrębniły się w załączki sportu, zwłaszcza że na poszczególnych obszarach kultura ludzka rozwijała się nierównomiernie.

Sztuka wojenna obejmowała czynności i ćwiczenia, które — z chwilą wyeliminowania z nich celu militarnego — stały się sportem, tworzyły jego dyscypliny: łucznictwo, strzelectwo, szermierkę. Pierwszych modyfikacji sztuki wojennej dokonano w sporcie starożytnym, kiedy powstały rzut oszczepem i dyskiem. W średniowieczu klasycznymi przykładami są turnieje rycerskie i zawody bractw kurkowych. Niektóre dyscypliny wywodzą się z gier i broni ludowych, jak rzut młotem, a nawet jeździectwo (hippika, gonitwy).

Sporty ludowe mają genezę w formach współzawodnictwa różnych kultur i w dużej mierze zawierają podniesione do rangi rytualnych igrzysk elementy codziennej pracy, kunsztu myśliwskiego bądź wojennego. W wyniku ich rozwoju powstały konkurencje: drwali, podnoszenie głazów, rzuty ciężarami, formy wyścigów pieszych i siłowych czy zapasy. Ludową genezę ma wiele gier piłkarskich.

Atletyka obejmowała współzawodnictwo w biegach, skokach, chodzie i rzutach, także podnoszeniu ciężarów bądź siłowaniu się z przeciwnikiem. Klasycznymi dziedzinaми atletyki w starożytności były: biegi, zapasy i pięściarstwo. Z czasem z atletyki wyodrębniono podnoszenie ciężarów i zapaśnictwo, określane mianem atletyki ciężkiej (z nich wykształtowały się walki wręcz).

Na powstawanie dyscyplin sportowych miały wpływ: wyścigi rydwanów i konne wierzchem, pokonywanie wody, przenoszenie człowieka w przestrzeni środkami mechanicznymi, łowienie ryb w łodzi dla zaspokojenia głodu, ćwiczenie sylewtki czy dążenie do kształtowania piękna ciała w ruchu. Sport i jego dyscypliny, kształtowane przez wieki, ciągle podlegają ewolucji warunkowanej zmianami społecznymi zachodzącymi na świecie.

Sporty indywidualne

Gimnastyka

W roku 1918 w Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego rozpoczął pracę Kazimierz Janczykowski na stanowisku nauczyciela wychowania fizycznego. Był pierwszym nauczycielem tego przedmiotu w Chełmie, wykwalifikowanym i przygotowanym do jego prowadzenia. W Petersburgu ukończył Instytut Wychowania Fizycznego w latach 1912–1914. Na początku 1919 r. Janczykowski udoskonalił program Kuratorium Okręgu Szkolnego i przystosował do warunków szkół chełmskich, mając na uwadze ważną rolę, jaką w życiu spełnia kultura fizyczna i dbałość o prawidłowy rozwój ucznia.

Wychowaniu fizycznemu nadał rangę przedmiotu obowiązkowego w programie dydaktyczno-wychowawczym szkoły i od 1919 r. funkcjonowało ono w formie ćwiczeń cielesnych, gimnastyki zdrowotnej i przyrządowej. Wraz z młodzieżą i przy pomocy dyrekcji szkoły przygotował salę gimnastyczną, która była pierwszym obiektem w Chełmie do prowadzenia lekcji wychowania fizycznego i zajęć sportowych.

Sala została wyposażona w specjalistyczny sprzęt gimnastyczny: drabinki szwedzkie, ławeczki, stołeczki duńskie, kraty, trampy najnowszej konstrukcji, skrzynie, kozioł i materace. Wprowadził w życie ideę zdobywania odznaki sprawnościowej POS. Zajęcia gimnastyczne prowadzone przez nauczycieli czarniecczyków stały na wysokim poziomie i były wzorem dla innych pedagogów.

W 1919 r. w drugim znaczącym ośrodku kultury i oświaty w Chełmie — Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim — rozpoczął

pracę na stanowisku nauczyciela wychowania fizycznego Józef Maż, który stworzył tam warunki do krzewienia gimnastyki.

Janczykowski i Maż stali się wielkimi autorytetami w zakresie kultury fizycznej na ziemi chełmskiej, a gimnastyce nadali formy sportowe. Rywalizacja ich i szkół, w których pracowali, była wzorowa. Trudniejsze warunki dla wychowania fizycznego i gimnastyki istniały w dwu szkołach zawodowych: Państwowej Szkole Rzemieślniczej i Państwowej Szkole Handlowej.

Z czasem metodyka gimnastyki była unowocześniana, modyfikowana, a formy pracy dopasowywane do warunków. Rozwój gimnastyki ograniczał brak sal i nauczycieli wychowania fizycznego. W wielu szkołach lekcje wychowania fizycznego były łączone ze śpiewem lub pracami ręcznymi, a prowadzili je nauczyciele innych przedmiotów lub instruktorzy TG „Sokół”, ZS „Strzelec” i 7. pp Leg. Trudności te dotyczyły raczej chełmskich szkół powszechnych, szkoły średnie z reguły posiadały nauczycieli wykwalifikowanych.⁴⁹

Kazimierz Janczykowski, unowocześniając metodykę gimnastyki, nadając jej formę zabawy, wyżycia się i przeżycia estetycznego, a nawet wyczynu, lub podbudowując różnymi systemami, a przede wszystkim sokolim, zorganizował publiczny pokaz-popis lekcji, który odbył się na boisku-placu sportowym czarniecczyków 15 czerwca 1924 r. na dorocznym przeglądzie szkolnego dorobku sportowego uczennic i uczniów. „Zwierciadło” donosiło, że do największego pokazu grupowego „gimnastyki sokolej” doszło podczas „Święta Sportu Młodzieży”. Popis wykazał nie tylko sprawność fizyczną i postęp w rozwoju młodzieży, lecz odsłonił szerzej publiczności nowy i skuteczny system prowadzenia zajęć gimnastycznych i jego celowość. Sędziowie bacznie śledzili każdy ruch. Najwyżej zostały ocenione ćwiczenia z systemu Linga — pierwsze miejsce przyznano dziewczętom za ćwiczenia z kótkami, które wymagały dużej szybkości i orientacji. Drugie miejsce otrzymały ćwiczenia dziewcząt z chorągiewkami i maczugami. Ostatnią lokatę uzyskali chłopcy za popis grupowy z karabinkami w formie szermierki wojskowej. Podziękowania otrzymał K. Janczykowski

⁴⁹ K. P. Janczykowski, Arch. Pryw. Z badań nad chełmską oświatą z zakresu wychowania fizycznego — ćwiczeń cielesnych.

za przygotowanie młodzieży i ukazanie rodzicom celowości pracy i jej efektów.

Forma tej imprezy zyskała akceptację władz miejskich i szkoły oraz weszła na stałe do programu corocznego święta sportu. Wspomnieć należy, że K. Janczykowski z Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół” zetknął się w Lublinie w 1905 r. W latach 1912–1914 prowadził zajęcia gimnastyczne w jednym z Gniazd Oddziału Polskiego Sokoła w Petersburgu. Tam również ukończył Kurs Sokoli, a w 1914 r. został mianowany zastępcą Naczelnika Polskiego Sokoła w Petersburgu.⁵⁰

W 1925 r. Zarząd Chełmskiego TG „Sokół” zorganizował pokaz ćwiczeń gimnastyki przyrządowej, piramid grupowych i ćwiczeń przy drabinkach na corocznym „Święcie WF i PW w asyście Sztandarów Hufcowych”.⁵¹

Również w tym roku Sztab Chełmskiego Hufca PW i WF na corocznym święcie pod hasłem „Rewia Przysposobienia Wojskowego” zaprezentował dorobek poszczególnych hufców szkolnych. Hufiec „Sokoła” i „Strzelca” pokazał ćwiczenia musztry wojskowej, hufiec Seminarium wystąpił w ćwiczeniach gimnastycznych wg systemu Linga i Herbarta, hufiec „Czarniecczyków” prezentował szermierkę na bagnety, na zakończenie hufiec „Sokoła” wystąpił przy drabinkach.⁵²

W latach 1935–1939 na terenie parku chełmskiego z inicjatywy Zarządu TG „Sokół” prowadził działalność sportowo-rekreacyjną ogródek jordanowski. Każdy chętny, wykorzystując przyrządy i przybory, mógł przy fachowej pomocy mile spędzić czas ćwicząc układy gimnastyczne lub na przyrządach.

Prowadzone tu były również zajęcia zorganizowanych grup szkolnych, które miały trudności lokalowe w ramach lekcji wychowania fizycznego. Nad prawidłowością i bezpieczeństwem ćwiczących czuwał między innymi druż-instruktor „Sokoła” Jan Grzela (kursy specjalistyczne ukończył na Złotach Sokolich w Warszawie w latach 1925 i 1930).⁵³

⁵⁰ „Zwierciadło” 1924, nr 25, s. 4.

⁵¹ „Zwierciadło” 1925, nr 12, s. 2.

⁵² „Zwierciadło” 1925, nr 40, s. 2.

⁵³ Wywiad z J. Grzelą.

Lekkoatletyka

Lekkoatletyka jako jeden z działów wychowania fizycznego weszła na stałe do szkół chełmskich od 1919 r. i stała się częścią programu dydaktyczno-wychowawczego jako przedmiot obowiązkowy. Swym zasięgiem objęła: biegi, skoki, rzuty, marsze, przełaje i sztafety.

Minął pewien okres, zanim wykształcony został model i nawyk uprawiania tej szlachetnej dyscypliny sportu. Lekkoatletyka weszła do programu wszystkich chełmskich szkół jako świadomie wykorzystywany element kultury fizycznej i podstawa każdej lekcji wychowania fizycznego — ćwiczeń cielesnych.⁵⁴

Latem 1920 r. na terenie garnizonu kadra oficerska 7. pp Leg. zorganizowała pierwszą w Chełmie lekkoatletyczną imprezę pn. „Zawody z okazji Święta Narodowego 3-go Maja”. Program był skromny i obejmował biegi na 3 i 5 km, rzut granatem, konkurs strzelecki, a na zakończenie sztafety zespołowe. „Licznie przybyła chełmska społeczność spragniona po latach niewoli akcentu polskości”. Udział w zawodach poza żołnierzami wzięła młodzież poszczególnych szkół średnich i drużyny organizacji sportowych.⁵⁵

Wraz z rozpoczęciem roku szkolnego w 1920 r. stanęły do boju dwie drużyny lekkoatletyczne „Czarniecczycy” i „Seminarzyści”. Był to pierwszy sportowy pojedynek szkół chełmskich, a miało to miejsce na boisku „Czarniecczyków”. Konkurencje były następujące: biegi na 100 i 200 m, na jedno i dwa okrążenia boiska oraz bieg na 5 km, skok w dal i wzwyż, pchnięcie kulą i rzut dyskiem, a na zakończenie bieg sztafetowy. Zwyciężyli „Czarniecczycy”. Sędziował J. Maź, opiekę medyczną sprawowali T. Gniazdowski i K. Zaleski.⁵⁶

W latach 1921–1922 doszło do wielu spotkań działaczy organizacji i instytucji sportowych, podczas których dyskutowano o możliwościach podniesienia sprawności fizycznej szkolnej i pozaszkolnej młodzieży ziemi chełmskiej. W spotkaniach uczestniczyły delegacje TG „Sokół”, ZS „Strzelec”, 7. pp Leg., 2. pac, oświaty, nauczyciele oraz instruktorzy wychowania fizycznego. W wyniku działań i postanowień od 1922 r.

⁵⁴ K. P. Janczykowski, *Z badań nad chełmską oświatą...*

⁵⁵ K. P. Janczykowski, *Sport w wojsku garnizonu Chełmskiego*, 7. pp Leg.

⁵⁶ K. P. Janczykowski, *Z badań nad chełmską oświatą...*

przy każdej organizacji została utworzona sekcja lekkiej atletyki, która miała odpowiadać za organizację i rozwój tej dyscypliny.

W porozumieniu WKS 2. pac i WKS 7. pp Leg. i z poparciem dowódcy Garnizonu 8 października 1922 r. o godz. 10.30 obok szosy lubelskiej rozegrano „Bieg na przełaj” na dystansie 7000 m. Bieg podzielono na dwie grupy: w pierwszej zwyciężył mjr. Fuks z 7. pp Leg., w drugiej oficer z 2. pac. Bieg udowodnił, że sportem interesowali się wszyscy wojskowi bez względu na stopień i wiek.⁵⁷

W dniu 20 maja 1923 r. dowództwo 7. pp Leg. zorganizowało „Wielki Festyn Wiosenny” w ogrodzie miejskim. Program obejmował wiele konkurencji kulturalno-oświatowo-sportowych. Były również zawody w lekkiej atletyce. Impreza wypadła okazale i na stałe weszła do kalendarza sportowego miasta. Kończyła ją zabawa taneczna.⁵⁸

9-czerwca 1923 r. na boisku sportowym chełmskiego 2. pac, odbyły się doroczne zawody-sprawdziany „Czarniecczyków”. Program obejmował: pięciobój, rzuty oszczepem i dyskiem oraz mecz piłki nożnej pomiędzy „Czarniecczykami” a Chełmskim Hufcem Harcerskim. Zainteresowanie społeczne było duże, a pogoda znakomita. Zawody nadzorowali K. Janczykowski, mjr dr Fuks i por. Arasza. Gościnnie w zawodach startowali uczniowie Gimnazjum Państwowego z Krasnegostawu oraz młodzież chełmska.

Wyniki:

bieg na 100 m

I — Durko

II — Bielecki

bieg na 1000 m

I — Durko i Tłuchowski

II — Banaszkiewicz i Czuba

skok w dal

I — Tłuchowski 495 cm

II — Sztajer 490 cm

III — Faiks 490 cm

skok wzwyż

I — Tłuchowski 146 cm

II — Sztajer 140 cm

III — Durko 136 cm

⁵⁷ „Gość” 1922, nr 1.

⁵⁸ „Gość” 1923, nr 5, s. 14.

rzut kulą

- I — Durko 14,00 m
- II — Bielecki 11,20 m
- III — Sztajer 10,70 m

Paweł Durko za zwycięstwo w pięcioboju otrzymał żeton i odznakę „Za sprawność”.

rzut dyskiem

- I — Marcikowski 22,20 m
- II — Durko 21,75 m
- III — Sztajer 20,30 m

rzut oszczepem

- I — Durko 33,30 m
- II — Marcikowski 27,90 5,60 m
- III — Bielecki 25,60 m⁵⁹

Z okazji powołania SKS „Zdrów” w marcu 1923 r. odbył się pierwszy międzyszkolny bieg pn. „Wiosenny bieg na przełaj” w Chełmie. Najsilniejsze drużyny wystawili „Seminarzyści”, „Czarniecczycy” i „Szkoła Rzemieślnicza”. Kolejność na mecie była następująca: Kister (nr 4), Szczepański (nr 23), Wroński (nr 12), Lipnicki (nr 13) i Żebrowski (nr 3).⁶⁰

W maju 1924 r. odbyły się w Chełmie pierwsze międzyszkolne zawody lekkoatletyczne (o prymat szkół średnich). Nad całością czuwał Powiatowy Hufiec WF i PW. Imprezę poprzedziła msza z kazaniem ks. mjr. Warchałowskiego w obecności władz politycznych, wojskowych i oświatowych. Po defiladzie hufców szkolnych przystąpiono do konkurencji. Gimnazjum — „Czarniecczycy” wystawiło 14 zawodników, Seminarium — „Seminarzyści” 19, Szkoła Handlowa — „Handlowcy” 10, Szkoła Rzemieślnicza — „Rzemieślnicy” 15 oraz niezrzeszeni 40.

Wyniki:

bieg na 100 m

- I — Tłuchowski (G) 11,5 s
- II — Zen (S) 12,2 s
- III — Skibiński (G) 12,4 s

bieg na 800 m

- I — Lipnicki (S) 2.34,6 min
- II — Szczepański (S) 2.34,8 min
- III — Zen (S) 2.35,0 min

⁵⁹ „Gość” 1923, nr 6–7, s. 22–23.

⁶⁰ „Zwierciadło” 1924, nr 22, s. 4.

skok w dal

- I — Tłuchowski (G) 5,82 m
- II — Marcinkowski (G) 5,20 m
- III — Stafiński (S) 4,96 m

rzut granatem

- I — Stafiński (S) 42,40 m
- II — Durko (G) 42,00 m
- III — Chonko (H) 40,30 m

rzut dyskiem

- I — Marcinkowski (G) 26,77 m
- II — Lipnicki (S) 25,62 m
- III — Łupkowski (S) 25,27 m

rzut oszczepem

- I — Marcinkowski (G) 32,10 m
- II — Głąb (S) 30,50 m
- III — Sztejnabis (G) 30,40 m

rzut kulą

- I — Durko (G) 9,38
- II — Tokarski (S) 8,17
- III — Stafiński (S) 7,97 m

Najlepsi pięciobości:

- I — Szczepański (S) 156 pkt.
- II — Lewczuk (H) 155 pkt.
- III — Tłuchowski (G) 141 pkt.
- IV — Lipnicki (S) 139 pkt.
- V — Krakiewicz (S) 139 pkt.

Rada Wychowania Fizycznego w Chełmie sponsorowała nagrody: za I m — złoty zegarek, II m — przybory na biurko, III m — srebrny zegarek, IV m — złoty żeton i V m — przybór sportowy, inni dyplomy.⁶¹

Rok 1925 upłynął pod hasłem: „Chełm pod znakiem sportu”. „Nie-dziela 6 września 1925 r. zajmie poczesne miejsce w rozwoju sportu na terenie Chełma, a lekkiej atletyki w szczególności, a to za sprawą I Biegu Okrężnego o Puchar Przechodni »Zwierciadła«. Impreza ta do-wodzi, że w Chełmie działała już nieodosobniona garstka propagatorów sportu. Nie tylko młodzież, ale i społeczeństwo chełmskie czuje potrzebę sportu” (Kronika sportowa).

Redaktor „Zwierciadła” K. Czernicki na łamach swojej gazety „Bieg” rozpropagował w całym regionie wschodnim. W imprezę zaangażowani

⁶¹ „Zwierciadło” 1924, nr 42, s. 4.

byli: redaktor „Unser Sztyme” Goldberg i wysłannik z Lublina redaktor „Głosu Lubelskiego”. Imprezę nadzorowali: L. Skóra, Z. Kamiński, T. Wleklík, R. Suszyński, J. Turski, M. Słomiński, T. Gniazdowski, K. Janczykowski, E. Łuczkowski, O. Turski i S. Wiączkowski. Bieg wiódł ulicami: Lubelską, Szkolną, Sienkiewicza (dawniej Brzeską), Obłóńską, Lubelską, 3 Maja, Reformacką, Pocztową i Lubelską do redakcji „Zwierciadła”. Trasa wynosiła 4 km, wpisowe 50 gr. Zawodnicy wojskowi nie płacili. Opiekę lekarską sprawował Teofil Gniazdowski, a nad bezpieczeństwem i porządkiem czuwała policja pieszo i konno.

Do organizatorów napłynęło wiele zgłoszeń z kraju, również chełmscy sportowcy ze szkół i organizacji przygotowywali się starannie. Była to najważniejsza lekkoatletyczna impreza w Chełmie 1925 r.

O godzinie 16.00 bieg otworzył uroczyście starosta chełmski Bolesław Międzybłocki. Wyniki były następujące:

- 1 — Franciszek Marczuk (3) WKS Lublin plut. 8. pp Leg. 10.46 min
- 2 — Bolesław Wróblewski (4) KS „Lublinianka” Lublin 10.47,4 min
- 3 — Eugeniusz Karaś (5) KS „Lublinianka” Lublin 10.57,2 min
- 4 — Samuel Ickowicz (10) Żydowski KS „Jordan” Chełm 11.22 min
- 5 — Roman Rosz (2) KS „Lublinianka” Lublin 11.24’2 min
- 6 — Edward Bartosik (31) Państw. Sz. Rzemieślnicza Chełm 11.25 min
- 7 — Nankin Izrael (16) Żydowski KS „Jordan” Chełm 11.52,8 min
- 8 — Włodzimierz Kaczka (34) Białokrynicki KS Krzemieniec 12.9,5 min
- 9 — Wacław Frołowicz (25) Tow. Gimn. „Sokół” Chełm 12.42,4 min
- 10 — Józef Kossakowski (21) Państw. Sz. Rzemieślnicza 12.43 min
- 11 — Paweł Durko (18) SKS „Czarniecczy” Chełm 12.57 min
- 12 — Stanisław Szeremeta (32) niezzrzeszony 13.7,2 min
- 13 — Wacław Engelber (33) niezzrzeszony 13.45 min
- 14 — Jan Stafiński (37) SKS „Czarniecczy” Chełm 13.59 min
- 15 — Włodzimierz Milkow (14) niezzrzeszony 14.23,4 min
- 16 — Bolesław Januszko (1) KS Mińsk Mazowiecki 14.53 min.

Nagrody wręczała aktorka Kazimiera Świerkowska, zwycięzcę F. Marczuka udekorowała złotym żetonem i pucharem, drugi zawodnik otrzymał srebrny, a trzeci brązowy żeton.

K. Czernicki pisał: „Zawodnicy chełmscy ponieśli klęskę: pierwsze trzy miejsca i piąte zabrał Lublin. Nie powinni się jednak chełmianie tym zrażać. Usilny trening wypełni braki i wyniki na przyszłość będą lepsze”.

Impreza wzbudziła wielkie zainteresowanie społeczeństwa i władz miejskich. Miała przełomowe znaczenie dla środowiska sportowego

Chełma uczestniczącego w procesie tworzenia sportu i lekkiej atletyki na Kresach i terenach nadbużańskich.⁶²

W 1926 r. zawodnicy i sympatycy chełmskiej lekkiej atletyki mieli możliwość wykazać się w dwóch najważniejszych zawodach, które zasięgiem i rangą liczyły się w okręgu lubelskim.

Pierwsze odbyły się na boisku 7. pp Leg. w Chełmie z okazji „Święta Przysposobienia Wojskowego” i miały wykazać sprawność fizyczną młodzieży szkół średnich. Gościnnie wystąpiła młodzież z Gimnazjum w Krasnymstawie. Opiekę medyczną, porządkową i sędziowską zapewnili instruktorzy wychowania fizycznego 7. pp Leg. oraz Hufca PW i WF. Wyniki były następujące:

bieg na 100 m

Julian Prokopowicz (Krasnystaw) 11,4 s
Eugeniusz Stołeczki (Krasnystaw) 11,6 s
Tadeusz Franaszczuk („Seminarzysta”) 11,9 s

bieg na 3000 m

Bazyli Karablin (Krasnystaw) 10.46,0 min
Aleksander Gilowski (Krasnystaw) 11.00,0 min
Kazimierz Jackowski (Szk. Rzem.) 11.09,0 min

skok wzwyż

Henryk Wolańczyk (Krasnystaw) 165 cm
Eugeniusz Stołeczki (Krasnystaw) 165 cm
Julian Prokopowicz (Krasnystaw) 155 cm

skok w dal

Julian Prokopowicz (Krasnystaw) 565 cm
Tadeusz Franaszczuk („Seminarzysta”) 559 cm
Kazimierz Bobryk („Seminarzysta”) 530 cm

skok o tyczce

Tadeusz Franaszczuk („Seminarzysta”) 260 cm
Henryk Wolańczyk (Krasnystaw) 255 cm
Bazyli Poddubiuk („Seminarzysta”) 205 cm

rzut dyskiem

Henryk Lipnicki („Seminarzysta”) 28,20 m
Szczepan Oleszczuk („Czarniecczyk”) 27,60 m
Paweł Durko („Czarniecczyk”) 27,55 m

rzut oszczepem

Szczepan Oleszczuk („Czarniecczyk”) 36,80 m
Bolesław Rogalski („Czarniecczyk”) 36,25 m
Jan Stafiński („Czarniecczyk”) 35,05 m

⁶² „Zwierciadło” 1924, nr 36, s. 1.

rzut kulą

Paweł Durko („Czarniecczyk”) 10,25 m

Julian Prokopowicz (Krasnystaw) 9,90 m

Jan Stefiński („Czarniecczyk”) 9,30 m⁶³

Następnymi zawodami był „Drugi Bieg Okrężny o Puchar Przechodni »Zwierciadła«” jako rewanż za rok poprzedni dla przegranych. Bieg odbył się w niedzielę 5 września 1926 r. o godz. 16.00 pod hasłem „Propaganda sportu na terenie Chełma”. Odpowiedzialni za bieg byli: kpt. Czarniewicz, adiutant 7. pp Leg., dr Gniazdowski, dyr. Grodziński, komisarz Gruzewski, inż. Guterman, kpt. Jarnuszkowski, kpt. Hajduk, Lederman, mjr. Służewski, por. Stanecki, wiceprezes Ch. T. C. Szurmiński, mjr. Turski, burmistrz Terpitz, Wiączkowski, Wolberger, Zypser i wielu innych.

Trasa biegu wynosiła 4 km i wiodła ulicami (start i meta koło redakcji „Zwierciadła”): Lubelską, Szkolną, Sienkiewicza, Obłońską, Lubelską, 3 Maja, Reformacką, Pocztową i Lubelską do redakcji. Opiekę lekarską sprawował T. Gniazdowski, porządku pilnowała policja, a bieg prowadzili cykliści. Na 41 startujących 35 ukończyło bieg. Miejsca zajęli następujące:

1. Eugeniusz Karaś (16) niestowarzyszony Lublin
2. Franciszek Marczuk (38) WKS Lublin
3. Bolesław Wróblewski (9) KS „Lublinianka” Lublin
Jan Nowosad (7) WKS Lublin
Dionizy Durko (10) SKS „Zdrów” Chełm
4. Samuel Ickowicz (11) ŻKS „Makabi” Chełm
5. Bazyli Korablin (18) „Strzelec” Krasnystaw
6. Jan Wiśniewski (6) Państwowe Gimnazjum Łuck
7. Rafael Lang (1) ŻKS „Makabi” Chełm
8. Roman Rosz (40) WKS Lublin
9. Marian Karnawański (8) „Sokół” Lublin
10. Jan Barański (31) SKS „Zdrów” Chełm
11. Edward Bobryk (35) „Sokół” Chełm
12. Samuel Hausman (12) ŻKS „Makabi” Chełm
13. Wacław Frołowicz (25) Chełmskie Towarzystwo Cyklistów
14. Bronisław Wolski (41) „Strzelec” Krasnystaw
15. Zygmunt Rejter (21) Szkoła Rzemieślnicza Chełm
16. Eugeniusz Basiński (22) „Strzelec” Krasnystaw
17. Dawidson Sendler (14) ŻKS „Makabi” Chełm

⁶³ „Zwierciadło” 1926, nr 35, s. 6.

18. Moniek Feldhendler (20) ŻKS „Makabi” Chełm
19. Kazimierz Jackowski (15) Chełmskie Towarzystwo Cyklistów
20. Włodzimierz Bigos (37) Szkoła Rzemieślnicza Chełm
21. Szulim Ickiewicz (32) ŻKS „Makabi” Chełm
22. Oskar Zysmanowicz (4) ŻKS „Makabi” Chełm
23. Adam Wajc (36) ŻKS „Makabi” Chełm
24. Moniek Pojas (28) niestowarzyszony Chełm

Puchary i złoty żeton z rąk starosty Międzybłockiego otrzymał zwycięzca E. Karaś, drugi na mecie — srebrny, a trzeci brązowy żeton, reszta dyplomy i upominki. Dopisała pogoda i licznie przybyła publiczność.⁶⁴

Zawody lekkoatletyczne rozegrane 12 czerwca 1927 r. zaliczane były do punktacji chełmskich szkół średnich. Organizatorem był Hufiec PW i WF popularyzujący tę dyscyplinę pod hasłem „Święto PW i WF”, gościnnie wystąpił zespół Gimnazjum z Krasnegostawu. Zawody miały również wyłonić reprezentację poszczególnych szkół.

Wyniki konkurencji:

bieg na 100 m

- 1 — Franaszczuk 12,0 s „Seminarzysty”
- 2 — Krakiewicz 12,2 s „Seminarzysty”
- 3 — Paul 12,6 s „Seminarzysty”

bieg na 800 m

- 1 — Rajter 2.24,0 min „Rzemieślnicza”
- 2 — Krakiewicz 2.25,0 min „Seminarzysty”
- 3 — Wroński 2.26,0 min „Seminarzysty”

skok w dal

- 1 — Franaszczuk 5,48 m „Seminarzysty”
- 2 — Karauda 5,40 m Krasnystaw
- 3 — Geryng 5,30 m „Seminarzysty”

skok wzwyż

- 1 — Prokopowicz 160 cm Krasnystaw
- 2 — Geryng 155 cm „Seminarzysty”
- 3 — Baran 150 cm „Seminarzysty”

skok o tyczce

- 1 — Wolańczyk 2,70 m Krasnystaw
- 2 — Prokopowicz Krasnystaw
- 3 — Orłowski „Rzemieślnicza”

rzut dyskiem

- 1 — Durko 31,90 m „Czarniecczyk”
- 2 — Gogolewski 30,00 m „Czarniecczyk”
- 3 — Piórkowski 29,85 m „Handłowa”

⁶⁴ „Zwierciadło” 1926, nr 45, s. 2.

rzut kulą

- 1 — Prokopowicz 9,80 m Krasnystaw
- 2 — Rogalski 8,90 m „Czarnecki”
- 3 — Szreniawski 8,70 m „Czarnecki”⁶⁵

Po wielu latach 14 sierpnia 1927 r. Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Makabi” zorganizowało w Chełmie „Bieg Okrężny” kontynuujący tradycję dwóch poprzednich, pod patronatem „Zwierciadła”. Było to nobilitacją dla Żydowskiej Gminy Chełmskiej i jej wkładem w rozwój sportu w mieście. Elita żydowska i pisma regionalne były odpowiedzialne za sprawne przeprowadzenie imprezy.

Wyniki:

- 1 — Władysław Woszczewski — Kolejowy Oddział Związku „Strzelec”
- 2 — Samuel Ickowicz — ŻTG-S „Makabi”
- 3 — Mikołaj Kacuba — amator (wszyscy z Chełma)

Zwycięzca otrzymał złoty żeton z rąk prezesa ŻTG-S „Makabi” L. Ledermana, drugi srebrny od M. Tenenbauma, a trzeci brązowy od prezesa.⁶⁶

Z okazji zakończenia roku szkolnego 26 czerwca 1928 r. odbyły się pierwsze międzyszkolne zawody sportowe o prymat wśród szkół powszechnych w Chełmie. Dopuszczono do konkurencji 72 zawodników.

Wyniki:

Bieg na 100 m

- I — Bernard Borkowski 13,0 s SP im. „Mickiewicza”

skok w dal

- I — Czesław Bednarczuk 4,62 m SP im. „Mickiewicza”

skok wzwyż

- I — Czesław Bednarczuk 140 cm SP im. „Mickiewicza”

rzut granatem

- I — Wincenty Typiński 68 m SP im. „Staszica”

4×100 m

- I — 57,8 s „Staszica”
- II — 58,8 s „Mickiewicza”

Szkoła Powszechna im. Mickiewicza zdobyła I m, 28 pkt. i puchar, II m. SP im. Piramowicza 20 pkt., III m SP im. Staszica 15 pkt., IV m.

⁶⁵ „Zwierciadło” 1927, nr 15, s. 2.

⁶⁶ „Zwierciadło” 1927, nr 25, s. 4.

SP im. Kościuszki i V m. SP im. Kazimierza Wielkiego. Najwszechstronniejszym sportowcem okazał się Mikołaj Mysiuk (za trzy I miejsca i jedno II uzyskał 11 pkt.) z Mickiewicza drugi był Wincenty Typiński (9 pkt.) ze Staszica, trzeci Władysław Kulesza (7 pkt.) z Piramowicza.⁶⁷

Z okazji Święta Narodowego 3 Maja 1929 r. odbyły się na boisku sportowym 7. pp Leg. w Chełmie zawody lekkoatletyczne pod patronatem Hufca PW i WF. Uczestniczyła młodzież ze szkół średnich.

Wyniki:

Bieg na 100 m

I — Zygmunt Wicha 12,6 s „Seminarzysta”

II — Stanisław Gawroński 12,8 s „Rzemieślnicza”

Bieg na 800 m

I — Tadeusz Łukasz 2.19,8 min „Rzemieślnicza”

II — Stefan Błoński 2.20,6 min „Seminarzysta”

skok o tyczce

I — Zygmunt Wicha 2,60 m „Seminarzysta”

II — Jan Orłowski 2,55 m „Seminarzysta”

4×100 m

I — „Seminarium” 53'4 s⁶⁸

Po rozdaniu świadectw 16 czerwca 1929 r. na boisku Gimnazjum im. S. Czarnieckiego w Chełmie odbyły się zawody lekkoatletyczne pod hasłem „Międzyszkolne Święto Sportowe w Chełmie”. Był to sprawdzian układu sił między poszczególnymi szkołami średnimi (tabela⁶⁹ na stronie 53).

Chełm był ośrodkiem zdobywania odznak i sprawności paramilitarnych. Na początku lata 1930 r. odbyły się na boisku 7. pp Leg. lekkoatletyczne zawody zaliczane do punktacji przy uzyskiwaniu specjalistycznych odznak sportowych. Organizatorem był Powiatowy Związek Strzelecki „Strzelec” w Chełmie z komendantem Edwardem Ślusarzem na czele. Każdy członek ZS „Strzelec” powinien poprzez start uzyskać normę punktów. Po oficjalnym otwarciu przystąpiono do konkurencji (był to pierwszy sprawdzian sprawności w powiecie).

⁶⁷ „Zwierciadło” 1928, nr 24, s. 2.

⁶⁸ „Zwierciadło” 1929, nr 13, s. 6.

⁶⁹ „Zwierciadło” 1929, nr 15, s. 4.

	Grupa najmłodsza 1912-1913	Grupa średnia 1910-1911	Grupa najstarsza 1908-1909
OSZCZEP	1. Jędrzejewski (G) 34,45 m 2. Grabek Jerzy (G) 33,27 m 3. Musłowski (G) 31,75 m	1. Rymarczyk Eugeniusz (S) 39,49 m 2. Lebzdzinski Zygmunt (Rz) 38,43 m 3. Pienkowski Włodz. (H) 37,05 m	1. Rogalski Bolesław (G) 39,07 m 2. Fidecki Adam (S) 33,25 m 3. Kowalski Stefan (S) 32,55 m
KULA	1. Chmielewski Eugeniusz (G) 9,40 m 2. Lachman Zygmunt (G) 9,34 m 3. Czyżyma Józef (S) 9,20 m	1. Baran Stanisław (S) 8,95 m 2. Wesotowski W. (S) 8,93 m 3. Kotlarski (G) 8,90 m	1. Rogalski Bolesław (G) 8,95 m 2. Fidecki Adam (S) 8,92 m
DYSK	1. Rudowski Jerzy (G) 23,40 m 2. Chmielewski Eugeniusz (G) 23,05 m 3. Czyżyma Józef (S) 23,00 m	1. Rymarczyk Eugeniusz (S) 25,75 m 2. Syka Bartłomiej (S) 24,80 m 3. Moni Feliks (S) 24,35 m	1. Rogalski Bolesław (G) 28,05 m 2. Fidecki Adam (S) 23,55 m 3. Gawroński S. (S) 1,38 m
SKOK WZWYŻ	1. Lachman Zygmunt (G) 1,43 m 2. Grabek Jerzy (G) 1,42 m 3. Szabla Wiesław (G) 1,42 m	1. Rudnicki Bolesław (G) 1,50 m 2. Kwiatkowski Tadeusz (G) 1,45 m 3. Nafalski Stanisław (G) 1,44 m	1. Drozd Jerzy (S) 1,50 m 2. Semenuk Adam (S) 1,45 m 3. Fidecki Adam (S) 1,38 m
SKOK W DAL	1. Krokowski Szymon (G) 5,15 m 2. Grabek Jerzy (G) 5,10 m 3. Iwaniec (G) 4,92 m	1. Chmielewski Jan (S) 5,65 m 2. Kwiatkowski Tadeusz (G) 5,05 m 3. Baran Stanisław (S) 5,43 m	1. Fidecki Adam (S) 5,63 m 2. Drozd Jerzy (S) 5,05 m 3. Gawroński S. (S) 5,25 m
SKOK O TYCZCE	1. Grabek Jerzy (G) 2,55 m 2. Iwaniec (G) 2,25 m 3. Pierściński Władysław (G) 2,20 m	1. Zdanowski Henryk (S) 2,75 m 2. Niewmierzycki Kazimierz (S) 2,50 m 3. Makiwka Leonid (G) 2,20 m	1. Orłowski Jan (S) 2,60 m 2. Gawroński S. (S) 2,50 m 3. Drozd Jerzy (S) 2,30 m
BIEG NA 60 m	1. Szabla Wiesław (G) 7,8 s 2. Czyżyma Józef (S) 7,9 s 3. Grabek Jerzy (G) 8,0 s		
BIEG NA 100 m		1. Baran Stanisław (S) 12,0 s 2. Mikolajczyk Józef (S) 12, s 3. Mikolajczyk Piotr (G) 12, s	1. Gawroński S. (S) 12,2 s 2. Drozd Jerzy (S) 12,6 s 3. Fidecki Adam (S) 12,8 s
BIEG NA 800 m	1. Niewęglowski S. (G) 2 min. 29,4 s 2. Rogowski H. (Rz) 2 min. 32 s 3. Krąpiec K. (Rz) 2 min. 32 s	1. Sokolowski (Rz) 2,21 min 2. Kupezyński (G) 2,24 min 3. Latoszyński (Rz) 2 min. 26 s	1. Błotniński S. (S) 2 min. 17 s 2. Typiński W. (Rz) 2 min. 19,8 s

Wyniki:

strzelanie z floweru na 50 m

- I — J. Kobryń z Kobylego 144 pkt.
- II — A. Zagoła z Chełma 143 pkt.
- III — J. Dziurko z Deputycz 143 pkt.

bieg na 100 metrów

- I — J. Dziurko z Deputycz 13,1 s.
- II — W. Prus z Chełma 13,3 s.
- III — A. Wleklik z Chełma 13,5 s.

skok wzwyż

- I — K. Mysakowski z Chełma 135 cm
- II — F. Prószyński z Deputycz 135 cm
- III — H. Dubiel z Kobylego 130 cm

rzut granatem 400 g

- I — A. Wleklik z Chełma 60,00 m
- II — A. Goździkowski z Chełma 57,00 m
- III — K. Mysakowski z Chełma 54,00 m

bieg na 1500 m

- I — K. Mysakowski z Chełma 5.12,0 min
- II — K. Goździkowski z Chełma 5.17,0 min
- III — W. Stępniewicz z Chełma 5.20,0 min

Mistrzostwo w pięcioboju Związku Strzeleckiego Powiatu Chełmskiego zdobył komendant Oddziału ZS w Deputyczach Ignacy Dziurko, osiągając 316,5 pkt., drugi był Władysław Różycki z Kobylego 305 pkt., trzeci Aleksander Zagoła z Chełma 290,9 pkt. Ponadto punkty do odznaki zdobyli Feliks Prószyński z Deputycz i Władysław Stępniewicz z Chełma.⁷⁰

Podtrzymując tradycję „Biegu Okrężnego” WKS 7. pp Leg. przeprowadził w Chełmie 26 kwietnia 1931 r. szeroko propagowany „Wiosenny Bieg na Przełaj”. Trasa wiodła ulicami Chełma, a za porządek i organizację odpowiadała sekcja lekkoatletyczna z WKS „Garnizon” oraz Hufiec PW i WF.⁷¹

Staraniem Chełmskiej Komendy Powiatowej Związku Strzeleckiego i Komendy Powiatowej PW 12 lipca 1931 r. Zarząd Oddziału ZS w Dorohusku zorganizował „Święto WF i PW”. Przybyły delegacje i sportowcy z całego powiatu. Program imprezy był następujący: zawody lekkoatletyczne (biegi na 100 i 1500 m oraz sztafeta 4×100 m, skoki

⁷⁰ „Zwierciadło” 1931, nr 17, s. 6.

⁷¹ „Zwierciadło” 1931, nr 26, s. 2.

w dal, wzwyż i o tyczce, rzut dyskiem i rzut kulą, pływanie 100 m stylem dowolnym i na wznak oraz gry w koszykówkę i siatkówkę); chrzest łodzi strzeleckiej i wypłynięcie jej do Gdańska; przedstawienie pod gołym niebem; koncert orkiestry 7. pp Leg.; zabawa strzelecka.

Wyniki:

bieg na 1500 m

I — Władysław Stępniewicz ZS Chełm 5.08,0 min

II — Stefan Alot ZS Marysin 5.09,0 min

III — Mieczysław Kozioł ZS Marysin 5.12,0 min

bieg na 100 m

I — Andrzej Wleklik 13,0 s.

II — Krzyształowicz ZS Marysin 13,4 s.

III — Seweryn Dąbrowski ZS Dorohusk 13,6 s

skok w dal

I — Józef Paluch KPW Chełm 5,33 m

II — Andrzej Wleklik ZS Chełm 4,82 m

III — Jan Maciukiewicz ZS Chełm 4,66 m

skok wzwyż

I — Władysław Stępniewicz ZS Chełm 136 cm

II — Jan Radzieńczak PW Chełm 135 cm

skok o tyczce

I — Wacław Mrozowski ZS Dorohusk 240 cm

II — Jan Maciukiewicz ZS Chełm 230 cm

rzut dyskiem

I — Seweryn Dąbrowski ZD Dorohusk 26,61 m

II — Andrzej Wleklik ZS Chełm 26,50 m

III — Józef Paluch KPW Chełm 22,60 m

rzut kulą

I — Józef Pietraszewski KPW Chełm 10,50 m

II — Andrzej Wleklik ZS Chełm 9,80 m

III — Jerzy Ławski 9,72 m

Zawody nadzorował komendant powiatowy ZS Pupko i komendant powiatowy PW chor. Kułagowski oraz instruktorzy wojskowi WF i PW sierż. Sałata i plut. Młodkowski.⁷²

W niedzielę 12 września 1931 r. z polecenia Komendy ZS w Chełmie w powiecie odbyły się próby sprawności fizycznej. W kompani ZS w Pobołowicach do sprawdzianu stanęli „Strzelcy” z oddziałów: Andrzejów, Wolawce i Pobołowice oraz Kompani ZS w Depułytyczach, a także od-

⁷² „Zwierciadło” 1931, nr 31, s. 5.

działów z Wojniak, Aleksandrii Niedziałowskiej, Kobylego i Deputycznych. Strzelcy z poszczególnych kompani i oddziałów wypadli doskonale, zdobywając poszczególne sprawności i stopnie POS, czego gratulowali im komendant powiatowy PW w Chełmie por. Bieniaszewski, referent oświatowy Wojnicki, prezes Hamerski oraz instruktorzy PW Sałata i Nowicki.⁷³

Z oczekiwaniem, po wielu przygotowaniach, odbyło się w Chełmie 12 czerwca 1932 r. z udziałem 350 zawodników ze szkół powszechnych i średnich doroczne powiatowe „Święto Wychowania i Przysposobienia Wojskowego”. Uroczystość była podniosła z racji zakończenia roku szkolnego, a zapoczątkowano ją mszą na Górcie Katedralnej, którą prowadził ks. mjr Warchałowski. Imprezę zaszczycili przedstawiciele wszystkich organizacji chełmskich. Zawody lekkoatletyczne poprzedził pokaz lekcji gimnastycznej w strojach sportowych prowadzony przez nauczyciela wychowania fizycznego Bolesława Kruczka-Wirskiego z młodzieżą Seminarium.

Wyniki zawodów:

bieg na 100 m

- I — Szejnabis z Seminarium Naucz. 12 s
- II — Gawroński Seminarium Naucz. 12,3 s
- III — Boduszyński Gimn. Państwowe 12,6 s

bieg na 800 m

- I — Boduszyński Gimn. Państwowe 2,19,8 s
- II — Gorczyński Gimn. Państwowe 2,21 s

bieg na 8000 m

- I — Mielniczuk ZS Chełm 10,17,6 s
- II — Kulesza Seminarium Naucz. 10,33,8 s
- III — Dziurko ZS Deputyczne Król. 10,36,9 s

skok w dal mężczyzn

- I — Berezecki 563 cm
- II — Gawroński 542 cm
- III — Szejnabis 535 cm

skok w dal kobiet

- I — Skórówna Seminarium Naucz. 392 cm
- II — Góralówna Seminarium Naucz. 390 cm
- III — Semenikówna Gimn. Państw. 385 cm

skok w dal chłopców

- I — Socha Szkoła Piramowicza 424 cm
- II — Adamiec Szkoła Kościuszki 423 cm

⁷³ „Zwierciadło” 1932, nr 6, s. 2.

skok wzwyż mężczyzn

- I — Wiącek Seminarium Naucz. 160 cm
- II — Lachman Z.S. 150 cm
- III — Mrozowski Seminarium Naucz. 150 cm

skok wzwyż kobiet

- I — Semeniukówna Gimn. Państw. 130 cm
- II — Skórówna Seminarium Naucz. 120 cm
- III — Dąbrowska Gimn. Państw. 115 cm

skok wzwyż chłopięcy

- I — Błażejczyk Szkoła Staszica 140 cm
- II — Wysocki Szkoła Kościuszki 135 cm

skok o tyczce

- I — Iwaniec Gimn. Państw. 275 cm
- II — Gawroński Seminarium Naucz. 275 cm
- III — Maciukiewicz ZS Chełm 245 cm

bieg na 60 m żeński

- I — Mostowska Gimn. Państw. 9,2 s
- II — Terejówna Seminarium Naucz. 9,3 s
- III — Skórówna Seminarium Naucz. 9,4 s

bieg na 60 m chłopięcy

- I — Socha Szkoła Piramowicza 8,8 s
- II — Wysocki Szkoła Kościuszki 8,9 s

rzut oszczepem męski

- I — Iwaniuk Seminarium Naucz. 41,10 m
- II — Dąbrowski ZS Dorohusk 40,70 m
- III — Mrozowski Seminarium Naucz. 40,55 m

rzut oszczepem żeński

- I — Świetlicka Seminarium Naucz. 14,50 m
- II — Szymańska Seminarium Naucz. 14,15 m

rzut dyskiem męski

- I — Wiśniewski Seminarium Naucz. 32,05 m
- II — Mrozowski Seminarium Naucz. 30,65 m
- III — Chmielewski Gimnazjum Państw. 29,58 m

rzut dyskiem żeński

- I — Kogutowska Gimn. Państw. 18,85 m
- II — Świetlicka Gimn. Państw. 18,85 m

rzut granatem

- I — Dąbrowski Seminarium Naucz. 69 m
- II — Dąbrowski ZS Dorohusk 68 m
- III — Mrozowski Seminarium Naucz. 68 m

palantówka

- I — Sendlak Szkoła Kościuszki 63,75 m
- II — Błażejczyk Szkoła Staszica 62,60 m

trójbój męski

- I — Gawroński Seminarium Nauczycielskie
- II — Szejnbnis Seminarium Nauczycielskie
- III — Kostecki Seminarium Nauczycielskie

trójbój żeński

- I — Terejówna Seminarium Nauczycielskie
- II — Skórówna Seminarium Nauczycielskie
- III — Góralówna Seminarium Nauczycielskie

trójbój chłopięcy

- I — Socha Szkoła Piramowicza
- II — Wysocki Szkoła im. Kościuszki
- III — Błazejczyk Szkoła Staszica

pięciobój męski

- I — Boduszyński Gimnazjum Państwowe
- II — Wiącek Seminarium Nauczycielskie
- III — Kopczyk Seminarium Nauczycielskie

przeciąganie liny

- I — Państwowe Seminarium Męskie

sztafeta 4×100 m męska

- I — Seminarium Nauczycielskie

sztafeta 4×60 m żeńska

- I — Państwowe Gimnazjum

sztafeta 4×60 m chłopców

- I — Szkoła im. Kościuszki⁷⁴

Rok 1933 był przełomowy dla chełmskiej lekkiej atletyki, nastąpiły pierwsze kontakty z reprezentacjami liczących się sportowo miast, co było wykładnikiem poziomu specjalistycznego. Pierwszy sprawdzian nastąpił 7 maja 1933 r. na boisku chełmskiego Seminarium. Poza średnimi szkołami gościnnie startowali lekkoatleci z lubelskiego gimnazjum.

Wyniki były obiecujące:

bieg na 100 m

- I — Karol Szejnbnis „Seminarium” 11,6 s
- II — Janczykowski „Czarniecczyk” 11,8 s

bieg na 1500 m

- I — Gorczyński „Seminarium” 4.56,0 min
- II — Boduszyński „Czarniecczyk” 4.57,0 min

skok wzwyż

- I — Stadnicki Lublin 155 cm
- II — Janczykowski „Czarniecczyk” 155 cm
- III — Pietruszyński „Seminarium” 155 cm

⁷⁴ „Zwierciadło” 1932, nr 6, s. 2.

skok w dal

I — Berezecki „Seminarium” 6,34 m (rekord Chełma)

II — Janczykowski „Czarneckczyk” 6,25 m

III — Stadnicki Lublin 6,14 m

rzut kulą 7,25 kg

I — Wiśniewski „Seminarium” 11,15 m

II — Janczykowski „Czarneckczyk” 10,85 m

rzut dyskiem

I — Wiśniewski „Seminarium” 32,82 m

II — Kostecki „Seminarium” 31,15 m

rzut oszczepem

I — Iwaniuk „Seminarium” 48,10 m

II — Troczewski „Czarneckczyk” 44,15 m⁷⁵

W tydzień później, 14 maja 1933 r., WKS 2. pac zorganizował na garnizonowym stadionie wewnętrzne sprawdziany z lekkiej atletyki w celu wyłonienia reprezentacji. Podaję wyniki dla porównania z młodzieżą szkół średnich.

bieg na 100 m

I — kan. Jurczuk 12,7 s

II — kan. Królikowski 13,0 s

III — kapr. Szymajda 13,3 s

rzut kulą 7,25 kg

I — bomb. Kelos 10,10 m

II — kan. Gruchała 9,60 m

III — kapr. Fidut 9,30 m

rzut granatem

I — kan. Gruchała 63 m

II — kan. Pizon 60 m

III — kan. Iwańczuk 58 m

skok wzwyż

I — kapr. Bondyra 150 cm

II — kan. Jurczuk 145 cm

III — kan. Iwańczuk 135 cm

skok w dal

I — Patucha 545 cm

II — kan. Wrzos 524 cm

III — kan. Jurczuk 514 cm⁷⁶

Międzymiastowe zawody lekkoatletyczne odbyły się 8 października 1933 r. na boisku Seminarium w Chełmie. Naprzeciw stanęły reprezen-

⁷⁵ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 1, s. 3.

⁷⁶ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 2, s. 4.

tacje szkół średnich Kowla i Chełma. W poszczególnych konkurencjach uzyskano:

bieg na 100 m

- I — Janczykowski (G) Chełm 11,6 s
- II — Pietruszyński (S) Chełm 11,8 s
- III — Albin — Kowel 11,9 s

rzut kulą

- I — Albin — Kowel 11,53 m
- II — Janczykowski (G) Chełm 11,14 m
- III — Bereza (G) Chełm 10,48 m

rzut dyskiem

- I — Albin — Kowel 35,54 m
- II — Janczykowski (G) Chełm 32,20 m
- III — Bazow (S) Chełm 31,45 m

rzut oszczepem

- I — Iwaniuk (S) Chełm 42,75 m
- II — Ramian — Kowel 41,15 m
- III — Prus — Kowel 39,25 m

skok w dal

- I — Janczykowski (G) Chełm 6,50 m
- II — Ramian — Kowel 6,12 m
- III — Berezecki (S) Chełm 6,05 m

skok wzwyż

- I — Pietruszyński (S) Chełm 170 cm
- II — Albin — Kowel 165 cm
- III — Ramian — Kowel 165 cm

skok o tyczce

- I — Kuskow — Kowel 270 cm
- II — Staszewski — Kowel 260 cm
- III — Jarfeniuk — Kowel 250 cm

bieg na 1500 m

- I — Gorczyński (S) Chełm 4.38,7 min
- II — Jaworowski (S) Chełm 4.40,9 min
- III — Kulesza (G) Chełm 5.00,0 min⁷⁷

Wiosną 1934 r. na boisku Seminarium w Chełmie rozegrane zostały zawody lekkoatletyczne o miano najlepszego pięcioboisty szkół średnich. Zwycięstwo w pięknym stylu odniósł Pietruszyński i drużynowo Seminarium.⁷⁸

Podczas zawodów lekkoatletycznych przeprowadzonych w Chełmie 13 maja 1934 r., zaliczanych do punktacji szkół średnich w okręgu, padło

⁷⁷ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 24, s. 3.

⁷⁸ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 10, s. 3.

wiele znakomitych wyników. W skoku wzwyż Pietruszyński wynikiem 180 cm pobił rekord Okręgu Lubelskiego. Zostały również poprawione rekordy Chełma: Pietruszyński w biegu na 100 m 11,5 s, Gorczyński w biegu na 800 m 2.08,4 min oraz Janczykowski w skoku w dal 6,50 m.⁷⁹

W maju 1933 r. Chełmski Związek Strzelecki przeprowadził na stadionie 7. pp Leg. sprawdzian z konkurencji lekkoatletycznych, zaliczany do punktacji na odznakę POS. Wyniki były następujące:

Konkurencje żeńskie:

Bieg na 60 m

- 1) Wolikówna (Dorohusk) — 10,0 s
- 2) Matuszewska (Chełm) — 10,1 s
- 3) Radomińska (Chełm) — 10,2 s

skok w dal

- 1) Wolikówna (Dorohusk) — 3,62 m
- 2) Matuszewska (Chełm) — 3,61 m
- 3) Bratkowska i Rudnicka — 3,20 m

skok wzwyż

- 1) Helftówna (Dorohusk) — 105 cm
- 2) Matuszewska (Chełm) — 100 cm
- 3) Mulsonówna (Chełm) — 95 cm

rzut kulą

- 1) Matuszewska (Chełm) — 7,74 m
- 2) Choczykówna (Chełm) — 6,92 m
- 3) Gałęcka (Dorohusk) — 6,91 m

rzut dyskiem

- 1) Matuszewska (Chełm) — 19 m
- 2) Radomińska (Chełm) — 17,50 m

Konkurencje męskie:

bieg na 100 m

- 1) Tyszko (Chełm) — 12,3 s
- 2) Wiącyk (Wojśławice) — 12,5 s
- 3) Hubert (Dorohusk) — 12,2 s

bieg na 800 m

- 1) Tyszko (Chełm) — 2 min 46 s (rekord okręgu)
- 2) Ziemiński (Rejowiec) — 2 min 58,5 s
- 3) Zalewski (Rejowiec) — 2 min 14,6 s
- 4) Kańczukowski (Chełm)
- 5) Prochowski (Sawin)
- 6) Jałochowski (Wojśławice)
- 7) Rajter (Kamień)

⁷⁹ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 17, s. 1.

skok w dal

- 1) Ziemnicki (Rejowiec) — 5,08 m
- 2) Tyszko (Chełm) — 5,01 m
- 3) Hubert (Dorohusk) — 4,94 m

skok wzwyż

- 1) Wiącyk (Wojśławice) — 150 cm
- 2) Prociński (Depułtycze) — 135 cm
- 3) Stępniewski (Chełm) — 130 cm

rzut kulą

- 1) Wiącyk (Wojśławice) — 10,74 m
- 2) Kusmaul (Kamień) — 9,54 m
- 3) Rogalski (Kamień) — 9,12 m

rzut dyskiem

- 1) Tymiński (Chełm) — 23,88 m
- 2) Wiącyk (Wojśławice) — 23,45 m
- 3) Rogalski (Kamień) — 23,08 m

sztafeta 4×100 m

- 1) Chełm w składzie: Tyszko, Lentz, Zagota, Mazurek — 56,2 s
- 2) Dorohusk w składzie: Hubert, Bobowski, Derkacz, Grabowski — 72,4 s⁸⁰

W 1935 r. sympatyków chełmskiego sportu, a lekkiej atletyki w szczególności, obiegła wspaniała wiadomość. Z dawna oczekiwany projekt budowy wzorowego stadionu sportowego został zatwierdzony przez Lubelski Urząd Wojewódzki. Zaczęto roboty ziemne na placu zlokalizowanym przy zbiegu ulic Żeromskiego i Pułk. Lisa-Kuli. Pracami kierował architekt miejski inż. Fafrowicz. Stadion posiadał: boisko do piłki nożnej, bieżnię 400-metrową, boisko do lekkiej atletyki, koszykówki, siatkówki, szatnię i trybuny.

Przez władze Komendy PW i WF, przy okazji budowy stadionu, był również lansowany projekt wzniesienia krytej hali gimnastycznej i strzelnicy małokalibrowej. „Sport w Chełmie, musi wysunąć się na czoło w woj. lubelskim”, pisał M. B. w „Kronice Nadbużańskiej”.⁸¹

W dniach 27, 28 i 29 września 1935 r. dla podniesienia sprawności fizycznej zorganizowano w Lublinie „Święto sportowe młodzieży szkolnej”. Z trzech podokręgów wygrały Siedlce przed Lublinem i Zamościem. Sportowcy z Chełma uzyskali miejsca:

skok w dal

I — Gołcewski 6,22 m

⁸⁰ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 21, s. 7.

⁸¹ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

bieg na 60 m

I — Łaganowska 8,8 s

rzut kulą

I — Lipertówna 8,85 m

bieg na 1500 m

I — Lipert 4.32,0 min.⁸²

Dużym wydarzeniem w Chełmie w 1936 r. był „Bieg Narodowy na Przełaj” z okazji święta 3 Maja. Protektorat nad imprezą objęli starosta Edward Woronowicz i komendant garnizonu ppłk. Lucjan Jasiński. Kierownikiem biegu był kpt. Edward Wunderlich, komendant obwodu WF i PW. Defiladę grup sportowych poszczególnych organizacji i klubów sportowych poza wymienionymi osobami odebrał gen. Smorawiński, który wizytował garnizon.

Kolejne miejsca zajęli:

I — Mielniczuk 7. pp Leg.

II — kan. Sawicki 2. pac

III — strzelec Tyszko ZS

IV — strzelec Weba ZS

V — szer. Kocet Szpital Okręgowy

VI — Wiewióra 7. pp Leg.

Jeden z najlepszych biegaczy chełmskich Lipert z Seminarium został przez sędziów pod przewodnictwem kom. Pawłowskiego zdyskwalifikowany za przekroczenie przepisów podczas walki na mecie.⁸³

W kwietniu, co roku, na terenie całego kraju organizowane były zawody sportowe wg ogólnych zaleceń pod hasłem „Zachęcić młodzież do uprawiania różnych sportów”. W Chełmie pierwsza impreza z tego cyklu odbyła się 18 kwietnia 1937 r. zorganizowana przez SKS „Czarniecczyków”. Poza młodzieżą gimnazjum startować mógł każdy. Drugą przeprowadzono 25 kwietnia 1937 r., a najważniejszym punktem zawodów był trójbój lekkoatletyczny. O tytuł walczyli uczniowie: Gimnazjum Kupieckiego, Szkoły Rzemieślniczej i Państwowego Gimnazjum — Nowego Typu.⁸⁴

W zawodach międzyszkolnych rozegranych 6 maja 1937 r. zmierzili się uczniowie ze SKS „Czarniecczycy” i Gimnazjum z Krasnegostawu.⁸⁵

⁸² „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

⁸³ „Kronika Nadbużańska” 1936, nr 18, s. 4.

⁸⁴ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 18, s. 5.

⁸⁵ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 20, s. 4.

4 października 1937 r. na boisku Państwowego Liceum Pedagogicznego Męskiego walczone o puchar dyr. E. Wojnara i tytuł najlepszego pięcioboisty. Najlepszy w pięcioboju (skok wzwyż i w dal, rzut dyskiem i rzut kulą oraz bieg na 100 m) okazał się Joachimowicz (2246,77 pkt.), który wyprzedził Machczyńskiego (1916,22 pkt.).⁸⁶

Co cztery lata odbywała się w Lublinie tzw. Mała Olimpiada młodzieży szkolnej z powiatów: lubartowskiego, lubelskiego, zamojskiego, krasnostawskiego, hrubieszowskiego, chełmskiego i tomaszowskiego. Patronował jej Okręgowy Urząd WF i PW. 1–3 maja 1938 r. w ogólnej punktacji I miejsce zdobył Zamość (165 pkt.) przed Lublinem (160 pkt.) i Chełmem (97 pkt.). Miejsca Chełmian były następujące:

rzut kulą

I — Tronczyński 11,87 m

rzut dyskiem

II — Tronczyński 32,46 m

skok w dal

I — Stolz i Medyński po 6,07 m

skok wzwyż

III — Sekuła i Medyński po 155 cm,
100 m

V — Stolz⁸⁷

Na zakończenie roku szkolnego, 12 czerwca 1938, odbyły się „Międzyszkolne Zawody Lekkoatletyczne”. Zostały rozegrane na boisku „Czarnecczyków” i były objęte punktacją okręgową. Udział brali uczniowie ze szkół średnich: Państwowego Gimnazjum im. W. Jagiełły z Krasnegostawu oraz Chełmskiego Liceum Pedagogicznego i Gimnazjum „Czarnecczyków”. Po walce wyniki były następujące:

Skok wzwyż

I — Radomski Krasnystaw 160 cm

Skok w dal

I — Joachimowicz Chełm 6,15 m

rzut kulą

I — Radomski Krasnystaw 15,39 m (kula 5 kg)

Rzut dyskiem

I — Sokołowski Chełm 30,10 m

Bieg na 100 m

I — Semeniuk Chełm 11,8 s

⁸⁶ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 41, s. 3.

⁸⁷ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 15, s. 4.

Bieg na 800 m

I — Lechman Chełm 2,16,0 min

W ogólnej punktacji zwyciężyli „Czarniecczy” (30 pkt.) przed Liceum Pedagogicznym i Gimnazjum z Krasnegostawu.⁸⁸

W 1939 r. lekkoatleci chełmscy osiągnęli wiele sukcesów w mieście, regionie i okręgu. 3 maja 1939 r. obchody święta odbywały się w bardzo podniosłej atmosferze. O godzinie 9.00 zbiórka wojska i zawodników organizacji sportowych i młodzieży szkolnej na stadionie sportowym PW na terenie Dyrekcji Kolei (wejście od ulicy Lisa Kuli). Następnie msza polowa i defłada ulicą Hrubieszowską do szpitala wojskowego. O godzinie 16 główny „Bieg Narodowy” na dystansie 3 km; mimo deszczowej pogody dopisała publiczność i gotowość zawodników do startu. Pierwszy bieg wygrał Lechman, drugi Sekuła, drużynowo zwyciężyli „Czarniecczy” przed Szkołą Rolniczą z Okszowa. O godzinie 18 odbyła się wieczornica dla młodzieży pozaszkolnej w sali parafialnej na Górcie Katedralnej.⁸⁹

W krótkim czasie po biegu, bo już 7 maja 1939 r., przeprowadzono eliminacyjne zawody zaliczane do punktacji okręgowej z udziałem chełmskich szkół średnich. Zacięta walka przyniosła następujące wyniki:

- I — Państwowe Liceum Pedagogiczne 39,5 pkt.
- II — Państwowe Gimnazjum im. S. Czarnieckiego 31,5 pkt.
- III — Państwowe Gimnazjum Mechaniczne
- IV — Państwowe Gimnazjum Handlowe⁹⁰

Po wyłonieniu reprezentacji, chełmski MKS 14 maja 1939 r. gościł w Zamościu, rozgrywając mecz lekkoatletyczny. Zawody były tym ciekawsze, że MKS Zamość rok wcześniej wygrał w Lublinie „Małą Olimpiadę”. W pojedynku lekkoatletycznym zwyciężyli Chełmianie 44:23.

Wyniki z poszczególnych konkurencji:

skok wzwyż

- I — Skiba Chełm 169 cm
- II — Joachimowicz Chełm 158 cm
- III — Tyszkowski Zamość 158 cm

⁸⁸ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 24, s. 4.

⁸⁹ „Kronika Nadbużańska” 1939, nr 18, s. 1; Kronika KS „Zdrów”..., s. 18.

⁹⁰ Kronika KS „Zdrów”..., s. 19.

skok w dal

I — Joachimowicz Chełm 6,01 m

II — Jakiel Zamość 5,98 m

III — Lewandowski Chełm 5,96 m

rzut kulą (5 kg)

I — Kwiatkowski Zamość 13,73 m

II — Wyszogrodzki Chełm 13,15 m

III — Sokołowski Chełm 13,01 m

rzut dyskiem (2 kg)

I — Wyszogrodzki Chełm 32,04 m

II — Sokołowski Chełm 30,75 m

III — Kwiatkowski Zamość 29,33 m

rzut oszczepem (800 g)

I — Nowiński Zamość 46,35 m

II — Wyszogrodzki Chełm 41,20 m

III — Sokołowski Chełm 40,17 m

bieg na 100 m

I — Lewandowski Chełm 12,5 s

II — Semeniuk Chełm 12,5 s

III — Kruk Zamość 12,9 s

bieg na 800 m

I — Lechman Chełm 2.17,4 min

II — Pawłowski Chełm 2.20,2 min

III — Foremny Zamość 2.22,3 min⁹¹

„Wielkie Zawody” z udziałem MKS Chełm, MKS Lublin i MKS Zamość odbyły się w Chełmie 3 i 4 czerwca 1939 r. Za organizację odpowiedzialni byli nauczyciele Wirski i Piątkowski. Koła Rodzicielskie przy szkołach średnich przygotowały przyjęcia i oprawę kulturalną. Nadzór sprawował prezes chełmskiego MKS Karol Pasieka, gościem honorowym z Okręgu był prezes lubelskiego MKS Puchniarski. Końcowa punktacja przedstawiała się następująco:

I — MKS Lublin 101 pkt.

II — MKS Chełm 77 pkt.

III — MKS Zamość 64 pkt.

Wyniki konkurencji lekkoatletycznych (sobota 3 czerwca, boisko Liceum Pedagogicznego i boisko 7. pp Leg.):

Przedbieg na 100 m

I — Michowski Lublin 11,7 s

II — Pelechaty Chełm 12,2 s

III — Krawczyk Zamość 12,5 s

⁹¹ Tamże, s. 20.

Przedbieg na 100 m

- I — Jung Lublin 12,2 s
- II — Lewandowski Chełm 12,3 s
- III — Patyra Zamość 12,4 s

Przedbieg na 60 m (panie)

- I — Czerwińska Lublin 8,5 s
- II — Lewicka Zamość 9,2 s
- III — Kluczykówna Chełm 9,7 s

Przedbieg na 60 m (panie)

- I — Szczawińska Lublin 9,0 s
- II — Buszmanówna Zamość 9,6 s
- III — Rappówna Chełm 10,1 s

Skok w dal

- I — Lewandowski Chełm 5,96 m
- II — Joachimowicz Chełm 5,92 m
- III — Kruk Zamość 5,73 m
- IV — Jung Lublin 5,71 m
- V — Maciejewski Lublin 5,52 m
- VI — Patyra Zamość 5,35 m

Rzut dyskiem (2 kg)

- I — Oberda Lublin 36,95 m
- II — Radomyski Zamość 34,78 m
- III — Gduła Lublin 32,76
- IV — Wyszogrodzki Chełm 31,95 m
- V — Sokołowski Chełm 31,45 m
- VI — Kwiatkowski Zamość 29,43 m

Rzut kulą (panie)

- I — Piekutowska Lublin 8,92 m
- II — Koziołkówna Zamość 8,85 m
- III — Żarska Chełm 8,01
- IV — Frejowska Lublin 7,96 m
- V — Puchoniówna Chełm 7,75 m
- VI — Pencakowska Zamość 7,30 m

Bieg na 1500 m

- I — Turowski Zamość 4.39,5 min
- II — Lisiak Lublin 4.41,8 min
- III — Sekuła Chełm 4.42,2 min
- IV — Tyrangiel Lublin 4.44,4 min

*Niedziela 4 czerwca (boisko 7. pp Leg.):**Finał biegu na 60 m (panie)*

- I — Szczawińska Lublin 8,5 s
- II — Czerwińska Lublin 8,7 s
- III — Buszmanówna Zamość 9,1 s
- IV — Lewicka Zamość

Finat biegu na 100 m

- I — Michowski Lublin 11,5 s
- II — Lewandowski Chełm 12,1 s
- III — Pelechaty Chełm 12,2 s
- IV — Jung Lublin

Rzut kulą (5 kg)

- I — Radomyski Zamość 14,61 m
- II — Sokołowski Chełm 14,38 m
- III — Oberda Lublin 13,26 m
- IV — Kwiatkowski Zamość 12,77 m
- V — Wyszogrodzki Chełm 12,46 m
- VI — Gdula Lublin 12,44 m

Rzut oszczepem (800 g)

- I — Nowiński Zamość 44,60 m
- II — Gdula Lublin 42,20 m
- III — Sokołowski Chełm 41,65 m
- IV — Łapiński Lublin 41,36 m
- V — Skiba Chełm 40,48 m
- VI — Izerbak Zamość 35,02 m

Skok wzwyż

- I — Radomyski Zamość 163 cm
- II — Ślusarski Chełm 163 cm
- III — Jałocki Lublin 163 cm
- IV — Bocian Lublin 158 cm
- V — Skiba Chełm 155 cm
- VI — Tyszko Chełm 150 cm

Skok w dal (panie)

- I — Koziółkówna Lublin 4,25 m
- II — Kotwiczówna Chełm 4,24 m
- III — Otachlówna Zamość 4,10 m
- IV — Rappówna Chełm 3,79 m

Sztafeta olimpijska (800–400–200–100)

- I — MKS Lublin (Lis, Michalski, Jung, Szuski) — 3.46,8 min
- II — MKS Chełm (Lechman, Skiba, Semeniuł, Lewandowski)
— 3.46,9 min
- III — MKS Zamość (Turowski, Kruk, Tyszko, Krawczuk) — 3.52,8 min

Wieczorem na stacji odbyło się pożegnanie gości i ogłoszenie wyników, przemawiali prezesi MKS chełmskiego Pasieka i lubelskiego Puchniarski. Omówiono spotkanie rewanżowe na przyszły rok (jak wynika ze źródeł, było to ostatnie spotkanie lekkoatletyczne w Chełmie przed II wojną światową).⁹²

⁹² Tamże, s. 22.

Tabela rekordów Chełma w lekkiej atletyce do 1939 r.⁹³

Konkurencja	Nazwisko	Wynik
Mężczyźni		
Skok w dal	1. Janczykowski (Gim)	6,50 m
	2. Berezecki (Sem)	6,34 m
Skok wzwyż	1. Pietruszyński (Sem)	180 cm (rek. ok.)
	2. Skiba (Gim)	169 cm
Pchnięcie kulą (5 kg)	1. Kossarek (Gim)	14,56 m
	2. Sokołowski (Sem)	14,38 m
Rzut kulą (7,25 kg)	1. Tronczyński MKS	11,87 m
Rzut dyskiem (2 kg)	1. Tronczyński MKS	32,46 m
Rzut oszczepem (800 g)	1. Iwanek MKS	52,00 m
100 m (sprint)	1. Pietruszyński (Sem)	11,5 s
	2. Janczykowski (Gim)	11,6 s
Bieg na 800 m	1. Gorczyński MKS	2.08,4 min
	2. Lechman (Sem)	2.16,0 min
Bieg na 1500 m	1. Gorczyński (Sem)	4.38,7 min
Skok o tyczce	1. Franaszczuk (Sem)	2,60 cm
Bieg na 3000 m	1. Jackowski (Rzem)	11.09,0 min
Przełaj 400 m	1. Ickowicz (ŻKS)	11.22,0 min
4×100 m	1. sztafeta Seminarium	53'4 s
Bieg na 60 m	1. Sztuba (Gim)	7,8 s
Sztafeta (800–400–200–100)	1. (Lechman, Skiba, Semeniuk, Lewandowski) MKS	3.46,9 min
Kobiety		
Bieg na 60 m	1. Kluczykówna MKS	9'7 s
	2. Rappówna MKS	10,1 s
Skok w dal	1. Kotwiczówna MKS	4,24 m
	2. Rappówna MKS	3,79 m
Rzut kulą	1. Żarska MKS	8,01 m

Kolarstwo

Towarzystwo Cyklistów w Chełmie od 1924 r. rozwijało się przy poparciu starosty Międzybłockiego i burmistrza Mastalerza. Pomoc zaoferowała elita chełmska: Walewski, Szurmiński, Orłowski, Łuczkowski, Sagatowski, Gniazdowski, Sałęga, Krasowski, Czernicki, Odorkiewicz, Wolf, Hykiel, Dratt, Papużyński, Puchajda, Gruzewski i wielu innych.⁹⁴

⁹³ Tabela została opracowana na podstawie wyników zawodów rangi okręgowej.

⁹⁴ „Zwierciadło” 1925, nr 40, s. 1.

Sekcja wyczynowa cyklistów po weryfikacji przedstawiała się następująco: Antoni Pochylski, Jan Zgierski, Józef Zajączkowski, Karol Zwoliński, Kazimierz Jackowski, Antoni Dziadko, Jerzy Szewczuk, Jan Pluszyński, Feliks Górczyński, Kazimierz Lurus, Czesław Gintyło, Piotr Włoch, Konstanty Pietrusiak, Władysław Marczewski, Jan Rzeczkowski, Jan Kudelko, Adam Serafiński, Karczewski, Zabłudowski, bracia Wikowscy, Czułczyński, Gromski, Prasał, Cuchecki, Ostrowski oraz Jan Berezecki i Antoni Dunicz.

Latem 1924 r. z inicjatywy B. Kłopotowskiego i W. Szurmińskiego odbył się „I Bieg Kolarski” w Chełmie. Trasa liczyła 10 km i prowadziła od startu w Stołpiu szosą lubelską do Chełma. O godzinie 15.00 na placu komendy policji poddano zawodników kontroli medycznej i startowej. Obsadę sędziowską stanowili: Szurmiński, por. Dzierżek, Kłopotowski, dr Gniazdowski, dr Majewski, dr Sałęga, G. Michalenko, P. Krasoski i kpt. Bursa. Nad bezpieczeństwem czuwała policja pieszo i konno nadzorowana przez podkomisarza Grużewskiego. Kibice dopisali, a świta przybyła samochodami i dorożkami. Po wyścigu zawodnicy nagradzani byli koło ogrodu miejskiego. Zwyciężył J. Zajączkowski (3) 21.8,0 min przed W. Kaczko (20) 21.9,0 min i K. Zwolińskim (4) 22.0 min.⁹⁵

W 1925 r. tradycyjnie odbył się „II Kolarski Bieg Szosowy”. Trasa prowadziła z Rejowca do Chełma, grono sędziów powiększyło się o dr. Łuczковского, por. Matulę, Papużyńskiego i Orłowskiego. Zwyciężył K. Jackowski (1), otrzymując złoty zegarek, drugi był J. Berezecki (14) — nagroda figurka z kałamarzem, a trzeci J. Zajączkowski (13) — papierośnica. Nagrody były wręczane w ogrodzie miejskim podczas koncertu na cele LOPP po przemówieniu redaktora C. Odorkiewicza.⁹⁶

W 1926 r. Chełmskie Towarzystwo Cyklistów w celach propagandowych przeprowadziło wiele różnorodnych zawodów kolarskich. Na początku 1926 r. w sali Resursy z inicjatywy M. Krokowskiego odbyło się walne zebranie członków i sympatyków Towarzystwa. Po debatach prezesem został dr Teofil Gniazdowski, wiceprezesem Wojciech Szurmiński, sekretarzem Sergiusz Prochorow, skarbnikiem Jan Dietrych, kapitanem

⁹⁵ „Zwierciadło” 1924, nr 31, s. 6.

⁹⁶ „Zwierciadło” 1925, nr 36, s. 1.

Antoni Pochylski. Wpisowe wynosiło 1 zł. Składki miesięczne 50 gr. Na zakończenie dr Gniazdowski wygłosił referat „Wpływ wychowania fizycznego i sportów na ustrój duchowy i cielesny człowieka” (w całości był wydrukowany w „Zwierciadło”) i zaprosił wszystkich chętnych do kontaktowania się z zarządem w lokalu Towarzystwa na ulicy Lubelskiej 73.⁹⁷

W ramach popularyzacji kolarstwa poprzez wycieczki turystyczne, zawody i wyścigi kolarskie, 9 maja 1926 r. Towarzystwo zapoczątkowało „Wielki Konkurs Turystyczny” połączony z wycieczką rowerową do Krasnegostawu i z powrotem. Konkurs miał trwać do 18 października i w tym czasie każdy według programu miał zdobyć jak największą liczbę punktów.⁹⁸

24 maja 1926 r. „Otwarcie Sezonu” zostało zainaugurowane dwoma biegami kolarskimi, dla zawodników i amatorów. Wśród zawodników zwyciężył Cz. Kirozalski przed K. Jackowskim i F. Górczyńskim, z amatorów najlepszy okazał się J. Szewczuk.⁹⁹

Pierwsze mistrzostwa Klubowe Towarzystwa odbyły się w Chełmie 6 czerwca 1926 r. Wśród zawodników (25 km) zwyciężył K. Jackowski, wśród amatorów (10 km) wygrał K. Zwoliński. Po wyścigach zarząd przedstawił program organizowanych wycieczek do Hrubieszowa, Lublina i Kazimierza.¹⁰⁰

W niedzielę 4 lipca 1926 r. na zorganizowanym torze kolarskim na boisku 2. pac (koło cerkwi) odbyły się pierwsze w Chełmie torowe zawody kolarskie. Nadzorowali je: Gniazdowski, Szurmiński i Kłopotowski, a wśród sędziów byli: S. Białkowski, kpt. Siwicki, kpt. Zawitaj i kpt. Hajduk. Pierwszy bieg klasyczny na 8 km wygrał W. Frołowicz przed Kazimierzem Jackowskim, K. Czarnotą i Karolem Jackowskim. W biegu na 5 km zwyciężył K. Zwoliński.¹⁰¹

Na odbywający się w Warszawie 1 sierpnia 1926 r. Zjazd Towarzystw Kolarskich z całej Polski wyjechało również Chełmskie Towarzystwo Cyklistów. Delegacja w składzie: Pochylski, Prochorow, bracia Jackow-

⁹⁷ „Zwierciadło” 1926, nr 17, s. 2.

⁹⁸ „Zwierciadło” 1926, nr 20, s. 3.

⁹⁹ „Zwierciadło” 1926, nr 28, s. 3.

¹⁰⁰ „Zwierciadło” 1926, nr 33, s. 4.

¹⁰¹ „Zwierciadło” 1926, nr 37, s. 2.

scy, Frołowicz i Zwoliński dla podkreślenia rangi zjazdu do Warszawy udała się na rowerach.¹⁰²

Pierwsze międzymiastowe zawody kolarskie odbyły się w Chełmie 8 sierpnia 1926 r. Wśród zaproszonych znaleźli się kolarze z Lublina i Brześcia. Miejscem spotkania było boisko 2. pac, obowiązki sędziego głównego pełnił Stefański z Brześcia. W biegu na 10 km zwyciężył Olędzki z Brześcia, na 5 km Szewczyk z Chełma, na 8 km również Olędzki, w biegu drużynowym wygrała drużyna z Lublina prowadzona przez kapitana Kozłowskiego. Bieg główny na 90 km w czasie 3 godz. 10 min. wygrał Wiącek z Brześcia. W ogólnej punktacji zwyciężył Brześć przed Chełmem i Lublinem.¹⁰³

Kolejne zawody zaliczane do punktacji Towarzystwa odbyły się 15 sierpnia 1926 r. na boisku 2. pac. Bieg sprinterski wygrał K. Zwoliński przed K. Jackowskim, bieg handicap (z forami) K. Jackowski, a bieg australijski K. Zwoliński. W biegu klasycznym na dystansie 20 km jako pierwszy linię mety przejechał Kazimierz Jackowski przed K. Zwolińskim.¹⁰⁴

„Pierwsze Zawody Kolarskie o Mistrzostwo Miasta Chełma” odbyły się na zakończenie sezonu 1926 r. Trasa wiodła szosą włodawską na dystansie 50 km. Zainteresowanie było duże, a magistrat dla najlepszych ufundował nagrody. Pierwsze miejsce zajął Józef Szewczyk w czasie 1 godz. 46 min 26 s (koszulka i żeton Towarzystwa), drugie Czesław Kierozalski (1:47.16,0, złoty żeton magistratu), trzecie Karol Zwoliński (1:51.34,0, srebrny żeton magistratu).¹⁰⁵

W styczniu 1927 r. ogłoszono wyniki „Konkursu Wycieczek Turystycznych” za 1926 r. Spośród 19 zawodników pierwsze miejsce zajął Karol Zwoliński, który ogółem przejechał 1206 km trasy organizowanej przez ChTC, drugi był Kazimierz Jackowski 1026 km, trzeci Sergiusz Prochorow 871 km.¹⁰⁶

W dalszej pracy na rzecz rozwoju sportu kolarskiego na kresach nadbużańskich 6 marca 1927 r. Towarzystwo zorganizowało w Chełmie

¹⁰² „Zwierciadło” 1926, nr 40, s. 2.

¹⁰³ „Zwierciadło” 1926, nr 42, s. 2.

¹⁰⁴ „Zwierciadło” 1926, nr 42, s. 3.

¹⁰⁵ „Zwierciadło” 1926, nr 50, s. 4.

¹⁰⁶ „Zwierciadło” 1927, nr 1, s. 4.

w Sali Klubu Społecznego „Konferencję w sprawie wychowania fizycznego”. Referaty naukowe przygotował dr T. Gniazdowski.¹⁰⁷

W niedzielę 17 lipca 1927 r. Towarzystwo przeprowadziło „Między-miastowe Wyścigi Kolarskie” z udziałem kolarzy z Brześcia, Lublina, Włodawy i Zamościa. W biegu głównym na dystansie 50 km pierwszy był mistrz woj. poleskiego Feliks Wiącek z Brześcia (1:32.19,0), drugi Edward Kowalik, również z Brześcia, trzeci Józef Szewczyk z Chełma (1:35.55,0), kolejne lokaty zajęli: Jackowski z Chełma, Frołowicz z Chełma i Kozłowski z Lublina. W biegu amatorów na 20 km zwyciężył G. Filimonowicz z Brześcia przed S. Janiszowskim z Chełma. Drużynowo: I miejsce Brześć, II — Chełm, III — Lublin.¹⁰⁸

W dniach 11 i 12 września 1927 r. Zarząd Towarzystwa zorganizował wyjazd z Chełma do Lwowa na Targi Wschodnie. Miał on charakter wycieczki krajoznawczo-turystyczno-oświatowej.¹⁰⁹

Od 1928 r. ChTC w porozumieniu z magistratem i Komendą Miejską Policji miało wpływ na prowadzenie egzaminów z jazdy na rowerze i wydawanie tzw. prawa jazdy¹¹⁰, a z dniem 1 lipca zostało zrzeszone w Związku Polskich Towarzystw Kolarskich i uprawnione do wydawania licencji kolarskich i zawodniczych zawodowych. Miało również prawo podczas zawodów kolarskich do kontroli przestrzegania obowiązujących przepisów ZPTK oraz organizowania biegów kolarskich wyłącznie dla zawodników z licencją. Sekretariat Towarzystwa mieścił się w Chełmie przy ulicy Lubelskiej 70.¹¹¹

Znacząca impreza kolarska, zaliczana do punktacji ZPTK, odbyła się w Chełmie 5 sierpnia 1928 r. pod hasłem „Wyścigi Międzymiastowe w Chełmie”. Uczesniczyli zawodnicy z Brześcia, Radomia, Lublina, Zamościa, Kowla i Łucka.¹¹²

Wypracowane w latach 1924–1928 przez ChTC formy prowadzenia wyścigów i poszczególnych konkurencji specjalistycznych oraz popularyzacji sportu kołowego kontynuowano do 1939 r. W 1932 r. powstała

¹⁰⁷ „Zwierciadło” 1927, nr 7, s. 3.

¹⁰⁸ „Zwierciadło” 1927, nr 20, s. 3.

¹⁰⁹ „Zwierciadło” 1927, nr 25, s. 4.

¹¹⁰ „Zwierciadło” 1928, nr 12, s. 2.

¹¹¹ „Zwierciadło” 1928, nr 21, s. 3.

¹¹² „Zwierciadło” 1928, nr 28, s. 3.

15 sierpie
22 sierpie
28 - 11 -
5 wrze.
12
17. w.

i działała aktywnie sekcja kolarska przy Związku Podoficerów Rezerwy Koła w Chełmie. Dla uczczenia święta morza 24 lipca tego roku członkowie sekcji kolarskiej: Roman Bychawski, Jan Wawrzycki, Witold Rybak, Czesław Danielczuk, Beniamin Brun, Izrael Fryd i Mieczysław Głowacki na rowerach w formie wycieczki przejechali trasę Chełm–Gdynia–Chełm, powrót nastąpił w sobotę 6 sierpnia (przejechali łącznie 848 km). Kierownikiem wyprawy był Roman Bychawski, a trasa wiodła przez Lublin, Dęblin, Warszawę, Sierpc, Rypin, Golub, Grudziądz, Nowe Miasto, Gniew, Tczew, Skarzewo, Kościerzynę i Żukowo. Koło nawiązało owocną współpracę z ChTC.¹¹³

Od 1932 r. sekcja kolarska Koła Związku Podoficerów Rezerwy zaczęła być organizatorem większości wyścigów kolarskich. W sierpniu odbył się jeden z nich, trasa (110 km) wiodła przez: Chełm, Piaski Luterskie, Fajśławice, Łopiennik, Krasnystaw, Rejowiec, Chełm. Start nastąpił spod ratusza, a magistrat sponsorował nagrody.¹¹⁴

W latach 1936–1939 ChTC i Lubelski Związek Okręgowy corocznie organizowali wyścigi na trasie Chełm–Lublin i Lublin–Chełm.¹¹⁵

Jeździectwo

Jazda konna — wszechstronne ujeżdżanie — jako dyscyplina sportowo-sprawnościowa od 1918 r. weszła na stałe do programu wszystkich organizacji wojskowych, paramilitarnych i o charakterze sportowym działających na ziemi chełmskiej.

Hippika obejmowała: wyszkolenie specjalistyczne — jeździectwo, pokonywanie przeszkód, fechtunek konno, jazdę terenową oraz indywidualne przysposobienie konia.

Parady konnicy przy okazji świąt narodowych zawsze budziły wśród widzów estetyczne i sportowe emocje, również podziw dla „zgrania w całość dwóch wspólnych istot”.¹¹⁶

W Chełmie pierwszy „Konkurs hippiczny” odbył się 8 lipca 1923 r., zorganizowany przez 2. pac na koszarowym placu pułkowym. Dopisała publiczność, pogoda oraz miłośnicy popisów jeździeckich. Na wy-

¹¹³ „Zwierciadło” 1932, nr 12, s. 3.

¹¹⁴ „Zwierciadło” 1932, nr 18, s. 5.

¹¹⁵ Wywiad z Janem Grzelą.

¹¹⁶ W. A. Kozłowski, *Dzieje kultury...*, s. 151.

znaczonym placu rozmieszczono przeszkody 110 cm wysokie i 300 cm szerokie, ogółem w konkursie wystąpiło 24 jeźdźców. W elegancji i zgraniu z koniem najlepiej zaprezentował się kpt. Zieliński na „Samogonie”, pokonując bezbłędnie cały tor przeszkód, następni w kolejności byli: kpt. Hałgas, por. Dybowski („Giedymin”), por. Turczyn („Struś”), por. Wałaszczyński („Waśko”), por. Rutkowski („Bohater”), por. Cwiakalski („Laborant”) i por. Abrahamowicz („Helmar”). W grupie podoficerów czołowe miejsca zdobyli: ogn. Boligłowa („Intrygant”), ogn. Walenista („Impet”), ogn. Zieliński („Elk”) i ogn. Raczek („Cela”).

Bardzo interesujący był konkurs „Wybranka”, polegający na jak najszybszym przebyciu przez uczestników placu z przeszkodami do swojej wybranki i po przyszcyciu przez nią kokardki powrót na metę. W gonitwie tej zwyciężyli por. Turczyn z panią Urbanowicz przed ogn. Boligłową z panią Wolską i por. Dybowski z panią Świerkowską.

Ostatnią częścią programu był konkurs „Zbieranie kartofli”. Każdy z konkurentów musiał nabić jak najwięcej kartofli na metalowy pręt.¹¹⁷

Pokazy i konkursy hippiczne zyskały społeczną aprobatę. Dlatego weszły do rytuału świąt wojskowych, parad i popisów i były popularyzowane przez dowództwo garnizonu.

W dniach 8–9 czerwca 1924 r. odbyły się w Lublinie „Zawody konne” staraniem Koła Sportowego Konnego przy DOK 2. brygady kawalerii. Ze względu na znaczną liczbę widzów, zorganizowano je na lotnikowym placu wojskowym firmy „Plage i Laśkiewicz”. Program obejmował konkurencje: konkurs zwyczajny (dystans 1200 m, przeszkody 110 cm na 300 cm), wyścig z przeszkodami (3200 m, 8 przeszkód), bieg myśliwski za masterem (8000 m w terenie), konkurs konia wierzchowego — jazda przepisowa, bieg z przeszkodami — konkurs władania bronią białą, konkurs pojazdów.

W zawodach udział wzięli jeźdźcy z garnizonu chełmskiego. Wypadli „na miarę swoich umiejętności”.¹¹⁸

Z czasem konkurencje „Zawodów hippicznych” były udoskonalane przez zwiększenie skali trudności. Dzięki temu rosła ich ranga i popularność. Do programu zawodów konnych z okazji „Święta Pułkowego”

¹¹⁷ „Zwierciadło” 1923, nr 2, s. 2.

¹¹⁸ „Zwierciadło” 1924, nr 2, s. 2.

2. pac w 1930 r. włączono nowe konkursy: „Walkę pióropuszy”, którą wygrał plut. Stafiński na klaczy „Kawa”, „Sprawność siodłania konia” — bomb. Świszcze z 5. baterii i „Woltyżerkę szeregowych” — kan. Krulewski. Nagrody zwycięzcom wręczał znawca koni gen. Plisowski z małżonką, przebywający w tym czasie z wizytą w 2. pac.¹¹⁹

Do zawodów hippicznych 8 lipca 1932 r. wprowadzono drużynowe popisy musztry na koniach.¹²⁰

14 maja 1933 r. zawody hippiczne rozszerzono o jazdę lekką, którą wygrał por. Gile, i jazdę ciężką, w której najlepszy okazał się por. Hubiński.¹²¹

Równie okazałe przedstawiał się „Konkurs hippiczny” 3 czerwca 1934 r. w 2. pac. Pokazano nowe konkurencje — sprawności konia i jeźdźca oraz jazdę terenową z przeszkodami.¹²²

Gry sportowe

Piłka nożna

Na ziemi chełmskiej w piłkę nożną grano od 1920 r. w formie podwórkowej. A to za sprawą wprowadzenia piłki nożnej jako gry sportowej do programu szkolnego wychowania fizycznego w Chełmie na początku 1919 r. Spowodowało to rywalizację dwóch szkolnych drużyn: „Seminarzystów” i „Czarniecczyków”, popularyzując grę w regionie.¹²³

Trzeba było czasu, aby piłka nożna jako gra sportowa ogólnie dostępna zadomowiła się w Chełmie. Pierwsze oficjalne mecze zorganizowanych drużyn i klubów sportowych w ramach przepisów PZPN odbyły się w maju 1923 r.:

6 maja WKS Chełm — WKS Lublin 3:3

8 maja WKS Chełm — KS „Sokół” 16:0

10 maja WKS Chełm — KS „Sokół” 9:0

27 maja WKS 2. pac Chełm — ŻKS „Makabi” Lublin 5:0.¹²⁴

¹¹⁹ „Zwierciadło” 1924, nr 16, s. 2.

¹²⁰ „Zwierciadło” 1932, nr 1, s. 3.

¹²¹ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 2, s. 4.

¹²² „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 25, s. 1.

¹²³ K. P. Janczykowski, *Z badań nad chełmską oświatą*.

¹²⁴ „Gość” 1923, nr 5, s. 14; „Gość” 1923, nr 6–7, s. 22.

Na boisku wojskowym 7. pp Leg. 9 czerwca 1923 r. został rozegrany mecz pomiędzy Harcerzami a „Czarniecczykami”. Spotkanie zakończyło się wynikiem 1 : 1 (0 : 0), bramkę dla harcerzy zdobył M. Jarząbkiewicz.¹²⁵

Mecz piłki nożnej, rozegrany w Chełmie 8 lipca 1923 r. na boisku wojskowym pomiędzy 2. pac a KS „Cywil” (1 : 0), rozpoczął batalię chełmskich drużyn w ligach Lubelskiego OZPN. Piłka nożna stała się grą widowiskową, a drużyna piłkarska była „dumą” każdej dzielnicy Chełma.¹²⁶

W 1924 r. rozegrano cykl ważnych meczów piłkarskich, mających wpływ na rozwój piłki nożnej na ziemi chełmskiej. Najważniejsze przedstawiały się następująco. Wiosną 1924 r. SKS „Zdrów” swoje pierwsze spotkanie przegrał z piłkarzami WKS 7. pp Leg. 0 : 11; była to surowa, ale pożyteczna lekcja. W tydzień później „Zdrów” bawił we Włodawie, gdzie m.in. rozegrał mecz z Urzędniczym Klubem „Włodawia”; wynik na korzyść „Zdrów” 3 : 2 (1 : 1).¹²⁷ Wynikało to z roli, jaką SKS „Zdrów”, grupujący nauczycieli, pełnił na Kresach: ukazywania roli sportu w życiu oraz modelu jego organizacji.

W sierpniu 1924 r. chełmska drużyna „Amatorzy” spotkała się w Kowlu z miejscową drużyną o tej samej nazwie, uzyskując 30 sierpnia wynik 0 : 1 (0 : 0), a 31 sierpnia 0 : 5 (0 : 1). Chełmianie wystąpili w składzie: L. Kozakiewicz, N. Lewin, kpt. J. Wiśniewski, A. Gieryng, T. Wleklik, M. Feldhendler, K. Mrozowski, S. Wolski, J. Kowalski, R. Sądziowski i A. Twardowski. Sędziował chor. M. Odzieniec.¹²⁸

Z okazji „Święta Pułkowego” 21 września 1924 r. odbyło się w Chełmie spotkanie piłkarskie pomiędzy WKS 7. pp Leg. i WKS Lublin, wynik 1 : 1, w rewanżu również 1 : 1. Po tym meczu do pojedynku przystąpiły drużyny SKS „Czarniecczycy” i SKS Gimnazjum Państwowe z Krasnegostawu. Wynik 2 : 1 dla chełmian, bramki strzelili Wiśniewski i Twardowski, sędziował kpt. Hajduk.¹²⁹

Pod koniec sezonu 1924 r. odbyły się dwa ważne spotkania. Pierwsze „Czarniecczycy” zremisowali 1 : 1 (1 : 0) z WKS 7. pp Leg., sędziował

¹²⁵ Tamże, s. 23.

¹²⁶ „Zwierciadło” 1923, nr 2, s. 2.

¹²⁷ „Zwierciadło” 1924, nr 26, s. 2.

¹²⁸ „Zwierciadło” 1924, nr 36, s. 4.

¹²⁹ „Zwierciadło” 1924, nr 39, s. 4.

nauczyciel J. Maż. W drugim Chełmski WKS wygrał 4:2 (2:0) z „Lublinianką” w meczu o mistrzostwo OZPN kl. A. Było to bardzo dobre widowisko i cenne punkty dla chełmian.¹³⁰

Rok 1925 to dalszy ciąg popularyzacji piłkarstwa na ziemi chełmskiej. Rozegrano większą liczbę meczów znaczących dla układu tabel Lubelskiego OZPN. Sezon piłkarski w Chełmie rozpoczęły zawody pomiędzy WKS z Chełma i Dubna na boisku 7. pp Leg. Wynik 4:2 (2:0) dla chełmian przy bardzo dobrym sędziowaniu por. D. Jarosza z Lublina. Zwycięzcy wystąpili w zestawieniu: chor. Tymiński, ogn. Piątkowski, sierż. Rogala, por. Bielawski, kpt. Hajduk, por. Solarczyk, por. Kopacz, mjr Korski, ogn. Serafiński, por. Ihnatowicz i sierż. Tkacz.¹³¹

W niedzielę 26 kwietnia 1925 r. odbyły się dwa ciekawe mecze. W pierwszym WKS Chełm pokonał „Hasmoneę” Równe 4:3 (0:2), w drugim SKS „Czarniecczy” Chełm zwyciężyli UKS „Tomasowie” Tomaszów 2:1 (1:1). „Czarniecczy” wystąpili w składzie: L. Kozakiewicz, T. Wleklik, E. Odorkiewicz, J. Wiśniewski, Z. Kamiński, Urzędowski, R. Popławski, S. Oleszczuk, J. Turski, A. Geryng i J. Zwoliński. Sędziował, bardzo uważnie, por. Kominkowski.¹³² W tydzień później SKS „Zdrów” pokonał ŻKS „Jordan” 2:1 (2:1). Sędziował, niezdecydowanie, J. Maż.¹³³

W maju 1925 r. rozegrano wiele ciekawych spotkań: młodzi piłkarze UKS „Czarniecczy” pokonali zawodowców z WKS 7. pp Leg. aż 7:0 (2:0), widowisko w duchu sportowym sędziował por. Kominkowski. WKS Chełm wygrał z WKS Dubno 3:1 (2:1), a trzy bramki, w tym dwie z karnego, dla Chełma zdobył sierż. Solarczyk, dobrze również spisali się zawodnicy SKS „Zdrów”, wygrywając z SKS „Junak” ze Szczepieszyna 3:1 (1:1); sędziował również por. Kominkowski.¹³⁴ Pasjonujące były mecze pomiędzy WKS 7. pp Leg. a ŻKS „Jordan”, zakończone wynikiem 3:2 (2:1), sędziował kpt. Hajduk, oraz pomiędzy KS „Amatorzy” Kowel i SKS „Zdrów” w Kowlu 4:1 (1:0).¹³⁵ Niespo-

¹³⁰ „Zwierciadło” 1924, nr 43, s. 3.

¹³¹ „Zwierciadło” 1925, nr 16, s. 2.

¹³² „Zwierciadło” 1925, nr 18, s. 2.

¹³³ „Zwierciadło” 1925, nr 20, s. 2.

¹³⁴ „Zwierciadło” 1925, nr 21, s. 3.

¹³⁵ „Zwierciadło” 1925, nr 22, s. 4.

dziewaną porażkę zaliczył WKS Chełm z KS „Sokół” z Równego, aż 7:1 (4:0), przy dobrym sędziowaniu plut. Mroza z Lublina.¹³⁶

W 1926 r. ważnym meczem ligowym był pojedynek pomiędzy WKS 7. pp Leg. a WKS Lublin II rozegrany na boisku 7. pp Leg. w Chełmie. Wygrali chełmianie 4:0 (3:0), sędziował, stronniczo, Garczyński z Lublina.¹³⁷ W 1927 r. ważny pojedynek rozegrano w Lublinie, gdzie KS TG „Sokół” Lublin pokonał WKS 7. pp Leg. Chełm 3:2 (3:1), przy obiektywnym sędziowaniu Moniaka¹³⁸, a w 1928 r., również w Lublinie, pomiędzy WKS „Unia” Lublin a WKS 7. pp Leg. z Chełma — 5:4 (3:1).¹³⁹

W 1929 r. „beniaminek” klasy A OZPN, drużyna chełmska WKS 7. pp Leg., zdobyła cenne punkty, wygrywając ważne mecze ligowe, pierwszy z „Unią” Lublin 5:3 (2:1). Wolańczyk zdobył cztery bramki, wyróżnili się Mitelski, Solarczyk i Feldhendler, sędziował Martyniak z Lublina¹⁴⁰, drugi z KS-TG „Sokół” Lublin 9:1 (5:1), bramki zdobyli: Wolańczyk 5, Tkacz 2, Solarczyk i Kociemba po 1, sędziował również Martyniak.¹⁴¹

Podczas walnego zebrania Lubelskiego OZPN 12 stycznia 1930 r. Kolegium Sędziowskie przyznało za rok 1929 pierwsze miejsce, dyplom i nagrodę „za grę fair” chełmskiej drużynie WKS 7. pp Leg.¹⁴²

W niedzielę 30 marca 1930 r. w inauguracyjnym meczu WKS 7. pp Leg. pokonał drużynę Komendy WF i PW 7:2 (4:2).¹⁴³

W kolejnych latach nastąpił rozkwit chełmskiego piłkarstwa, co było wynikiem coraz lepszego poziomu sportowego drużyn. Spowodowało to zwiększoną liczbę rozgrywanych meczów w Chełmie lub na wyjeździe. Chełmskie drużyny były atrakcyjne i zapraszano je chętnie jako dobrych szkoleniowych partnerów.

Pierwszy mecz tego sezonu o mistrzostwo klasy A odbył się w Lublinie 13 kwietnia 1930 r., KS-TG „Sokół” Lublin wygrał 3:2 (3:1)

¹³⁶ „Zwierciadło” 1925, nr 23, s. 4.

¹³⁷ „Zwierciadło” 1926, nr 17, s. 2.

¹³⁸ „Zwierciadło” 1927, nr 11, s. 5.

¹³⁹ „Zwierciadło” 1928, nr 43, s. 2.

¹⁴⁰ „Zwierciadło” 1929, nr 13, s. 6.

¹⁴¹ „Zwierciadło” 1929, nr 25, s. 4.

¹⁴² „Zwierciadło” 1930, nr 4, s. 5.

¹⁴³ „Zwierciadło” 1930, nr 10, s. 3.

z chełmskim WKS 7. pp Leg., sędziował Moniak.¹⁴⁴ W tydzień później, również w Lublinie, WKS 7. pp Leg. przegrał 0:1 (0:1) z tamtejszym WKS 22. pp.¹⁴⁵

Oprócz meczów ligowych doszło w Chełmie do kilku ciekawych spotkań towarzyskich. Piłkarze WKS 7. pp Leg. wygrali z nowo założonym ŻKS „Sztern” 5:3 (2:0), a również nowa drużyna ŻKS „Haszomer” pokonała KS „Biali” (WF i PW) 2:1 (0:1). W następnym pojedynku WKS 7. pp Leg. zwyciężył KS „Cywil” 5:1 (0:0), sędziował por. Tymkiewicz.¹⁴⁶

Kolejne mecze ligowe WKS 7. pp Leg. przegrał w Lublinie z WKS 9. pac 5:1 (2:1)¹⁴⁷ i z WKS „Unia”.¹⁴⁸ Dwie najlepsze drużyny żydowskie rozegrały w Chełmie mecz, w którym ŻKS „Haszomer”, składający się z harcerzy żydowskich, zwyciężył KS „Makabi” z Włodawy wynikiem 4:0 (3:0).¹⁴⁹

Sezon jesienny 1930 r. rozpoczęły derby mistrzowskie o miano najlepszej drużyny żydowskiej w Chełmie. Po zaciętej walce ŻHKS „Sztern” pokonał ŻKS „Haszomer” 3:1 (1:0), sędziował bardzo dobrze por. Tymkiewicz.¹⁵⁰

Finałowe spotkanie 4 września 1930 r. o wejście do klasy A WKS 7. pp Leg. wygrał z „Hapoalem” Lublin 4:0 (3:0), sędziował bez zarzutu Heindrich z Lublina.¹⁵¹ W przerwie rozgrywek ligowych w Chełmie rozegrano interesujące pojedynki: WKS 7. pp Leg. — KS „Biali” 3:1 (2:1), WKS 7. pp Leg. — ŻKS „Haszomer” 4:3 (3:2), WKS 7. pp Leg. — RKS „Tur” Siedlce 1:2 (1:1)¹⁵², WKS 7. pp Leg. — reprezentacja Kowla 6:3 (2:3), reprezentacja Chełma — reprezentacja Kowla 1:1 (0:1)¹⁵³, WKS 7. pp Leg.

¹⁴⁴ „Zwierciadło” 1930, nr 11, s. 5.

¹⁴⁵ „Zwierciadło” 1930, nr 13, s. 4.

¹⁴⁶ „Zwierciadło” 1930, nr 15, s. 3.

¹⁴⁷ „Zwierciadło” 1930, nr 21, s. 5.

¹⁴⁸ „Zwierciadło” 1930, nr 17, s. 2.

¹⁴⁹ „Zwierciadło” 1930, nr 21, s. 5.

¹⁵⁰ „Zwierciadło” 1930, nr 27, s. 3.

¹⁵¹ „Zwierciadło” 1930, nr 31, s. 3.

¹⁵² „Zwierciadło” 1930, nr 33, s. 4.

¹⁵³ „Zwierciadło” 1930, nr 35, s. 2.

— KS „Biali” 3:1 (2:1) i WKS 7. pp Leg. — ŻKS „Haszomer” 4:3.¹⁵⁴

Najlepsza chełmska drużyna i jednocześnie w okręgu WKS 7. pp Leg. w 1932 r. rozegrała mecze towarzyskie i ligowe. Wyniki poszczególnych spotkań były następujące: rozgromiła ŻKS „Hakoach” Lublin 14:0 (6:0), bramki zdobyli Kokoszko 7, Tudyka 6 i Nowacki 1, widzów 800, sędziował por. Tymkiewicz.¹⁵⁵ Przegrała z podchorążymi z Rawy Ruskiej 1:2 (0:2)¹⁵⁶, wygrała z WKS 43. pp Leg. Dubno 4:2 (2:1)¹⁵⁷, „Gwiazdą” Warszawa 1:0 (1:0)¹⁵⁸, ŻKS „Hakoach” Lublin 5:2 (3:1)¹⁵⁹ i przegrała z S. C. Attila Węgry 1:2 (1:2).¹⁶⁰

Dwie najlepsze drużyny żydowskie rozegrały w Chełmie mecz ligowy klasy B: ŻKS „Haszomer” pokonał ŻHKS „Sztern” 2:0 (2:0).¹⁶¹

W 1933 r. na uwagę zasługiwały mecze, w których WKS 7. pp Leg. wygrał z ŻKS „Hapoel” Warszawa 3:2 (3:1), ŻKS Warszawa pokonał ŻKS „Makabi” Chełm¹⁶², „Bar-Kochba” Włodawa zwyciężyła ŻHKS „Sztern” Chełm.¹⁶³

W 1934 r. WKS 7. pp Leg. Chełm wygrał z „Hapoelem” Lublin 6:1 (1:0)¹⁶⁴ i WKS Krasnystaw 4:2 (1:2)¹⁶⁵ oraz zremisował z „Unią” Lublin 4:4 (2:1).¹⁶⁶

Pod koniec sezonu wojskowi z Chełma zostali mistrzem klasy A OZPN na 1934 r. i jako najlepsza drużyna okręgu brali udział w rozgrywkach o wejście do ligi państwowej. Za przeciwników mieli (kolejność miejsc po turnieju):

1 m — „Czarnych” Lwów

2 m — „Rewerę” Stanisławów

¹⁵⁴ „Zwierciadło” 1930, nr 33, s. 4.

¹⁵⁵ „Zwierciadło” 1932, nr 3, s. 5.

¹⁵⁶ „Zwierciadło” 1932, nr 4, s. 2.

¹⁵⁷ „Zwierciadło” 1932, nr 11, s. 4.

¹⁵⁸ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 4.

¹⁵⁹ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 5.

¹⁶⁰ „Zwierciadło” 1932, nr 12, s. 4.

¹⁶¹ „Zwierciadło” 1932, nr 11, s. 4.

¹⁶² „Zwierciadło” 1933, nr 7, s. 4.

¹⁶³ „Zwierciadło” 1933, nr 9, s. 4.

¹⁶⁴ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 12, s. 1.

¹⁶⁵ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 14, s. 1.

¹⁶⁶ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 17, s. 1.

3 m — WKS 7. pp Leg. Chełm

4 m — PKS Łuck

Zespół wojskowych z Chełma reprezentowali: Węgrzyniak, Berliński, Jankowski, Krzykała, Ciesielski, Kuferek, Hoła, Korybel, Pająk, Knutel, Kokoszka, Sztokman i Węgrzyn. Wyniki poszczególnych meczów:

WKS 7. pp Leg. z „Czarnymi” we Lwowie 0:4, w Chełmie 0:3,

WKS 7. pp Leg. z „Rewerą” w Stanisławowie 2:3, w Chełmie 1:5,

WKS 7. pp Leg. z PKS w Łucku 4:4, w Chełmie 2:0.¹⁶⁷

Piękny sukces odnieśli piłkarze WKS 7. pp Leg. Chełm, gdy 14 kwietnia 1935 r. jako mistrzowie okręgu w pierwszym meczu pokonali eksligową drużynę WKS 22. pp Leg. Siedlce 2:0 (0:0); tego dnia WKS Dęblin wygrał z WKS „Unią” Lublin 4:3.¹⁶⁸

W maju jak co roku odbyły się w Chełmie „Mistrzostwa Miasta o Puchar Przechodni”. W 1935 r. ŻKS „Makabi” pokonał ŻAR 12:0 (5:0), bramki zdobyli Engiel 4, Goldman 5, Sztokhamer 2 i Kładniew i Huberman po 1, a w drugiej serii KS „Chełmianka” wygrał z KS „Hamoar” 18:0 (11:0), a bramki strzelili Franek 7, Kazik 6, Wrone 4, Wojciechowski 1. W finale spotkali się „Chełmianka” i „Makabi”, pojedynek uważany był za udany i fascynujący.¹⁶⁹

Straszna katastrofa autobusowa wydarzyła się jesienią 1935 r. na szosie warszawskiej 13 km od Lublina. Wracająca z meczu z Dęblinem drużyna piłkarska chełmskiego ŻKS „Makabi” nagle wylądowała w rowie. Jedenastu zawodników znalazło się w szpitalu w Lublinie.¹⁷⁰

WKS 7. pp Leg. w 1937 r. po zmianach personalnych pokonał 12 kwietnia renomowaną drużynę ŻKS „Makabi” Włodawa 8:0 (4:0)¹⁷¹, a 3 maja 1938 r. zremisował mecz o mistrzostwo okręgu z LWS Lublin 3:3 (0:0).¹⁷²

W dniu 25 września 1938 r. jak co roku na zakończenie sezonu dwie najlepsze chełmskie drużyny szkolne walczyły o pierwszeństwo.

¹⁶⁷ Wywiad z Janem Puchowskim, który z piłką nożną na ziemi chełmskiej związany był od 1930.

¹⁶⁸ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 18, s. 4.

¹⁶⁹ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

¹⁷⁰ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 42, s. 4.

¹⁷¹ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 16, s. 3.

¹⁷² „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 15, s. 4.

Na boisku KPW spotkały się reprezentacje Gimnazjum Czarnieckiego i Liceum Pedagogicznego. Przy dobrym sędziowaniu L. Wawrzyckiego zwyciężyli piłkarze Liceum 5:2 (1:1). Skład drużyny: Kołodziejczyk, Lechman, Fajfer, Pawlak, Witwicki, Kisielewski, Płuciennik, Joachimowicz, Jarosławski i Kuresza, a Gimnazjum: Godlewski, Żarski, Dobrowolski, Sekuła, Jurczykowski, Dzierka, Kołodziński, Makolągwa, Lewczuk, Truchman i Kuresza.

Podczas święta „Sportu Szkolnego” 8 czerwca 1939 r. w Chełmie na boisku wojskowym odbył się mecz pomiędzy MKS Chełm a WKS 7. pp Leg. 5:1 wygrali wojskowi. MKS reprezentowali: Skiba, Dobrowolski, Żarski, Fajfer, Witwicki, Jurczykowski, Kuresza, Ulatowski, Makolągwa, Piątkowski i Trześniewski. Honorową bramkę strzelił Piątkowski, sędziował Truchman. Był to ostatni mecz i zawody przed wybuchem II wojny światowej.¹⁷³

Piłka ręczna

W 1898 r. Duńczyk Holger Nielsen określił tę grę „handbold”, w 1905 r. czeski nauczyciel A. Kristof stworzył ją w formie „hazeny”. W Polsce nazwana została „szczypiorniakiem” (od momentu, kiedy to w Szczypiornie pod Kaliszem w latach 1917–1918 internowani legioniści rozegrali pierwsze mecze w obozie). Ostatecznie jako dyscyplina sportowa nosi nazwę „piłki ręcznej”.¹⁷⁴

Do chełmskich szkół została wprowadzona w 1925 r. jako hazena i szczypiorniak. Szybko zadomowiła się w Gimnazjum i Seminarium, ponieważ przy tych szkołach były wymiarowe boiska. Chętnie grali w nią na lekcjach wychowania fizycznego i zajęciach sportowych członkowie SKS „Czarniecczycy” i „Zdrów”. Rywalizacja pomiędzy szkołami spopularyzowała szczypiorniaka na ziemi chełmskiej.¹⁷⁵

W 1929 r. dowództwo WKS 7. pp Leg. podczas „Święta Pułku” zorganizowało pokazy szczypiorniaka oraz gry turniejowe. Zawody odbyły się przy współpracy wojska, władz miejskich i oświatowych. Pierwszy mecz 11-osobowych drużyn wygrał WKS 7. pp Leg. 3:0.¹⁷⁶

¹⁷³ „Kronika KS Zdrów”...

¹⁷⁴ W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987, s. 253.

¹⁷⁵ W. A. Kozłowski, *Dzieje kultury...*, s. 136.

¹⁷⁶ „Zwierciadło” 1929, nr 13, s. 6.

W 1935 r. szczypiorniści chełmskiego MKS grali w finałach w Lublinie 28–29 września podczas „Święta Sportowego Młodzieży Szkolnej Okręgu”. Mimo czynionych wysiłków gra ta nie zyskała ogólnej aprobaty w regionie.¹⁷⁷

Koszykówka

Jako gra sportowa o wielkich walorach zdrowotnych i wychowawczych, koszykówka spełniała ważną rolę na ziemi chełmskiej od 1919 r., kiedy została wprowadzona do programu wychowania fizycznego szkół. Szybko zadomowiła się w Chełmie, a przede wszystkim w Gimnazjum im. S. Czarnieckiego i Seminarium Nauczycielskim.

Na zakończenie roku szkolnego w 1925 r. na boisku 7. pp Leg. podczas „Święta sportu” rozegrano mecz koszykówki pomiędzy SKS „Zdrów” i SKS „Junak” Szczepieszyń. Przy dobrym sędziowaniu nauczyciela wychowania fizycznego J. Mazia wygrali Chełmianie 11:4 (5:2).¹⁷⁸

Podczas turnieju o prymat w Chełmie z okazji święta 3 Maja 1929 r. w meczu finałowym na boisku wojskowym „Seminarzyści” pokonali drużynę WKS 7. pp Leg. 26:4.¹⁷⁹

W 1930 r. z okazji przeglądu WF i PW rozegrano mecze koszykówki. KPW Chełm przegrało z KPW Radom, natomiast Chełm wygrał z Dorohuskim 27:14, zdobywając po raz drugi puchar przechodni.¹⁸⁰ W tydzień później w ramach testu sprawności Związku Strzeleckiego w finale powiatowym spotkały się drużyny z KPW Chełm w składzie: L. Radzieńczak, M. Szałaj, J. Baroński, J. Kalarus, J. Paluch i oddziałowa drużyna ZS Dorohusk w składzie: Cz. Kramek, M. Dąbrowski, J. Błażejewicz, B. Błażejewicz i A. Pejn. Po pasjonującej grze wygrali koszykarze z KPW 28:6. Za zawody odpowiedzialny był komendant powiatowy ZS Edward Ślusarz.¹⁸¹

W Dorohusku 4 czerwca 1931 r. miejscowi „Strzelcy” gościli renomowany zespół 7. pp Leg., który okazał swoją wyższość i wygrał spotkanie

¹⁷⁷ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

¹⁷⁸ W. A. Kozłowski, *Dzieje kultury...*, s. 108.

¹⁷⁹ „Zwierciadło” 1929, nr 13, s. 6.

¹⁸⁰ „Zwierciadło” 1930, nr 22, s. 4.

¹⁸¹ „Zwierciadło” 1930, nr 23, s. 4.

12:8. Dorohusk stał się w tym czasie prężnym ośrodkiem sportowym w powiecie.¹⁸²

Grający w klasie A okręgu lubelskiego koszykarze WKS 7. pp Leg. rozegrali 15 maja 1932 r. towarzyskie spotkanie z drużyną „Strzelca” z Dorohuska. Po zaciętej walce wojskowi wygrali 16:15.¹⁸³

Jak co roku podczas zawodów szkół średnich o puchar Chełma w 1934 r. w finale spotkały się drużyny „Czarniecczyków” i „Seminarzystów”, po dogrywce wygrali „Czarniecczycy”.¹⁸⁴

Z inicjatywy Powiatowego Komitetu PW i WF 25 kwietnia 1937 r. spotkali się koszykarze AZS Lublin i SKS „Czarniecczycy”. Po zaciętej walce uzyskano wynik 38:15 na korzyść AZS.¹⁸⁵

Pod hasłem „Czwórmecz gier sportowych” 19 lutego 1938 r. odbył się w Lublinie turniej koszykówki najlepszych drużyn z rejonu. Końcowa tabela: I miejsce MKS Lublin, II — MKS Warszawa, III — MKS Garwolin i IV — MKS Chełm. Chełmianie wystąpili w zestawieniu: Joachimowicz, Kopytko, Kulesza, Sokołowski. W tydzień później w meczu finałowym rozgrywek szkół średnich SKS „Zdrów” pokonał SKS „Czarniecczycy” 26:16, pojedynek sędziował nauczyciel B. Wirski.

Na zaproszenie 11 marca 1939 r. chełmski MKS bawił w Lublinie, rozegrał z tamtejszym MKS spotkanie. Po zaciętej walce koszykarze lubelscy wygrali 37:20.

Koszykarze Chełmskiego MKS budowali swoją renomę przez lata i dlatego liczyli się w okręgu. W Zamościu 14 maja 1939 r. z miejscowym MKS rozegrali mecz zaliczany do punktacji rejonowej. Wygrali chełmianie 44:23.

Wielkie zawody z udziałem MKS z Chełma, Lublina i Zamościa odbyły się w Chełmie 3 i 4 czerwca 1939 r. Prezes Lubelskiego MKS Puchniarski bardzo chwalił organizację imprezy. W finale spotkały się MKS Chełm i Zamość, był to udany rewanż wygrany przez Zamość 27:17. Kosze zdobyli dla Zamościa: Izerbak 11, Kordyga 9, Mędrzak

¹⁸² „Zwierciadło” 1931, nr 22, s. 3.

¹⁸³ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 2.

¹⁸⁴ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 17, s. 1.

¹⁸⁵ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 25, s. 3.

4, Waluda 2 i Lewicki 1, dla Chełma: Wołagiewicz 9, Małdachowski, Około-Kułak 2 i Wołosiuk 2.¹⁸⁶

Siatkówka

Siatkówka została wprowadzona do programu wychowania fizycznego chełmskich szkół w 1923 r. Szybko zadomowiła się i zyskała popularność. Chętnie grała w nią młodzież szkolna, pozaszkolna i wojskowa. Była również uprawiana w klubach, a poziom widoczny był w meczach towarzyskich, klubowych lub ligowych.

W czasie święta 3 Maja 1929 r. na boisku 7. pp Leg. WKS wraz z Komendą WF i PW zorganizował turniej gier sportowych. W finale zawodów o puchar przechodni szkół średnich „Czarniecczycy” pokonali „Seminarzystów” 2:0 (15:7 i 15:12).¹⁸⁷

Przy końcu roku szkolnego, 16 czerwca 1929, odbyły się „Międzyszkolne Zawody Sportowe w Chełmie”, traktowane jako mistrzostwa Chełma szkół średnich. W finale spotkały się drużyny żeńskie i męskie, w obu pojedynkach „Czarniecczycy” odnieśli zwycięstwo nad „Seminarzystami”.¹⁸⁸

W Dorohusku, który stał się silnym ośrodkiem sportowym w powiecie, odbyły się duże imprezy promujące siatkówkę. Podczas „Święta Strzeleckiego” zorganizowanego w 1930 r. przez komendanta powiatowego ZS Edwarda Ślusarza, w finale siatkarze KPW Chełm pokonali „Strzelca” Dorohusk 2:0.¹⁸⁹ W rok później i w 1932 r. wygrała turniej siatkówki w Dorohusku drużyna WKS 7. pp Leg., która grała w klasie A, w finałach zaś spotkały się drużyny: ZS Dorohusk, KPW Chełm, ZS Lublin i WKS 7. pp Leg.¹⁹⁰

Na dorocznym powiatowym „Święcie WF i PW” w 1932 r. odbyły się pierwsze mistrzostwa szkół powszechnych w Chełmie. I miejsce i puchar zdobyła drużyna chłopców ze Szkoły Powszechnej im. Staszica.¹⁹¹

¹⁸⁶ Kronika KS „Zdrów”...

¹⁸⁷ „Zwierciadło” 1929, nr 13, s. 6.

¹⁸⁸ „Zwierciadło” 1929, nr 15, s. 4.

¹⁸⁹ „Zwierciadło” 1930, nr 23, s. 4.

¹⁹⁰ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 2.

¹⁹¹ „Zwierciadło” 1932, nr 6, s. 2.

W 1933 r. rozegrano w Chełmie dwa wielkie pojedynki. W pierwszym, 7 maja, reprezentacje „Czarniecczyków” i „Seminarzystów” pokonały najlepsze Gimnazjum z Lublina¹⁹², w drugim, 8 października, siatkarze Chełma wygrali z reprezentacją Kowla.¹⁹³

W dniu 25 kwietnia 1937 r. z inicjatywy Powiatowego Komitetu WF i PW odbył się turniej siatkówki. W finałach poza SKS „Czarniecczy” i SKS „Zdrów” wystąpił silny zespół AZS Lublin, który był nie do pokonania i zdobył I miejsce.¹⁹⁴

W Lublinie 19 lutego 1938 r. MKS Chełm uczestniczył w „Czwórmeczu gier sportowych”. I miejsce zajął MKS Lublin, II — Chełm i III — Garwolin. W drużynie chełmskiej wyróżnili się: Joachimowicz, Kopytko, Kuresza i Sokołowski.

W Lublinie 1 i 2 maja 1938 r. odbyła się „Mała Olimpiada” dla szkół średnich. Uczestniczył w niej MKS Chełm. Po rewelacyjnej grze chełmianie pokonali lubelski MKS 2:0 (16:14 i 15:9).

W tydzień później w mistrzostwach Chełma szkół średnich SKS „Czarniecczy” w składzie: Wołagiewicz, Maske, Wałkowiecki, Płociennik, Lewandowski i Wysocki pokonał 2:0 (15:8 i 15:12) SKS „Zdrów”, który reprezentowali: Joachimowicz, Kuresza, Lechman, Kopytko, Sokołowski i Jarosławski, mecz sędziował nauczyciel Bolesław Wirski.

Jak co roku w Lublinie 11 marca 1939 r. odbył się turniej siatkówki. MKS Chełm w finale pokonał MKS Lublin 2:0 (15:12 i 15:6). W maju tego roku w Zamościu potwierdziła się dobra passa chełmskiego MKS, który po zaciętej grze zwyciężył rywala 2:1 (15:11, 10:15 i 15:10).

Ostatni turniej siatkówki przed wybuchem II wojny światowej odbył się w Chełmie 3 i 4 czerwca. MKS Chełm pokonał w finale MKS Lublin 2:1 (12:15, 15:11 i 17:15).¹⁹⁵

Palant (i inne)

Gry i zabawy ruchowe, do których zaliczamy takie gry sportowe, jak: palant, dwa ognie, kwadrat, piłka graniczna, podaj dalej, zostały ujęte

¹⁹² „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 1, s. 3.

¹⁹³ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 24, s. 3.

¹⁹⁴ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 25, s. 3.

¹⁹⁵ Kronika KS „Zdrów”...

w programie wychowania fizycznego w chełmskich szkołach od 1919 r. Szersza ich popularyzacja była widoczna na zajęciach pozalekcyjnych od 1923 r. Młodzież szkół średnich upodobała sobie gry w palanta, kwadrat i dwa ognie, szczególnie na zlotach i obozach sportowo-wypoczynkowo-szkoleniowych w ramach organizacji szkolnych WF i PW oraz harcerstwa. Młodzież szkół powszechnych chętnie grała w piłkę graniczną, podaj dalej i dwa ognie.

Dwa znaczące w Chełmie SKS „Zdrów” i „Czarniecczy” przy okazji wszelkich zawodów międzyszkolnych popularyzowały ruchowe gry drużynowo-sportowe. Przeprowadzając mecze pokazowe demonstrowały przepisy i reguły techniczno-taktyczne, w czym pomagał fakt, że w obu szkołach były wymiarowe boiska do tych gier. Do wieku i sprawności oraz rozwoju młodzieży nauczyciele poszczególnych szkół dopasowywali stopnie trudności zajęć, co sprzyjało jej rozwojowi psychomotorycznemu.¹⁹⁶

W 1929 r. podczas Międzyszkolnego Świąta Sportowego w Chełmie przeprowadzono mistrzostwa szkół średnich w grach ruchowych. W finale kwadrata reprezentacja „Seminarzystów” po wyrównanej walce pokonała zespół Szkoły Handlowej.¹⁹⁷

Tenis ziemny

Popularyzacja tenisa ziemnego w Chełmie i na ziemi chełmskiej, od 1927 r., miała źródło w zainteresowaniach członków SKS „Czarniecczy”.¹⁹⁸ W 1930 r. KS „Polonia” z sekcją szkoleniowo-wyczynową zajął się profesjonalnie rozwojem tej dyscypliny, organizacją zawodów i szkoleniem w Chełmie. Klub został członkiem Polskiego Związku Lawn Tennis, a prezes Aleksander Gross koordynował sprawy organizacyjno-szkoleniowe.¹⁹⁹

Zarząd Koła Tenisowego przy Polskim Klubie Społecznym w Chełmie 17 czerwca 1933 r. oddał do użytku kort tenisowy położony na terenie

¹⁹⁶ K. P. Janczykowski, *Z badań nad chełmską oświatą*.

¹⁹⁷ „Zwierciadło” 1929, nr 15, s. 4.

¹⁹⁸ K. P. Janczykowski, *Z działalności UKS „Czarniecczy” 1927*, „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 45, s. 4.

¹⁹⁹ APLOCh, AmCh, sygn. 515, wywiad z H. Sawickim.

klubowego parku. Kort czynny był od 6.00 rano, członków obowiązywało wpisowe — 5 zł, a za godzinę gry trzeba było zapłacić 60 gr.²⁰⁰

Popularyzacja tenisa ziemnego w Chełmie prowadzona była z rozmachem, we wrześniu 1933 r. oddano dwa korty do użytku społecznego. Pierwszy na terenie kompleksu sportowego Dyrekcji Kolei KPW. Otwarcia dokonał Naczelnik Wydziału Kontroli Linowski, a poświęcił obiekt ksiądz proboszcz Julian Jakubiak przy akompaniamencie orkiestry KPW. Z okazji otwarcia kortu odbył się turniej tenisowy. W finale spotkali się Rymarkiewicz z Frankówną i Sknurzył z Grzegorzewskim. Na uwagę zasługiwała doskonała gra i techniczne sztuczki z pierwszego pojedynku, który wygrała Frankówna 6:3 i 6:2; w drugim zwyciężył Sknurzył 6:3 i 6:2.

Drugi kort powstał w Dorohusku staraniem Zarządu Oddziału ZUS, a sponsorowany był przez znanego filantropa sportowego Mariana Pupkę. Opiekę nad kortem sprawował prezes Oddziału Edward Onuszkiewicz.²⁰¹

Pierwsze zawody tenisowe o mistrzostwo Chełma odbyły się 18–22 maja 1933 r. Było to wynikiem prawidłowego szkolenia i zaangażowania władz sportowych i miejskich oraz klubowych. Mistrzostwa rozgrywano na korcie Polskiego Klubu Społecznego, staraniem Sekcji Tenisowej, a nagrody fundował PKS. W turnieju walczyło 14 panów i 5 pań. W finale panów Kowalski pokonał Sygato 2:6, 6:2, 6:3, 5:7 i 6:4, w finale pań Żurawska zwyciężyła Woycicką 7:5 i 6:4. Turniej wszedł do kalendarza corocznych imprez o mistrzostwo Chełma.²⁰²

Władze Klubu Sportowego „Polonia” czyniły starania, aby turnieje tenisowe o mistrzostwo Chełma zaliczano do punktacji okręgowej i ogólnopolskiej i otrzymano poparcie w Polskim Związku Lawn Tenisa. Dzięki staraniom prezesa Grossa pierwszy turniej o mistrzostwo Chełma, zatwierdzony przez władze PZLT, zorganizowany został 12, 13 i 14 sierpnia 1937 r. Dla podniesienia jego znaczenia turniej sponsorowali i nadzorowali prezydent T. Tomaszewski, płk. Jasiński i prezes A. Gross. W grach pojedynczych pań Popławska z AZS Lublin pokonała Tyszkównę z „Polonii” 8:6 i 6:3, w grze mieszanej Popławska i Kowalski z AZS Lublin

²⁰⁰ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 9, s. 4.

²⁰¹ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 13, s. 2.

²⁰² „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 27, s. 4.

wygrali z Tyszkówną z „Polonii” i Moskałem z „Unii” Lublin 6:1, 3:6 i 6:2 oraz w grze podwójnej panów Moskał i Bojarski z Włodarkiewiczem i Kowalskim (wszyscy „Unia” i AZS Lublin) 6:1, 6:2 i 6:3. Gra pojedyncza panów nie odbyła się z powodu deszczu i w zestawieniu Moskał z Włodarkiewiczem została rozegrana w Lublinie na centralnym korcie 19 sierpnia.²⁰³

Tenis stołowy (ping-pong)

Ping-pong jako masowa gra sportowo-sprawnościowa był uprawiany przez młodzież od 1925 r. Miejscem dla rozwoju i popularyzowania ping-ponga były małe salki i świetliczki, gdzie każdy mógł pograć i poznać tajniki posługiwania się raketką przy stole. W początkowych latach, ping-pong bardzo przypadł do gustu społeczności żydowskiej. Żydzi, dla podniesienia walorów rywalizacji, wprowadzili grę w tzw. mistrza przy stole. Polegała na tym, że wygrywający zostawał przy stole, a przegrany płacił 5 groszy i oczekiwał na swoją kolejkę.

Od 1930 r. popularność ping-ponga spowodowała, że powstało w Chełmie wiele sekcji, w których tę grę zaczęto uprawiać w formie zorganizowanej i wyczynowej.²⁰⁴

W lutym 1930 r. por. Tymkiewicz pod patronatem 7. pp Leg. zorganizował turniej o mistrzostwo Chełma w ping-ponga. Dopisali zawodnicy i kibice, poziom gry był dobry i mistrzostwa weszły do corocznego zwyczaju.²⁰⁵

W terenie również popularyzowano tę szybką grę. 8 marca 1931 r. Oddział ZS w Dorohusku przeprowadził pierwsze mistrzostwa powiatu w ping-ponga. Za organizację odpowiedzialni byli: komendant powiatowy ZS M. Pupko, zastępcza komendanta powiatowego PW chor. Kołagowski, referent wychowania obywatelskiego Gołąb i prezes Oddziału ZS Bolman. Wśród panów I miejsce zdobył Stanisław Dziurzyński, pokonując w finale Aleksego Peima. Wśród pań I miejsce zdobyła Olga Ciupówna, wygrywając w finale z Antoniną Szczepańską. Zwycięzcy otrzymali piękne dyplomy i żetony związkowe.²⁰⁶

²⁰³ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 34, s. 4.

²⁰⁴ Wywiad z M. Malcem.

²⁰⁵ „Zwierciadło” 1930, nr 4, s. 5.

²⁰⁶ „Zwierciadło” 1931, nr 10, s. 11.

W 1935 r. odbyły się pierwsze powiatowe mistrzostwa drużynowe w ping-ponga, w finale spotkały się dwa najsilniejsze zespoły, z Dorohuska i Rejowca. Pierwszy mecz odbył się 3 lutego 1933 r. w Rejowcu. Barw Dorohuska bronili: Aleksander Dziurzyński, Mikołaj Pejm, Stanisław Pejm, Rejowca: Jan Rudzki, Stanisław Psuj i Henryk Zipser. Wynik brzmiał 7:3 dla Rejowca.²⁰⁷ W rewanżu ponownie zwyciężyła drużyna z Rejowca (6:3), która zdobyła puchar. Mecz ze względu na duże zainteresowanie rozegrany został w Chełmie w sali sportowej Szkoły Dziesięciolecia.²⁰⁸

W 1936 r. mistrzostwa Chełma w ping-ponga zorganizował KS Oddziału ZS im. płk. Lisa-Kuli w Chełmie. Tytuł mistrzowski zdobył w pięknym stylu Chaim Sztajner z KS „Szomryja”.²⁰⁹

Od 1937 r. mistrzostwa przeprowadzano według nowego systemu, olimpijskiego, w grupach, a finały systemem ligowym. Zmiany te weszły na stałe, a za organizację turniejów o tytuł mistrza odpowiadały Komitet PW i WF oraz Komenda ZS.²¹⁰

Sporty wodne

Pływanie

Na ziemi chełmskiej sporty wodne były uprawiane od 1922 r. Wówczas w Uhrsku nad Bugiem zorganizowano bazę dla wodniaków. Tworzenie kąpieliska rozpoczął nauczyciel wychowania fizycznego Kazimierz Janczykowski z „Czarniecczykami”. Z czasem do przedsięwzięcia dołączyła Komenda WF i PW oraz Szkolne Koło i Komenda LMK.

Jak pisał K. Janczykowski:

Gdy baza kąpieliskowa została zbudowana, pierwszym jej przejawem aktywności było organizowanie kursów wioślarsko-pływackich. Było to miejsce specjalnie przystosowane do nauki pływania i zażywania kąpeli. Organizowano tu również obozy sportowo-wypoczynkowe. Był to raj dla pływaków, wioślarzy i kajakarzy.

²⁰⁷ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 5, s. 2.

²⁰⁸ „Kronika Nadbużańska” 1936, nr 18, s. 4.

²⁰⁹ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 52, s. 2.

²¹⁰ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 3, s. 3.

Konieczność wycieczek na kąpielisko do Uhruska wywołała społeczne niezadowolenie i nacisk na władze miejskie w sprawie budowy w mieście publicznego kąpieliska.²¹¹

W 1931 r. w Dorohusku nad Bugiem zorganizowano dwie imprezy ważne dla dalszego rozwoju w Chełmie sportu pływackiego i budowy pływalni. Pierwsza odbyła się 12 lipca 1931 r. jako „Święto WF i PW” pod patronatem Oddziału ZS, w ramach którego przeprowadzono zawody pływackie na dystansach: 100 m stylem dowolnym i 100 m na wznak. Punktem kulminacyjnym był start łodzi, która z brzegów Bugu miała dopłynąć do Gdańska i Bałtyku. Poświęcenia łodzi i załogi dokonał ksiądz proboszcz Szyszko, a ojcami chrzestnymi zostali starosta Bagiński i żona dowódcy pułku pani Dąbkowa.²¹²

Druga odbyła się również w Dorohusku miesiąc później, a główny bieg na 100 m wygrał Tadeusz Nawrot w czasie 1.02,0 min przed Góreckim ze Szkoły Handlowej.²¹³

Festyn leśny w Kumowej Dolinie 5 czerwca 1932 r. (taki sam odbył się w 1931 r.) był akcją komitetu na rzecz budowy tak bardzo potrzebnego w Chełmie basenu pływackiego. W skład komitetu weszły wszystkie organizacje społeczne i sportowe, dlatego program był bardzo bogaty i obejmował następujące punkty: koncert orkiestry 7. pp Leg.; zawody w strzelaniu z wiatrówki; wyścigi w workach; bicie garnków; wspinanie po linie; rzut kółek zręczności; poczta francuska; koło szczęścia; hipodrom; tańce; serpentyny i konfetti; wyścigi z jajkami.²¹⁴

W 1933 r. długo oczekiwany basen Powiatowego Komitetu WF i PW został oddany do użytku, a 20 i 21 maja odbyły się na pływalni pierwsze zawody. Mógł w nich uczestniczyć każdy chętny, ale po uprzednich badaniach lekarskich. Program obejmował dystanse: 50, 100 i 400 m oraz sztafety 4×50 m, skoki, grę w piłkę, pokazy i ratowanie tonących. Nad bezpieczeństwem czuwał nauczyciel wychowania fizycznego Bolesław Kruczek.²¹⁵

²¹¹ K. P. Janczykowski, *Działalność w kąpielisku w Uhrusku (nad Bugiem)*.

²¹² „Zwierciadło” 1931, nr 25, s. 3.

²¹³ „Zwierciadło” 1931, nr 26, s. 2.

²¹⁴ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 5.

²¹⁵ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 18, s. 1.

Od 1935 r. rozbudowano program zawodów pływackich, a 29 czerwca tego roku podczas mistrzostw na pływalni PW i WF wprowadzono podział na style, kategorie wiekowe i punktację klubową.

Szkolenie w skokach z trampoliny, naukę pływania i ratownictwa oraz systematyczne treningi, a także wszystkie sprawy związane z zawodami pływackimi prowadziło biuro pływalni WF i PW przy Lwowskiej 9.²¹⁶

W dniu 29 czerwca 1935 r. na pływalni odbył się po raz pierwszy w Chełmie festiwal gier i zabaw na wodzie dla dzieci ze szkół powszechnych i niechrześcijańskich. Była to akcja ukazująca zdrowotne walory zażywania kąpieli połączona z nauką pływania. W trakcie zajęć przeprowadzono zawody balonikowe.²¹⁷

Zawody pływackie 29 czerwca 1937 r., zorganizowane przez Komitet Powiatowy Obchodu Tygodnia Morza na basenie PW i WF, miały szczególną oprawę (biuro Komitetu mieściło się przy ulicy Narutowicza 11). Program obejmował: zawody pływackie — juniorzy styl dowolny 50 i 100 m, seniorzy styl dowolny 100 i 300 m, pokazy ratownictwa oraz demonstrację pływania nowymi stylami.

Oddział PCK propagował dla chętnych wycieczki do Gdyni w formie obozu (biuro PCK mieściło się przy ulicy Narutowicza 11). Przed zawodami obowiązkowo przeprowadzano badania lekarskie.²¹⁸

W 1938 r. zawody zostały powtórzone. W przypadku konkurencji wchodzących do mistrzostw pływackich Chełma podzielono wszystkie grupy wiekowe na chłopców i dziewczęta oraz mężczyzn i panie.²¹⁹

Od 1925 r. pływanie weszło jako obowiązkowe do szkół, dla każdego członka harcerstwa hufca WF i PW, LMK i przysposobienia obronnego. W harcerstwie stopień doskonałości pływania był elementem zdobywania sprawności, w SKS „Zdrów” i SKS „Czarniecczy” — warunkiem uzyskania odznaki sprawnościowej POS. Pływanie stanowiło ważną umiejętność każdego członka szkolnych kół przysposobienia obronnego Ligi Morskiej i Kolonialnej. Umiejętność pływania była również warunkiem

²¹⁶ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 25, s. 3.

²¹⁷ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 26, s. 3.

²¹⁸ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 42, s. 3.

²¹⁹ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 22, s. 2.

uczestnictwa w wędrownkach i obozach wypoczynkowych i sportowych, spływach kajakowych i wioślarskich.²²⁰

Wioślarstwo i kajakarstwo

Miasto Chełm, położone nad rzeką Uherką, nie posiadało znaczących akwenów wodnych, a zatem możliwości popularyzowania i uprawiania sportów wioślarskich. Jednak wszystko, co wiązało się z pływaniem na kajakach, łodziach i innych urządzeniach miało początek w Gimnazjum im. S. Czarnieckiego. Idea propagowania Święta Morza wg ogólnonarodowych haseł spowodowała powołanie w 1929 r. przy tym Gimnazjum Koła Ligi Morskiej i Kolonialnej (LMK). Koło zorganizowało w Uhrsku nad Bugiem bazę żeglarsko-wioślarską, gdzie prowadzono kursy wioślarsko-pływackie.

Szkolne Koło LMK rozbudowało działalność, powołując trzy sekcje: morską, kolonialną i śródlądowych szlaków wodnych. Propaganda idei morskich oraz uprawianie sportów wodnych były tak intensywne, że Koło zorganizowało i prowadziło modelarnię, w której budowano kajaki, łodzie i pomoce do nauki pływania. Powołano również zarząd, który gromadził fundusze przeznaczone na potrzeby Koła. Specjalna sekcja Koła przygotowywała szlaki przyszłych wycieczek i spływów Bugiem i Wisłą do morza.

W 1930 r. wyspecjalizowana grupa uczniów Gimnazjum klasy VII h powołała przy szkole „Klub Wioślarski”, w celu propagowania sportów wodnych, urządzania wycieczek wioślarskich, spływów kajakowych i łodziami. Dwa wielkie przedsięwzięcia miały zachęcić chełmian do czynnego uprawiania sportów wodnych. Pierwszym było przygotowanie przez Szkolne Koło LMK załogi, która wybudowała łódź „Chełmianka” i w 1929 r. dopłynęła Bugiem i Wisłą do Warszawy. Drugim — udział członków „Klubu Wioślarskiego” w spływie kajakowym w 1931 r. Bugiem i Wisłą do morza. W wykonanie tych zadań społeczeństwo chełmskie wsparło finansowo, a w 1931 r. Chełmski Komitet LMK ofiarował pomoc organizacyjną i szkoleniową oraz w postaci noclegów na trasie.

W związku z rosnącym zainteresowaniem sportami wodnymi (pływanie od 1925 r.), uwzględniając warunki środowiskowe, w 1930 r. wioślar-

²²⁰ K. P. Janczykowski, Działalność Szkolnego Koła Miłośników Wody.

stwo wprowadzono do programu z wychowania fizycznego w Gimnazjum Czarnieckiego.

W 1929 r. wyprawa łodzi „Chełmianka” (wybudowanej przez członków modelarni Koła LMK) dotarła do Warszawy Bugiem i Wisłą. W pierwszy rejs wypłynęła załoga w składzie: Kazimierz Janczykowski jako opiekun Szkolnego Koła Miłośników Wody oraz czterech uczniów. W 1930 r. wyprawę powtórzono z nową załogą.

W 1931 r. cztery kajaki członków „Klubu Wioślarskiego” dla uczczenia „Dni Święta Morza” dopłynęły Bugiem i Wisłą do Warszawy i z powrotem. W tym samym roku wyruszyła łódź z załogą Chełmskiego Komitetu LMK w rejs Bugiem i Wisłą do Gdańska i Bałtyku. Wyprawę wspierał starosta Bagiński.

Ponawiając wyprawę, w 1933 r. załoga Szkolnego Koła LMK w trzy kajaki Bugiem i Wisłą dopłynęła do morza. Od tego roku Hufiec Harcerski „Czarniecczyków” wprowadził sporty wodne do swojego programu. Organizowano wędrowki, spływy i rejsy Bugiem i Wisłą, łodzią i kajakami. Również Szkolny Hufiec WF i PW „Czarniecczyków” miał w programie pływanie kajakami i łodzią.

W 1935 r. przy Chełmskim Komitecie LMK powstała specjalistyczna Sekcja Sportów Wodnych Obwodu LMK Chełm, wspierana przez „Czarniecczyków” — „Klub Wioślarski”, „Szkolne Koło Miłośników Wody”, Koło Szkolne LMK oraz Dowództwo i WKS 7. pp Leg., Komitet Obchodu „Święta Morza”, Hufiec ZHP i władze miejskie.

Sekcja Sportów Wodnych, realizując program „Pracuj na lądzie, wypoczywaj na wodzie”, organizowała corocznie obozy wypoczynkowo-żeglarskie. Dorośli i młodzież szkolna na obozach wypoczynkowo-sportowych poznawali tajniki żeglarstwa. Koszt był do uzgodnienia, miejscowość również. Chełmski Komitet LMK posiadał bazy żeglarskie dla dorosłych nad morzem koło Rozewia i nad jeziorem Troki, a dla młodzieży szkolnej nad jeziorem Narocz i jeziorem Żarnowieckim. Sekcja Sportów Wodnych LMK mieściła się przy ulicy Lwowskiej 9.

Ostatni spływ Bugiem i Wisłą do Warszawy odbyła załoga Szkolnego Koła LMK 28 czerwca 1937 r. w składzie: Wacław Marzec, Adam Kosarek, Karol Pasieka i Mieczysław Skowroński. Załoga obok wakacyjnej wędrowki kajakami po wodach polskich w celach turystycznych, miała

wykonać zadanie rozpoznawcze — zbadać nastroje społeczne na terenach nadbużańskich. Prowadzono szczegółowe notatki i kronikę wyprawy.²²¹

Sporty walki

Boks

W listopadzie 1926 r. przy WKS 2. pac por. W. Matuła, oficer referent sportowy 2. pac, w porozumieniu z dowódcą pułku zorganizował skrócone kursy boks dla panów. Zajęcia boksu amatorskiego prowadził instruktor od 10 listopada do 20 grudnia 1926 r. w sali Klubu Szachistów przy ulicy Lubelskiej 6a. Kurs bokerski — systemu angielskiego — miał ukazać piękno męskiej walki. Sprawy formalne załatwiał Walewski, składka wynosiła 25 zł. Obowiązywała dyscyplina i strój sportowy, a podczas ćwiczeń zakaz wstępu dla pań.²²²

Z rokiem szkolnym 1928 przy Gimnazjum im. S. Czarnieckiego powołano Uczniowskie Koło Sportowe „Czarniecczycy” z głównymi sekcjami atletyczną i bokerską. Inicjatorem utworzenia Koła i popularyzacji boks jako sportu walki był nauczyciel wychowania fizycznego K. Janczykowski. Młodzi adepci szybko przyswajali tajemnice boksowania i po specjalistycznych treningach została utworzona reprezentacja. Zawiązała się również współpraca z WKS 2. pac.

Pomimo widocznych efektów szkoleniowych, walk pokazowych oraz udanych sparingów z drużynami zamiejscowymi, boks nie zyskał popularności społecznej i akceptacji władz miejskich. Wielokrotnie zmieniano miejsce treningu, barwy klubowe oraz sponsorów. Jednak żadna z organizacji nie stworzyła w swoich barwach sekcji bokerskiej i szkolenia wyczynowego.

Adepci sztuki bokerskiej, którzy przeszli szkolenie specjalistyczne w WKS 2. pac i UKS „Czarniecczycy” od 1933 r. praktycznie byli poza działalnością klubową. Tylko podczas festynów lub imprez sportowych organizowano sporadycznie walki lub „zakłady” kto lepszy.²²³

²²¹ K. P. Janczykowski, Szkolne Koło Miłośników Wody...; *Księga pamiątkowa...*, s. 164 i 206; „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 26, s. 3.

²²² APLOCh, AmCh, sygn. 338.

²²³ K. P. Janczykowski, Działalność UKS „Czarniecczycy” 1927–39; *Księga pamiątkowa...*, s. 224.

Od 1934 r. Komitet PW i WF oraz LMK dla podtrzymania tradycji, organizowały turnieje bokserskie w ramach „Świąt Dni Morza”. Pierwsze zawody bokserskie odbyły się 29 czerwca 1935 r. na pływalni PW i WF. Sponsorem nagród dla zwycięzców był Dziemski. W trakcie imprezy prowadzono walki pokazowe z udziałem zaproszonych bokserów z klubów lubelskich.²²⁴

Zapaśnictwo

Podczas corocznego święta sportu szkolnego „Czarniecczyków” 15 czerwca 1924 r. K. Janczykowski przeprowadził pokaz grupowy „gimnastyki sokolej” w wykonaniu młodzieży. Miał on ukazać szerszej społeczności skuteczność prowadzenia zajęć lekcyjnych nowymi metodami. Odbyła się długo przygotowywana prezentacja francuskiej szkoły zapaśniczej pod kierownictwem Osińskiego. Nadano jej formę zawodów, w których w poszczególnych kategoriach utworzono pary walczące: w kategorii pierwszej Prokopowicz — Gogolewski, w drugiej Marcinkowski — Szot i w trzeciej Durko — Stafiński.

Forma pokazów przyjęła się i do 1930 r. była kontynuowana pod patronatem UKS „Czarniecczycy”. Jednak jako sztuka i sport walki nie została uznana przez organizacje i władze miejskie, społeczeństwo nie było na to przygotowane.²²⁵

W latach 1936–1938 przeprowadził w Chełmie walki pokazowe zapaśnictwa klasycznego miejscowy siłacz Bogusz. Jego przeciwnikami byli turniejowi koledzy, których zapraszał na występy do Chełma ku uciesze sympatyków tego sportu.²²⁶

Szermierka

W listopadzie 1926 r. przy WKS 2. pac por. W. Matula, oficer-referent sportowy 2. pac, w porozumieniu z dowódcą pułku zorganizował kurs szermierczy, który prowadził specjalny instruktor. Program obejmował wyuczenie szermierki na szable „szkołą włoską”. Zajęcia treningowe w strojach sportowych trzy razy w tygodniu odbywały się w sali Klubu

²²⁴ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 26, s. 3.

²²⁵ „Zwierciadło” 1924, nr 25, s. 1.

²²⁶ Wywiad z J. Grzelą.

Szachistów przy ulicy Lubelskiej 6a. Sprowadzono sprzęt do nauki, szable, rękawice, a wpisowe wynosiło 25 zł.

Sport szermierczy mimo „oporów” zdobył popularność i po odbytych kursach uprawiali go chętni na obiektach WKS 2. pac. Popisy szermierki, walki bronią białą oraz władania szablą często towarzyszyły demonstracjom jazdy konnej lub zawodom hippicznymi.

Od 1935 r. brakuje informacji o aktywności w tej dyscyplinie sportu na ziemi chełmskiej.²²⁷

Sporty strzeleckie

Strzelectwo (kulowe i śrutowe)

Na ziemi chełmskiej strzelectwo, następnie jako sporty strzeleckie ujęte w ramy sekcji strzeleckich, istniało od końca 1918 r. przy następujących organizacjach militarnych i paramilitarnych: Związku Strzeleckim „Strzelec”, Pocztowym Przysposobieniu Wojskowemu, Kolejowym Przysposobieniu Wojskowemu, 7. Pułku Piechoty Legionów i 2. Pułku Artylerii Ciężkiej.

W ramach przysposobienia wojskowo-obronnego i zdobywania sprawności wojskowo-militarnych strzelanie obowiązkowo weszło do programów następujących organizacji: od 1919 r. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i Hufca Harcerskiego, od 1922 r. Hufców WF i PW, od 1924 r. Komitetu Miejskiego LOPP i od 1929 r. Komitetu LMK. Wymienione organizacje posiadały oddziały w organizacjach młodzieżowych i szkolnych, w których zajęcia specjalistyczne ze strzelectwa prowadzili instruktorzy: oficerowie WF i PW lub PO.

Na strzelanie jako jeden z elementów przygotowania militarnego i musztry wojskowej, szczególną uwagę zwracano wśród młodzieży. Ponieważ jej przysposobienie wojskowe było powinnością wynikającą z narodowych ideałów wychowawczych, w tym obrony granic macierzy.

Minął pewien okres, zanim strzelectwo jako dyscyplina sportowa zadomowiło się w Chełmie i na ziemi chełmskiej. Wielkie znaczenie dla jej rozpropagowania miały coroczne imprezy pod hasłem: „Święto

²²⁷ APLOCh, AmCh, sygn. 338.

Strzeleckie”, „Zawody Strzeleckie”, „Pięciobój Strzelecki” i „Strzelanie na Odznakę lub Klasę Strzelecką”.²²⁸

Staraniem Komendy Powiatowej Związku Strzeleckiego w Chełmie 1 września 1924 r. odbyły się pierwsze powiatowe zawody strzeleckie w Chełmie, w których udział wzięło pięć najlepszych oddziałów z Dorohuska, Wojniak, Pobołowic, Kobylego i Chełma. W ogólnej punktacji zwyciężył oddział z Chełma.²²⁹

Pierwsze rejonowe Zawody Strzeleckie szkół średnich odbyły się podczas „Święta PW” 11 czerwca 1927 r. I miejsce wystrzelał Stanisław Marczewski (88 pkt.) z Gimnazjum z Krasnegostawu, za co otrzymał dyplom honorowy, a od dowódcy 7. pp Leg. sztucer, II miejsce Julian Prokopowicz (87 pkt.) z Krasnegostawu, dyplom honorowy i sztucer od władz miasta, III miejsce Stefan Lipnicki (86 pkt.) z Seminarium, dyplom i żeton od władz oświatowych i IV miejsce Henryk Wolańczyk z Krasnegostawu (84 pkt.).²³⁰

Staraniem Obwodowej Komendy PW odbyły się w Chełmie wiosną 1929 r. eliminacyjne Zawody Strzeleckie PW z broni wojskowej. Udział wzięły hufce szkolne i oddziały „Strzelca” z Chełma, Krasnegostawu i Lubomla. W końcowej klasyfikacji zwyciężyły hufce szkolne i oddziały z Krasnegostawu przed Lubomlem i Chełmem.

Dodatkową ciekawostką zawodów było w meczu strzeleckim zwycięstwo hufca PW „Czarniecczy” nad hufcem PW z Krasnegostawu 104:90 oraz w konkursie majorów w strzelaniu z odległości 200 m wygrana Chełma przed Lubomlem i Krasnymstawem, a indywidualnie I miejsce Bednarza z Krasnegostawu przed Dubielem z Rejowca i Ski-bińskim z Lubomla.

Najlepsze hufce wzięły udział 9 czerwca tego roku w mistrzostwach dywizji, które odbyły się w Zamościu. Osiągnięciem chełmskich hufców PW i oddziału „Strzelca” był awans do finału wraz z najlepszymi w dywizji.²³¹

Wiosną 1930 r. ZS przeprowadził pierwszy sprawdzian „Próby sprawności fizycznej” w powiecie. W rejonie kompani ZS Pobołowice walczyli

²²⁸ K. P. Janczykowski, Działalność Szkolnego Hufca WF i PW, 1922.

²²⁹ „Zwierciadło” 1924, nr 24, s. 4.

²³⁰ „Zwierciadło” 1927, nr 20, s. 4.

²³¹ „Zwierciadło” 1929, nr 15, s. 2.

strzelcy z oddziałów: Andrzejów, Wolawce i Pobołowice. W strzelaniu z kbk 6 mm z odległości 50 m zwyciężył S. Gardziński przed F. Śliwińskim i J. Śliwińskim, wszyscy z Pobołowic.

Odnakę zdobyli: Śliwiński, Kamiński, Gardziński, Kurzepa, Hałas i Miller. W skład komisji weszli: komendant powiatowy ZS Ślusarz, komendant powiatowy PW por. Bieniaszkiewicz, referent oświatowy Wojnicki, prezes Hamerski oraz instruktorzy PW Sałata i Nowicki.

W rejonie kompani ZS Depułytcze walczyli strzelcy z oddziałów: Wojniak, Aleksandrii Niedziałkowskiej, Kobylego i Depułytcz. W strzelaniu z kbk z odległości 50 m z pozycji stojącej wygrał S. Kozak z Niedziałowic przed F. Dziurko i F. Klajnertem z Depułytcz. Odznaki sprawności zdobyli: Wepa, Dziurko, Sałata, Haruk, Rogulski, Książek, Holuk, Kubački i Dubiel. Szefem komisji był instruktor PW st. sierż. Mroczek.²³²

W maju 1930 r. Komenda Powiatowa ZS urządziła pierwsze strzelanie na „Odnakę Strzelecką ZS”. Do udziału dopuszczeni zostali zdobywcy 65% punktów w dotychczasowym strzelaniu. Program obejmował strzał z floweru z odległości 200 m z pozycji klęczącej. Komisja zawodów mieściła się w Komendzie Powiatowej ZS przy ulicy Koszarowej 17.²³³ Strzelano na strzelnicy garnizonowej. Zawodnicy reprezentowali KPW, 7. pp Leg., 2. pac, Rejowiec, PW „Czarniecczycy”, Kobyle, Pobołowice i Depułytcze. W strzelaniu z broni wojskowej z 200 m zwyciężył sierż. K. Barbachen (7. pp Leg.), zdobywając odznakę strzelca II kl. W strzelaniu z broni małokalibrowej z 50 m w pozycji stojącej wygrał A. Niedbała z Kobylego, zdobywając odznakę III kl.²³⁴

Państwowy Urząd WF i PW rozporządzeniem z 1931 r. (L.dz. 1323), zatwierdził i oddał do użytku wszystkich organizacji WF i PW w Polsce regulamin „Odznaki Strzelca”, wydzielając w nim cztery stopnie: 1) strzelca wyborowego — złota z wieńcem, 2) strzelca I klasy — złota, 3) strzelca II klasy — srebrna, 4) strzelca III klasy — brązowa.²³⁵

Warunki strzelania na klasę II: broń długa dowolna, kal. 22, odległość 50 m, tarcza 10-pierścieniowa, 2 serie po 3 strzały z pozycji leżącej w czasie 15 min., 180 pkt. na 200 możliwych. Na klasę III: broń długa

²³² „Zwierciadło” 1930, nr 5, s. 2.

²³³ „Zwierciadło” 1930, nr 29, s. 4.

²³⁴ „Zwierciadło” 1930, nr 31, s. 3.

²³⁵ „Zwierciadło” 1931, nr 16, s. 2.

dowolna, kal. 22, odległość 25 m, tarcza 10-pięścieniowa, 2 serie po 10 strzałów z pozycji leżącej i stojącej w czasie 15 min., 150 pkt. na 200 możliwych.²³⁶ Próbę można było wykonać na strzelnicy WF i PW przy ulicy Lubelskiej obok poczty.²³⁷

W 1932 r. odbyły się podsumowujące zawody strzeleckie, jednocześnie wprowadzające nowe formy zdobywania „Sportowych Odznak Strzeleckich”, m.in. „Pięciobój” i „Nocne ćwiczenia”. 28 i 29 maja 1932 r. w powiecie zostały przeprowadzone w poszczególnych oddziałach ćwiczenia nocne z elementami taktycznymi: 1) alarm oddziału, 2) marsz nocny 15 km, 3) wystawianie czujek, 4) wkraczanie patroli do akcji.²³⁸

Na corocznym Powiatowym Świącie WF i PW w czerwcu 1932 r. po strzelaniu uroczyście podsumowali rok i nagrodzili zwycięzców płk Dąbek, starosta Bagiński, powiatowy komendant PW por. Bieniaszkiewicz i nauczyciel wychowania fizycznego B. Kruczek.

Mistrzami powiatu w strzelaniu za lata 1931–1932 zostali „Czarniecczycy”, wicemistrzami „Seminarzyści”. Mistrzostwo powiatu ZS zdobył Chełm przed Depułtaczami Królewskimi. Mistrzostwo hufców szkolnych wywalczyli „Seminarzyści”, wyprzedzając Państwową Szkołę Rzemieślniczą, odznaki strzeleckie II i III kl. uzyskało 78 członków, a POS — 62.²³⁹

W 1933 r. odbyły się w Chełmie mistrzostwa powiatu według nowego regulaminu. W strzelaniu w konkurencji męskiej mistrzem powiatu został Cz. Sknurzył (PW) 96 pkt. przed Z. Czwórnoziem (PW „Czarniecczycy”) 95 pkt. Mistrzostwo Garnizonu Chełm wywalczył ppor. J. Kolenda (7. pp Leg.) 98 pkt. przed sierż. K. Barbachem (7. pp Leg.) 98 pkt. Konkurencje kobiece wygrała mistrzyni powiatu M. Babiarzowa (RW) 97 pkt. przed M. Pstrokońską (RW) 96 pkt.²⁴⁰

Zwolennicy sportów strzeleckich w 1934 r. otrzymali nowoczesną strzelnicę małokalibrową w Chełmie przy ulicy Lubelskiej.²⁴¹ W tym samym roku ZS w Chełmie wprowadził możliwość uzyskania „Państwowej

²³⁶ „Zwierciadło” 1931, nr 16, s. 3.

²³⁷ „Zwierciadło” 1931, nr 24, s. 2.

²³⁸ „Zwierciadło” 1932, nr 5, s. 4.

²³⁹ „Zwierciadło” 1932, nr 6, s. 2.

²⁴⁰ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 31, s. 4.

²⁴¹ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 27, s. 1.

Odnaki Sportowej” przez zaawansowanych wiekiem, a czynnie uprawiających strzelanie.²⁴²

W Chełmie 28 stycznia 1935 r. przebywał na inspekcji dowódca Dywizji gen. W. Bortnowski, który bardzo wysoko ocenił wyszkolenie jednostek 7. pp Leg. i 2. pac, Hufca WF i PW oraz ZS „Strzelec”.²⁴³

Zarząd Oddziału Poczтового Przysposobienia Wojskowego w Chełmie 29 września 1935 r. przeprowadził swoje pierwsze święto oddziałowe. Na placu sportowym urządzono konkurs strzelania z wiatrówki dla pracowników poczty, telefonów i telegrafu. W zawodach uczestniczyli członkowie WF i PW z oddziałów placówek Chełma, Włodawy i Lubomla, uroczystość nadzorowali: delegat Zarządu Okręgu Lubelskiego PPW Kamecki, prezes naczelny Ślubowski i wiceprezes Skapski. Za porządek odpowiadali: instruktor wyszkolenia Górniczy i referenci kulturalno-oświatowi: R. Wielnowski i A. Gieryng. W konkurencji łącznej W2 i W9 zwyciężył Synowiec, wśród kobiet wygrała Tarczyńska.²⁴⁴

Równolegle z chełmską imprezą odbywała się w Warszawie pierwsza ogólnopolska olimpiada Poczтового Przysposobienia Wojskowego. Uczestniczyła w niej zawodniczka z Chełmskiego Oddziału PPW Maria Zaleska. Awansując na olimpiadę w Warszawie wygrała eliminacje okręgowe w Lublinie. Zajęła jedno z czołowych miejsc w drużynie kobiecej.²⁴⁵

Powiatowy komitet WF i PW oraz komenda powiatowa ZS w Chełmie pod patronatem starosty E. Woronowicza, dowódcy 7. pp Leg. ppłk. dypl. dr. S. Biegańskiego i kpt. E. Wunderlicha, komendanta obwodu WF i PW, przeprowadziły „Jesienne Zawody Strzeleckie o Mistrzostwo Powiatu Chełm”. Zawody odbyły się w październiku 1935 r. na strzelnicach Powiatowego Komitetu WF i PW, KPW, 7. pp Leg. Regulamin obejmował strzelanie zespołowe: 9 zespołów po 5 zawodników I i II klasy, i 9 zespołów po 5 zawodników III klasy oraz strzelanie indywidualne.²⁴⁶

Wielkim wydarzeniem w życiu chełmskiego „Strzelca” było powołanie 27 maja 1936 r. klubu sportowego przy ZS. Zarząd KS-ZS ukonstytuował się w następującym składzie: prezes płk. Jasiński, wiceprezesa Pawlak

²⁴² „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 14, s. 1.

²⁴³ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 8, s. 6.

²⁴⁴ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 39, s. 4.

²⁴⁵ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

²⁴⁶ „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 41, s. 3.

i Wleklik, skarbnik Buda, sekretarz Wydra, kierownik sportowy klubu Nowakowski, piłka nożna Wadecki, strzelectwo sportowe Wunderlich.²⁴⁷

Chełmskie Towarzystwo Przyjaciół Związku Strzeleckiego i Zarząd Powiatowy Związku Strzeleckiego w Chełmie zorganizowały 18–26 września 1937 r. „Tydzień Związku Strzeleckiego”, czyli rewię dorobku, a zarazem pokaz tego, co najlepsze w okręgu i rejonie w sporcie strzeleckim. Uroczystości rozpoczęto mszą, później był capstrzyk, zbiórka uliczna i defilada. Do programu strzeleckiego włączono dwie strzelnice: 7. pp Leg., gdzie odbyły się zawody o mistrzostwo powiatu, i „Czarniecczyków”, na której rozegrano mistrzostwa Chełma i szkół średnich reprezentacji męskich i żeńskich. Program był następujący: 1) konkurencje kbks 3a o mistrzostwo powiatu, 2) konkurencje kbks 4a o mistrzostwo Chełma i szkół średnich. Na zakończenie mistrzostw ZS Komitet Powiatowy PW i WF zorganizował uroczyste podsumowanie i zabawę w ogrodzie miejskim.

Corocznie, przeważnie wczesną jesienią, pracownicy poczt, telegrafów i telefonów obchodzili święto Pocztowego Przysposobienia Wojskowego. Również w 1937 r. odbyła się okazała uroczystość. Po organizacyjnych powitaniach i przemówieniu władz lubelskich przeprowadzono zawody strzeleckie na strzelnicy oddziałowej. Rywalizacja była zacięta pomiędzy strzelcami z Chełma, Włodawy i Lubomla oraz gośćmi z KPW, 7. pp Leg. i Lublina. W strzelaniu z kbk pierwsze miejsce wśród mężczyzn wywalczył A. Podkowiński z PPW Włodawa (85 pkt.) przed S. Badylakiem z PPW Chełm, a wśród kobiet zwyciężyła I. Kowalska z PPW Chełm (75 pkt.).²⁴⁸

W 1933 r. KPW oddało do użytku nowoczesną strzelnicę. Otwarcia obiektu dokonał poseł Starzak. Na uroczystości byli obecni: dyr. Linowski, prezes ogniska Szczygielski, sekretarz ministra komunikacji ppłk. Kominkowski, dyr. DOKP KPW Batycki oraz płk. Dąbek i płk. Kreiss. Na tym pięknym obiekcie odbyły się w 1937 r. jubileuszowe zawody strzeleckie w klasie kbks o mistrzostwo Chełma i szkół średnich oraz Hufców WF i PW.²⁴⁹

²⁴⁷ „Kronika Nadbużańska” 1936, nr 23, s. 4.

²⁴⁸ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 39, s. 1.

²⁴⁹ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 41, s. 2.

Podsumowaniem sezonu 1937 r. były Zawody Strzeleckie przeprowadzone 18–26 września. Uczestniczyło 160 zawodników. Tytuł mistrzowski (z konkurencji kbks 3a) na rok 1937 po raz kolejny zdobył zespół KPW Chełm — 484 pkt. (na 600 możliwych). Tytuł mistrza powiatu indywidualnie uzyskał Mieczysław Borowicz 183 pkt. (200), drugi był Z. Wawrzycki, a trzeci A. Radzięciak, wszyscy z KPW. W konkurencji kbks 4a mistrzem szkół średnich został Czesław Newelski, „Czarniecczycy”, II miejsce zajął Cz. Bondaruk, Szkoła Rolnicza Okszków, a III — M. Starzyński, „Czarniecczycy”. Zwycięstwo zespołowo odnieśli „Czarniecczycy” przed Szkołą Rzemieślniczą i Rolniczą z Okszowa.²⁵⁰

Od 1932 r. wprowadzono nowy regulamin strzelecki: każdy zawodnik zdobywał punkty na poszczególnych zawodach, a pod koniec sezonu ogłaszano wyniki za cały rok strzelecki.

„Celne oko, pewna dłoń, a w niej karabin, są najlepszą gwarancją nie naruszalności granic Państwa i zapewnienia pokoju” — taka idea legła u podłoża zawodów strzeleckich 17 czerwca 1938 r. pod hasłem „Dzieśięć strzałów ku chwale ojczyzny”. Organizatorem był powiatowy komitet WF i PW z komendą powiatu Związku Strzeleckiego pod patronatem starosty E. Woronowicza i dowódcy 7. pp Leg. płk. W. Muzyki. Miejscem zawodów były strzelnice 7. pp Leg., KPW i „Czarniecczyków”. Program obejmował wszystkie typy strzelania, na odznakę strzelca oraz POS. Za porządek i sprawy techniczne odpowiedzialny był komendant powiatowy ZS Władysław Jankowski.²⁵¹

Łucznictwo

Sport łuczniczy w Chełmie zainaugurowano w 1934 r. Pierwsza sekcja łucznicza powstała przy Powiatowej Komendzie Związku Strzeleckiego w Chełmie z siedzibą przy ulicy Lubelskiej. Wraz z powołaniem sportu łuczniczego w czerwcu 1934 r. przeprowadzono pierwsze zawody.²⁵²

Sport łuczniczy szybko zadomowił się na ziemi chełmskiej i był uprawiany przez młodzież i dorosłych.²⁵³ W wielu organizacjach i klu-

²⁵⁰ „Kronika Nadbużańska” 1933, nr 23, s. 1.

²⁵¹ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 45, s. 4.

²⁵² „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 18, s. 4.

²⁵³ „Kronika Nadbużańska” 1934, nr 27, s. 1.

bach powstawały sekcje szkoleniowe. Pierwsze mistrzostwa powiatowe w strzelaniu z łuku odbyły się w Chełmie 13 października 1935 r. na dwóch obiektach: 7. pp Leg. i „Czarniecczyków”. Opanowanie tajników techniki strzelania z łuku wymagało czasu i specjalistycznego treningu, sprzętu i obsługi sędziowskiej.²⁵⁴

Od 1936 r. młodzież szkół średnich na zajęciach pozalekcyjnych chętnie uprawiała strzelanie z łuku. Między 18 a 26 września 1937 r. w ramach mistrzostw powiatowych rozegrano w Chełmie cykl zawodów łuczniczych, nadzorowanych przez Komendę Powiatową Związku Strzeleckiego. Zespołowo I miejsce wywalczyli „Czarniecczycy” przed drużyną Szkoły Rzemieślniczej i Rolniczej z Okszoła. Indywidualnie I miejsce zdobył Jan Górnicz, przed Janem Królem i Aleksandrem Dźwigajem, wszyscy z PPW.²⁵⁵

W 1938 i 1939 r. sport łuczniczy wszedł do programu SKS „Zdrów” i SKS „Czarniecczycy”. Również w Szkolnych Hufcach WF i PW oraz harcerstwie wprowadzono stopnie sprawności strzelania z łuku.²⁵⁶

Sporty lotnicze

Szybownictwo

W 1935 r. przy Powiatowym Komitecie LOPP w Chełmie z inicjatywy sędziego Brajczewskiego rozpoczęło działalność Koło Przyjaciół. W krótkim czasie przy kole grono entuzjastów powołało Koło Miłośników Lotnictwa, następnie przemianowane na Koło Przyjaciół Szybownictwa. Fascynacja sportem lotniczym była tak duża, że 11 lipca 1938 r. przy komitecie LOPP w Chełmie powstał nowy ośrodek szkoleniowy — „Koło Szybowcowe”.

Instruktorem szybowcowym koła był delegat z lubelskiej LOPP Walczak. W perspektywie budowy lotniska w Chełmie ministerstwo komunikacji przekazało szkoleniowy szybowiec. Na początku 1939 r. Chełm miał otrzymać 9 szybowców i specjalistyczne zaplecze.²⁵⁷

²⁵⁴ K. P. Janczykowski, *Z działalności UKS „Czarniecczycy” 1927*, s. 3.

²⁵⁵ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 45, s. 4.

²⁵⁶ K. P. Janczykowski, *Z działalności UKS „Czarniecczycy” 1927*.

²⁵⁷ „Kronika Nadbużańska” 1938, nr 25, s. 1.

Modelarstwo lotnicze

Zainteresowanie ideami LOPP i lotnictwem pojawiło się wśród chełmskiej młodzieży szkolnej, a szczególnie Gimnazjum im. S. Czarnieckiego, w 1925 r. 22 stycznia 1926 r. przy Gimnazjum zawiązało się Koło Miłośników Lotnictwa. Po opracowaniu statutu koło zostało zarejestrowane w Wojewódzkim Komitecie LOPP w Lublinie. Powołano zarząd i dwie sekcje: a) teoretyczno-propagandową (biblioteka literatury lotniczej), b) techniczną (prowadzenie modelarni lotniczej). W początkowej fazie koło liczyło 51 członków, wpisowe wynosiło 1 zł, składki miesięczne po 25 gr. Pod koniec 1926 r. młodzi modelarze przystąpili do budowy awionetki.

Działalność szkolnego Koła Miłośników Lotnictwa była wspierana przez władze miejskie i chełmski komitet LOPP. W 1929 r. odbył się konkurs modeli latających organizowany przez Komitet Wojewódzki LOPP w Lublinie. Modelarze z chełmskiego koła wypadli wspaniale, zajęli I i II miejsce — Franciszek Ostrowski i Adolf Moczulski.

Koło w dalszym ciągu rozwijało działalność, współorganizowało „Tydzień Lotniczy” oraz wystawę modeli latających i czasopism lotniczych. W 1930 r. za postępy i pracę w modelarni trzech członków koła po zdaniu egzaminów przed komisją w Lublinie otrzymało dyplomy instruktorskie.

W roku 1931 modelarnia zmieniła nazwę na Koło Miłośników Lotnictwa i Gazownictwa i otrzymało pomoc od powiatowego komitetu LOPP w Chełmie. W 1932 r. nastąpiła kolejna reorganizacja i zmiana nazwy na Koło Szkolne LOPP.

W 1934 r. koło otrzymało własny lokal i modelarnię, której nadano imię inż. Stanisława Wigury. W modelarni został zatrudniony instruktor odpowiedzialny za szkolenie młodzieży i wyniki oraz przeprowadzenie „Tygodnia Lotniczego” i wystaw modeli latających. Bardzo dobrze układała się współpraca z komitetem wojewódzkim LOPP w Lublinie, skąd dostarczano materiały do modelarni.

Od 11 lipca 1938 r. Szkolne Koło LOPP nawiązało współpracę z nowo powstałym ośrodkiem szkoleniowym — Kołem Szybowcowym wspomagany przez ministerstwo komunikacji.²⁵⁸

²⁵⁸ *Księga pamiątkowa...*, s. 204–206.

Sporty zimowe

Narciarstwo

Narciarstwo jako sport zimowy i dział wychowania fizycznego weszło do programu chełmskich szkół średnich w 1927 r. i powszechnych w 1930 r. Popularyzację narciarstwa w kierunku wyczynu prowadziły od 1929 r. SKS „Zdrów” i UKS „Czarniecczycy”. Sprzęt do uprawiania tej dyscypliny wykonywała młodzież w ramach prac ręcznych w warsztatach szkolnych. W styczniu 1930 r. przy WKS 7. pp Leg. powołano sekcję narciarską. Sport narciarski szybko zadomowił się w środowisku wojskowym, a grupy zaawansowane trenowały wyczynowo.

W wyniku porozumienia władz sportowych 7. pp Leg. i Szkolnych Kół Sportowych od 1931 r. wspólnie organizowano corocznie dla chętnych narciarskie biegi nizinno-przełajowe. Najbardziej popularną trasą był szlak wzdłuż drogi Chełm–Lublin i Chełm–Rejowiec, ze względu na zainteresowanie społeczne.

W 1934 r. przy Chełmskim Oddziale KPW powstało Koło Krajoznawczo-Turystyczne, a w nim sekcja narciarstwa nizinnego i zjazdowego. Zajęcia szkoleniowe prowadził instruktor Jan Grzela. Sekcja przygotowywała akcje sportowo-propagandowe oraz imprezy narciarskie włącznie z mistrzostwami Chełma i powiatu. Członkowie w ramach szkolenia wyjeżdżali do Zakopanego.

Wymienione organizacje wspólnie tworzyły miejski kalendarz imprez narciarskich w systemie sportowo-szkoleniowym.

Saneczkarstwo

Saneczkarstwo jako jeden ze sportów weszło do programu wychowania fizycznego chełmskich szkół średnich w 1929 r. i powszechnych w 1932 r.

Największy rozwój saneczkarstwa na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych widoczny był w Chełmie przy Seminarium i Gimnazjum, ponieważ przy tych szkołach zbudowano tory do uprawiania tej trudnej technicznie dyscypliny sportu.

Od 1931 r. na torze „Czarniecczyków” organizowano zawody oraz mistrzostwa szkół średnich i powszechnych, miejskie i powiatowe.

Łyżwiarstwo

Łyżwiarstwo weszło do programu wychowania fizycznego chełmskich szkół średnich w 1925 r. i powszechnych w 1929 r. Jako sport ogólnorozwojowy było chętnie uprawiane przez młodzież wszystkich szkół, dlatego też przy prawie każdej tworzono lodowisko. Od 1927 r. przy SKS „Zdrów” i UKS „Czarniecczycy” istniały i prowadziły działalność specjalistyczne sekcje łyżwiarskie, uczące jazdy szybkiej i figurowej.

Pierwsza impreza łyżwiarska, propagandowo-szkoleniowa, odbyła się na lodowisku „Czarniecczyków” w 1929 r. i weszła na stałe do kalendarza imprez miejskich. Były to zawody międzyszkolne połączone z pokazem jazdy figurowej mistrza polski szkół średnich.

W 1931 r. przy Gimnazjum powołano Koło Łyżwiarskie, specjalizujące się w jeździe figurowej i przygotowaniu do gry w hokeja. W styczniu tego samego roku przy WKS 7. pp Leg. utworzono sekcję łyżwiarską. Dla popularyzacji tego wszechstronnego sportu co roku zimą od 1932 r. władze sportowe 7. pp Leg. organizowały na Uherce ślizgawkę, a instruktorzy prowadzili naukę jazdy na łyżwach.

Wielkim „świętem sportów zimowych” były zawody łyżwiarskie 10 lutego 1935 r. na lodowisku „Czarniecczyków”, mistrzostwa szkół średnich Chełma. Mistrzostwo w jeździe figurowej zdobył Jerzy Drzewiński z Gimnazjum przed Morguniem ze Szkoły Rzemieślniczej i Joachimowiczem z Seminarium. Wśród pań mistrzostwo w tej dyscyplinie wywalczyła Tyszkówna, „Czarniecczycy”, mistrzami wśród panów zostali Skiba i Wójtowicz ze Szkoły Rzemieślniczej. W trakcie mistrzostw popis jazdy figurowej dał mistrz Polski szkół średnich Nawrota, uczeń lubelskiego gimnazjum.

Od 1935 r. impreza odbywała się corocznie zgodnie z miejskim kalendarzem zimowych sportów szkolnych.

Hokej na lodzie

Hokej na lodzie jako zimowy sport i zespołowa gra wyrósł na fundamencie łyżwiarstwa szkolnego. Chełmskie drużyny powstawały kolejno: w 1927 r. przy UKS „Czarniecczycy”, w 1929 r. przy SKS „Zdrów”, w 1932 r. przy WKS 7. pp Leg. i w 1934 r. przy Kolejowym Klubie Sportowym pod nazwą „Hockey”.

Drużyny te rozgrywały między sobą mecze, a nawet zawody o mistrzostwo Chełma. Pierwszy pokazowy i propagandowy mecz hokeja na lodzie odbył się w Chełmie w 1927 r. z okazji powołania w tym roku UKS „Czarniecczycy”. Spotkali się w nim „Czarniecczycy” i młodzież z Kowla. W 1935 r. obie drużyny grały ponownie w Chełmie, wygrali hokeiści z Kowla 1:0.

„Mecz hokejowy na szczycie” lub „Pod znakiem zimy”, takie hasła dopingowały 15 stycznia 1939 r. hokeistów do pojedynku pomiędzy SKS „Zdrów” a Kolejowym Klubem Sportowym „Hockey”. Drużyna kolejowa od 1935 r. brała udział w rozgrywkach w lidze DOKP w Lublinie. Mecz wygrali młodzi lepiej zgrani hokeiści SKS „Zdrów” 8:1 (4:1, 3:0 i 1:0). W grze wyróżnili się: Joachimowicz, Pawlak, bramkarz Fajfer, Kisielewski i Hrycyk.²⁵⁹

Inne sporty

Szachy

Szachy zdobywały dużą popularność na ziemi chełmskiej od 1925 r. W 1927 r. istniejący w Chełmie przy ulicy Lubelskiej 6a Klub Szachistów zajął się szachami profesjonalnie. Prowadził z młodzieżą szkolenie, organizował turnieje o mistrzostwo Chełma.²⁶⁰

W 1930 r. przy Polskim Klubie Społecznym w Chełmie podjęła działalność profesjonalną sekcja szachowa, kierowana przez prezesa klubu sędziego A. Ziemskiego i przewodniczącego sekcji płk. Chylewskiego. W klubie była biblioteka z fachową literaturą. Klub organizował turnieje i mistrzostwa.²⁶¹

Od 1932 r. prowadziły działalność sekcje szachowe przy KPW i PPW w Chełmie, a od 1935 r. przy UKS „Czarniecczycy”.²⁶²

Gry świetlicowe

Gry świetlicowe zyskiwały popularność na Chełmszczyźnie od 1925 r., a to za sprawą harcerzy, którzy prowadzili świetlice dla trudnej młodzie-

²⁵⁹ *Księga pamiątkowa...*, s. 164 i 224; Kronika KS „Zdrów”...; K. P. Janczykowski, *Z działalności UKS „Czarniecczycy” 1927*; „Zwierciadło” 1930, nr 4, s. 5, 1931, nr 62; „Kronika Nadbużańska” 1935, nr 8, s. 6.

²⁶⁰ APLOCh, AmCh, sygn. 504.

²⁶¹ „Kronika Nadbużańska” 1937, nr 20, s. 3.

²⁶² Wywiad z Janem Grzelą.

ży w placówkach szkolnych Seminarium i Gimnazjum. Do 1930 r. większość gier zaadaptowano dla dorosłych. Stworzono warunki pozwalające szeroko z nich korzystać w lokalnych salach. Przepisy obowiązujące członków klubów elitarnych były rygorystycznie przestrzegane.

Od 1931 r. gry świetlicowe prowadzili profesjonalnie: Jadwiga Kowalska — gra w bilard w restauracji, Marta Jełanek — gra w bilard w cukierni, Polski Klub Społeczny — gra w karty, domino i bilard w sali klubowej, Żydowskie Towarzystwo Sportowe „Makabi” — gra w karty i domino oraz bilard w sali stowarzyszenia sportowego i Powiatowe Towarzystwo Rzemieślnicze — gra w bilard w sali stowarzyszenia.²⁶³

Podsumowanie

Chełm, miasto nad rzeką Uherką, to bardzo stary i ciekawy gród, położony na pograniczu dwóch ścierających się kultur: Wschodu i Zachodu. Zamieszkiwało go społeczeństwo zróżnicowane pod względem narodowościowym. Dominującymi wyznaniem poza rzymskokatolickim były judaizm i prawosławie.

Ziemia chełmska była terenem ciągłych walk militarnych, sporów politycznych i targów o przynależność. Chełm przeżywał okresy rozkwitu, chwały, stagnacji i upadku. Lata niewoli, zaborów i rusyfikacji zahamowały rozwój w regionie kultury fizycznej, a wychowania fizycznego w szczególności, pogłębiając biologiczną degradację społeczeństwa.

Kultura fizyczna jako składowa część ogólnej kultury społeczności określana jest stanem i rozmiarami dbałości o rozwój fizyczny, sprawność ruchową i zdrowie człowieka, a także poziomem i zasobnością środków, służących tym celom. Stwierdzenie to uzupełnić należy o związki kultury fizycznej z dominującą w różnym czasie ideologią, a także o stosunek człowieka do otaczającego go środowiska naturalnego.

Filarami współczesnej kultury fizycznej są sport i turystyka. Sport jest wytworem rozwijających się społeczeństw, a szczególnie większych skupisk miejskich.

Do 1918 r. na ziemi chełmskiej i w Chełmie nie wytworzyły się tradycje sportowe. Dopiero po odzyskaniu niepodległości można zaobser-

²⁶³ APLOCh, AmCh, sygn. 518.

wować prawidłowy rozwój gospodarczy, polityczny i oświatowy, a także początki ruchu sportowego.

W 1905 r. ogólnopolska rewolucja oświatowa wywołana przez Macierz Szkolną zainspirowała ruch niepodległościowy. Ze względów politycznych do 1918 r. każde sportowe stowarzyszenie stawało się automatycznie instytucją krzewiącą polskość, w której kładziono nacisk nie tylko na ćwiczenia, ale i na pracę patriotyczną i kulturalną. Przykładem było Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, harcerstwo (skauting), Macierz Szkolna, Polska Organizacja Wojskowa, Oddział PTK. Dla podkreślenia ideałów narodowych wszelkie imprezy organizowano w dniach rocznic państwowych. Działacze organizacji sportowych tego okresu wyczuwali momenty historyczne. Uczestniczyli w każdej akcji prowadzącej do wyzwolenia ojczyzny.

W wolnym Chełmie wiele organizacji wyszło z konspiracji. Władze miejskie po 1919 r. doceniały rolę sportu, jednak w większości przypadków nie potrafiły stworzyć warunków do prawidłowego jego rozwoju. Utrudniały ten proces zaszczości niewoli, rusyfikacji i zacofania społecznego oraz okresami wielonarodowość.

Po 1919 r. w Chełmie i na ziemi chełmskiej najistotniejszą i powszechną instytucją wychowania przez sport stała się szkoła. Wychowanie fizyczne prowadzone prawidłowo na lekcjach w każdej szkole powszechnej czy średniej stało się podstawą rozwoju form kultury fizycznej, a sportu przede wszystkim.

Poziom kultury fizycznej w każdym społeczeństwie w znacznym stopniu uzależniony jest od wiedzy, umiejętności i postaw tych, którzy społeczeństwo wychowują. Nauczyciel-pedagog z tytułu zawodu i pozycji społecznej wywiera wpływ na rozwój i zdrowie młodzieży, na aktualny i przyszły styl jej życia, a w szczególności na jej obyczaj zdrowotny. Ponadto oddziałuje na szersze środowisko, tak przez uczniów i rodziców, jak też z racji pełnienia licznych zazwyczaj funkcji społeczno-oświatowych.

Na przełomie 1919/1920 r. rozpoczęło w Chełmie na niwie kultury fizycznej działanie wiele osób. Byli wśród nich działacze, sportowcy, instruktorzy oraz zapaleńcy i hobbisci; wykorzystując własne doświadczenia tworzyli kluby i sekcje sportowe, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju sportu i poszczególnych jego dyscyplin.

Dużą rolę w tworzeniu życia sportowego w Chełmie odegrali wojskowe kluby sportowe i wojskowi instruktorzy WF i PW oraz instruktorzy WF takich organizacji, jak: Polska Organizacja Wojskowa, Związek Strzelecki, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” czy Hufce WF i PW.

Znaczącą grupę, mającą wpływ na rozwój sportu i dyscyplin sportowych, stanowiła elita chełmska. Rozumiała ona istotę sportu oraz jego walory zdrowotno-wychowawcze, dlatego sponsorowała działania sportowe, organizowała zawody, imprezy i festyny. W wielu przypadkach wspólna praca wszystkich sił sportowych w Chełmie dawała efekty: powstawały miejsko-społeczne organizacje sportowe i tradycja przeprowadzania imprez masowych.

Sport nobilitował, uczestniczenie w nim było powinnością patriotyczną dla każdego Polaka-Chełmianina, a doświadczenia te przekazywano z pokolenia na pokolenie. Sport podkreślał ideały: patriotyczne, zdrowotne, wychowawcze, pozwalał młodemu pokoleniu zachować karność, odpowiedzialność i przydatność do obrony kraju. Chełm stawał się silnym ośrodkiem sportowym na Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. W procesie tym znaczącą rolę odgrywał sport wojskowy, szkolny i robotniczy oraz liczne kluby. Międzyszkolny Klub Sportowy stał się w Chełmie propagatorem sportu ukierunkowanego, wyczynowego.

Większość dyscyplin sportowych zaakceptowało społeczeństwo chełmskie i nastąpił ich rozwój. Niektóre zostały odrzucone.

Miernikiem poziomu kultury fizycznej w danym społeczeństwie jest ogólny stan zdrowotny i sprawność fizyczna obywateli, procent ich udziału czynnego w instytucjach kultury fizycznej, a także stopień uświadamienia znaczenia różnorodnych ćwiczeń ruchowych. Społeczeństwo chełmskie wypracowało w tym zakresie model działania godny najwyższej pochwały.

Wybuch II wojny światowej w 1939 r. przerwał okres rozkwitu chełmskiego sportu. Dramat wojny i terror pociągnął za sobą prześladowania ludzi związanych ze sportem. Zostały też rozwiązane wszystkie chełmskie polskie organizacje sportowe.

Historia pewnej wyprawy

Do przedstawienia tego epizodu spośród poszczególnych wypraw spowodował mnie ciekawy materiał dotąd jeszcze niewydany, a napisany w formie kroniki przez załogę podczas wyprawy. Na pierwszej stronie kroniki umieszczono tytuł „Bugiem i Wisłą z Chełma do Warszawy. Wędrówka kajakowa odbyta w lipcu 1937 roku przez zespół Młodzieży Gimnazjum Państwowego im. Stefana Czarnieckiego w Chełmie”. Na drugiej stronie podano opis trasy: 1. Chełm–Dorohusk nad Bugiem (koleją). 2. Dorohusk–Modlin (Bugiem), przeszło 600 km. 3. Modlin–Warszawa (Wisła). 4. Warszawa–Chełm (koleją).

Na trzeciej stronie informowano o składzie wyprawy: Wacław Marzec, Adam Kossarek, Karol Pasięka (kronikarz) i Mieczysław Skowroński. Na czwartej stronie była odezwa dyrektora szkoły w brzmieniu: „Chełm dn. 28 czerwca 1937 r. Nr b-25/37. Zaświadczenie — Niniejszym zaświadczam, że członkowie szkolnego koła Ligi Morskiej i Kolonialnej, uczniowie Gimnazjum Państwowego im. St. Czarnieckiego w Chełmie:

1. Marzec Wacław,
2. Kossarek Adam,
3. Pasięka Karol

udają się na wakacyjną wędrówkę kajakami po wodach polskich w celach krajoznawczych. Władze administracyjne i szkolne proszę o okazanie pomocy i opieki w razie potrzeby wyżej wymienionej wędrówce. Dyrektor Gimnazjum (Podpis — Marian Lipski)”.

Po starannych przygotowaniach 4 lipca 1937 r. grupa wyjechała z Chełma w niedzielę o godzinie 9.00 rano do Dorohuska. Za przewóz kajaków zapłacono 150 zł. Z Dorohuska załoga niesiona falami Bugu udała się do Uhruska, mijając po drodze ciekawy most w Świerżach. W Uhrusku n. Bugiem mieściła się baza szkoleniowo-pływacka zorganizowana i budowana od 1922 r. przez czarniecczyków przy pomocy Ligi Morskiej i Kolonialnej, harcerzy, Hufca WF i PW oraz władz miejskich „Strzelca” i „Sokoła”. Miała w swoich założeniach

Państwowe Gimnazjum Koedukacyjne
im. Stefana Czarnieckiego
w Chelmie Lubelskim

V

Chel'm, dn. 28. czerwca 1937r.

A 625/37

Zaświadczenie.

Niniejszym zaświadczam, że członkowie
szkularnego kółka d. M. i K., uczniowie Gimnazjum
Państwowego im. St. Czarnieckiego w Chel'mie:

1. Marzec Wacław,
2. Kusserok Adam i
3. Pasieka Karol

udają się na wakacyjną wędrówkę kajakami
po wodach polskich w rejonach krajoznawczych.

Władze administracyjne i szkolne proszę
o okazanie pomocy i opieki w razie potrzeby
wyżej wymienionej wędrówki.

DYREKTOR GIMNAZJUM

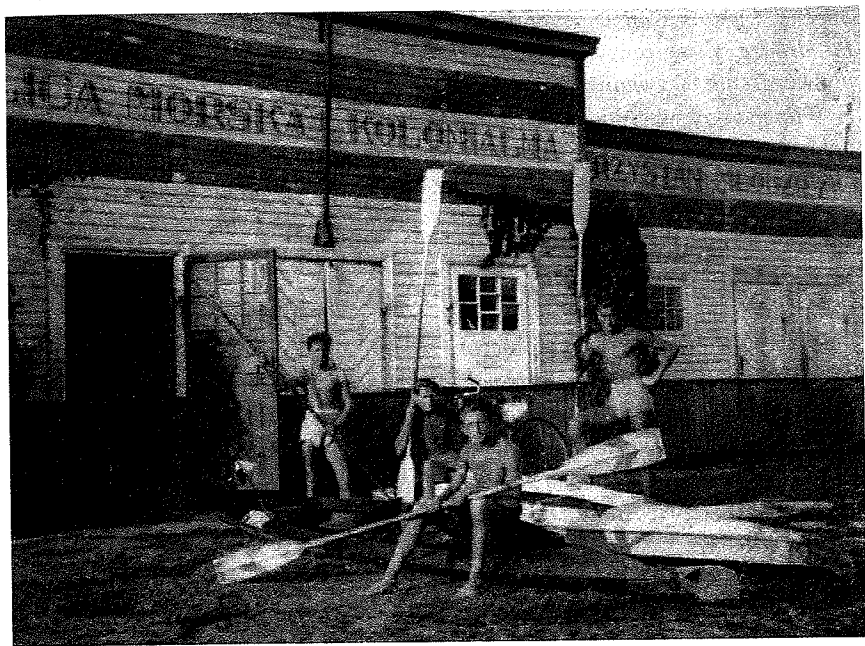
M. Lipski
MARIAN LIPSKI

— 1 —

służyć do nauki pływania, ratownictwa wodnego, kajakowania, prowadzenia obozów, a przede wszystkim do używania zdrowotnych kąpiel.

Jak wynika z notatek prowadzonych przez Kazimierza Janczykowskiego, wyprawa miała charakter paramilitarno-wywiadowczo-propagandowy. Jej wyjazd z Chełma rozpoczynał ogólnopolskie „Dni Święta Morza”. Jednak celem było także zbadanie i poznanie stosunków panujących wśród ludności Kresów Wschodnich, a po drodze tworzenie baz postojowych, na których proszono o potwierdzenie zebranych materiałów urzędnika państwowego. Do tego zadania załoga była odpowiednio, w tajemnicy, przeszkolona. Po powrocie miała zdać raport i przekazać zdobyte informacje.

Uczestnicy wyprawy: Wacław Marzec, Adam Kossarek, Karol Pasieka i Mieczysław Skowroński
w czasie spływu kajakowego

„6 lipca — wyprawa do startu do Włodawy. Po drodze postój i w Zabuzu, rozmowa z urzędnikiem p. Zalewskim i potwierdzenie podpisem i pieczęcią — »Sołtys wsi Bytyń« oraz rozmowa z proboszczem Młodowskim i potwierdzenie pieczęcią urzędnika Stanu Cywilnego — Parafii Prawosławnej w Zabuzu. Następnie postój we wsi Olszanka i rozmowa z sołtysem Mojsiejem Koziółem oraz rozmowa w osadzie Orchówek z sołtysem Pawłem Horczarukiem. We Włoda-

wie kajaki zostały oddane do przeglądu w bazie Ligi Morskiej i Kolonialnej, a załoga z szefem LMK skonsumowała obiad w restauracji na rogu ulic 3 Maja i 13 Listopada. Złożono kwiaty pod pomnikiem T. Kościuszki. Po przeprowadzonej rozmowie i zdobyciu informacji potwierdzenie otrzymaliśmy z podpisem szefa LMK we Włodawie Franciszka Piskorskiego.

7 lipca — po wielu perypetiach spowodowanych kapryсами Bugu dotarliśmy do Sławatycz. Zwiedziliśmy miejscowość i przeprowadziliśmy bardzo szczegółową rozmowę z proboszczem parafii ks. A. Chrujem, który potwierdził pieczęcią nasz postój. Zaopatrzył nas w prowiant, przemocował i ruszyliśmy z rana dalej.

8 lipca — postój w Kodniu, rozmowa i wywiad z ludźmi, a potwierdził naszą obecność u stóp Cudownego Obrazu Matki Boskiej Kodeńskiej ks. W. Łuczak. Po drodze spenetrowaliśmy wieś Dubicę gminy Domaczewo pow. Brzeski, potwierdzenie otrzymaliśmy od sołtysa p. Haponiuka.

9 lipca — przybyliśmy do Brześcia n. Bugiem, gdzie zakotwiczyliśmy w pięknej przystani Ligi Morskiej i Kolonialnej, a potwierdzenie otrzymaliśmy od Szefa Oddziału Miejskiego LMK S. Kaliszuka. Odbiliśmy spotkanie z młodzieżą Gimnazjum Państwowego im. Traugutta i zaproponowano nam nocleg. Po drodze odwiedziliśmy wieś Kuzawkę pow. Biała Podlaska i rozmawialiśmy z sołtysiem W. Piekraszną. Płyniemy dalej.

10 lipca — wyprawa wywiadowcza we wsi Czyżewicze gm. Wołczyn pow. brzeski, potwierdzenie sołtys Zenczuk.

11 lipca — spotkanie z grupą działaczy wiejskich we wsi Niemirów i potwierdzenie przez proboszczą parafii ks. Fr. Ulańskiego.

12 lipca — w dalszym ciągu naszej misji penetrujemy ciekawą wieś — Klimczyce pow. Siedlecki, a potwierdzenie wypisuje nam sołtys J. Stefaniuk.

13 lipca — zwiedzamy Drohiczyn, a potwierdza naszą rozmowę pr. parafii ks. Z. Juniewicz.

14 lipca — przypadkowe spotkanie z młodzieżą wiejską gromady Wojtkowice—Glinna gmina Ciechanowiec, potwierdzenie otrzymujemy od sołtysa A. Matruńskiego. Następnie odwiedzamy inną wieś i otrzymujemy wpisy od proboszczą parafii nurskiej księdza Grunwalda.

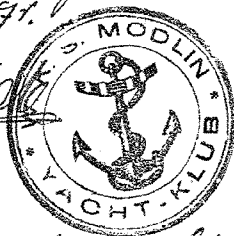
15 lipca — odwiedzamy kolejno wieś Glinie gm. Orło pow. Ostrów, potwierdził sołtys Borowy, i miejscowość Brańszczyk, potwierdził sołtys wsi I. Kulesza. Jesteśmy już 85 km od ujścia Bugu do Wisły. Płyniemy, myślimy, opisujemy, porównujemy poszczególne powiaty, zwyczaje. Podziwiamy piękno naszej biednej, lecz zawsze tajemniczej Ojczyzny.

16 lipca to już piątek — wplywamy do ujścia Bugu i Narwi, już czujemy powiew zbliżający nas do Wisły. Mijamy Wyszków i zażywamy kąpeli na pięknej piaszczystej plaży.

Niniejszym stwierdzam że wywieziona
wornikią gruniarzami z Chetina
złota swoje przybycie do Jacht-Kluba
w Modlinie dnia 17. VII. 39r.

(do str. 22)

Wim

Stanisław Przystań Ligi Morskiej i Kolonizacyjnej
Okręgu Stołecznego „Żoliborz” potwierdza pobyt
wyprowadki worników z Chetina na Przystani.

Warszawa, dnia 18. VII. 39r.

Sekretarz:

Stefan Żelazowski

— 23 —

17 lipca sobota — o godzinie 9.00 wptynęliśmy na Wisłę, co za uczucie. Jutro będziemy w Warszawie. Dziś na noc zatrzymaliśmy się w Modlinie i przybywamy do przystani Jacht-Klubu Warszawskiego i otrzymujemy piękny wpis i pieczęć szefa klubu i LMK (podpis nieczytelny). Zwiedzamy przystań i podziwiamy parostatki rzeczne.

18 lipca niedziela — płyniemy do Warszawy, po drodze mijają nas parostatki, żaglówki i kajaki. Jaka piękna i szeroka jest Wisła i w koło dużo ptactwa, zresztą jak po drodze. Po wskazówkach szefa Przystani Modlin cumujemy w warszawskiej przystani i otrzymujemy wpis: »Zarząd Przystani Ligi Morskiej Kolonialnej Okręgu Stołecznego „Żoliborz” potwierdza pobyt wycieczki uczniów z Chełma na przystani — Warszawa dn. 18 VII 1937 r. Sekretarz Al. Jędrzejowski (pieczęć LMK Przystań Okr. Stoł. LMK — Żoliborz)«.

19 lipca poniedziałek — zwiedzamy okolicę, obiad zjedliśmy już w spokoju w Jabłonie.

20 lipca wtorek — wracamy do naszych kochanych murów Chełma i naszej szkoły. Żegnamy stolicę. Pociąg czeka”.

Powracająca ekspedycja kajakowa była owacyjnie witana przez: dyrekcję szkoły, organizację LMK, uczniów i władze miejskie. Uczestnicy pisali: „Zdawaliśmy sobie sprawę, że czekało nas spotkanie i zdanie relacji z naszej wyprawy. Opisanie nastrojów i stosunków panujących wśród ludności polskiej nacji wielonarodowościowej powiatów i regionów nadbużańskich spenetrowanych przez nas”. Jak podawała „Kronika Nadbużańska” we wrześniu 1937 r.: „W sali konferencyjnej Gimnazjum Państwowego im. S. Czarnieckiego odbyła się uroczysta akademii pod hasłem »Święta Morza« zorganizowana przez Szkolne Koło Ligi Morskiej i Kolonialnej. Na uroczystość zaproszone były delegacje Powiatowego Komitetu Ligi Kolonialnej i Morskiej oraz Ligi Obrony Powietrznej Państwa, Zarząd Związku Strzeleckiego »Strzelec« i Hufca PW i WF. Na spotkaniu był również starosta i dowódca 7. Pułku Piechoty Legionów. We wspólnym komunikacie wydanym po wielu debatach stwierdzono, że wyprawa miała zaszczytny cel, który został zrealizowany, a doświadczenia i opisy ze szlaku zostały wykorzystane przez szkolne koło przyrodnicze, historyczne, geograficzne, krajoznawcze oraz szkolne muzeum i szkolny ruch krajoznawczo-turystyczny. Była to wspólna propaganda wakacji sportów wodnych i uprawiania turystyki wodnej”.

Bibliografia

Źródła archiwalne

1. Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Chełmie:
 - Protokoły posiedzeń magistratu Miasta Chełma Lubelskiego.
 - Akta Miasta Chełma.

Archiwalia rodzinne — zbiory prywatne

1. Archiwum Jana Grzeli, lata 1925–1939 (Sportowe życie na ziemi chełmskiej).
2. Archiwum Kazimierza Pawła Janczykowskiego, lata 1918–1939 (Uczniowski Klub Sportowy „Czarniecczycy”, rozwój dyscyplin sportowych; Sportowe życie na ziemi chełmskiej).
3. Archiwum Bolesława Zygmunta (Kruczka) Wirskiego, lata 1925–1939 (Szkolny Klub Sportowy „Zdrów”; Międzyszkolny Klub Sportowy; Sport szkolny i robotniczy na ziemi chełmskiej).

Wywiady i relacje

1. Zygmunt Berezecki 1985–1995.
2. Marian Malec 1980–1999.
3. Czesław Małdachowski 1978–1986.
4. Herman Sawicki 1976–1985

Prasa, czasopisma — regionalne

1. „Echo Chełmskie” 1934.
2. „Wieści Chełmskie” 1923.
3. „Kronika Nadbużańska” 1933–1939.
4. „Zwierciadło” 1923–1933

Czasopisma szkolne

1. „Głos Ziemi Chełmskiej” — Czasopismo Poświęcone Sprawom Narodowym.
2. „Gość” — Miesięcznik Chełmskiej Młodzieży Harcerskiej.
3. „Nasz Hufiec” — Sprawy Harcerskie.
4. „Szkoła Obywatelska” — Miesięcznik Oddziału ZNP.
5. „Spójnia” — Pismo Młodzieży Szkół Średnich w Chełmie.
6. „Wilczek” — Miesięcznik dla Młodszego Harcerstwa.
7. „Wzlot” — Pismo Młodzieży Gimnazjum Państwowego w Chełmie.

Opracowania, monografie, artykuły, relacje

1. Biuletyn Zjazdu Oświatowego w Chełmie 8 grudzień 1923 r.
2. Czernicki K., *Chełm. Przeszłość i pamiątki*, Chełm 1936.
3. Demel M., Skład A., *Teoria wychowania fizycznego*, Warszawa 1974.
4. Doroszewski J., *Praca oświatowa i kulturalna na Lubelszczyźnie w latach II Rzeczypospolitej*, Lublin 1995.
5. Doroszewski J., *Zakłady kształcenia nauczycieli w województwie lubelskim w latach 1918–1939*, Lublin 1999.
6. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna — sport*, red. Z. Krawczyk, Warszawa 1997.
7. Gintel J., *Zarys historii wojennej 2-go pułku artylerii ciężkiej*, Warszawa 1929.
8. Gromek A. K., *Bibliografia prasy lubelskiej (1800–1939)*, „Studia i Materiały Lubelskie” t. IV, Lublin 1972.
9. Gzella A. L., *Prasa lubelska 1944–1974*, Lublin 1974.
10. J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, Warszawa 1967.
11. Janowski A., *Chełmszczyzna*, Warszawa 1918.
12. Jednodniówka „50-lecie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. S. Czarnieckiego w Chełmie 25–26 września 1965 r.”
13. Jednodniówka „70-lecie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. S. Czarnieckiego w Chełmie. V Zjazd Czarniecczyków Chełm 1985 r.”
14. Jednodniówka „Chełmska Szkoła Techniczna”, Chełm, 17–18 czerwca 1960 r.
15. Jednodniówka „Ziemia Chełmska”, Chełm Lubelski, wrzesień 1965 r. Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Chełmskiej.
16. Jednodniówka Z „MDM” 1918–1933, Chełm 1934.
17. Jednodniówka „1919–1929 Państwowe Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Chełmie”.

18. Kania J., *Unickie Seminarium Diecezyjne w Chełmie w latach 1759–1833*, Lublin 1933.
19. Kłos Cz., *Sokół Polski*, Warszawa 1926.
20. Koprukowniak A., *Rewolucja 1905 r. w powiecie Chełmskim*, [w:] *Ziemia chełmska*, Chełm 1961.
21. Kozłowski W. A., *Dzieje kultury fizycznej na ziemi chełmskiej*, Chełm 1994.
22. Kozłowski W. A., *Kazimierz Paweł Janczykowski (życie, twórczość, wspomnienia) 1888–1972*, Chełm 2000.
23. Kozłowski W. A., *Organizacje paramilitarne o charakterze sportowym na terenie Chełmszczyzny w okresie międzywojennym 1918–1939*, Chełm 2001.
24. Krawczyk Z., *O kulturze fizycznej. Studia i szkice*, Warszawa 1983.
25. Krawczyk Z., *Sport w kształtowaniu kultury i osobowości*, Warszawa 1983.
26. Kronika Koła Sportowego „Zdrów” przy Państwowym Liceum Pedagogicznym Męskim w Chełmie Lubelskim. Lata 1937, 1938, 1939.
27. Kronika Szkolnego Koła LMK Państwowego Gimnazjum Koedukacyjnego im. S. Czarnieckiego w Chełmie Lubelskim „Bugiem i Wisłą z Chełma do Warszawy”. Wędrówka kajakowa lipiec 1937 r.
28. *Księga pamiątkowa Państwowego Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego w Chełmie*, Chełm 1935.
29. Kucha R., *Rządowe Gimnazjum dla Dziewcząt w Chełmie w latach 1866–1915*, Lublin 1998.
30. Kusz J., *Zakład Kształcenia Nauczycieli w Chełmie (1918–1971)*, Chełm 1971.
31. Lipoński W., *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987.
32. Litwiński R., *Policja państwowa w województwie lubelskim w latach 1913–1939*, Lublin 2001.
33. Matyszcak W., Chełm — monografia statystyczno-gospodarcza, Lublin 1939 (maszynopis).
34. Ochmański M., *50 Lat Klubu Sportowego „Lewart” w Lubartowie. Dzieje Klubu 1923–1973*, Lubartów 1973.
35. Osterloff W. K., *Historia sportu*, Warszawa 1976.
36. *Pagóry. Jednodniówka ZO PTTK w Chełmie*, Chełm 1985.
37. *Pamiętnik V Zlotu Sokolstwa Polskiego w Krakowie w dniach 14–16 lipca 1910 r.*, Lwów 1911.
38. *Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego*. Warszawa 1926.
39. Stemler J., *Polska Macierz Szkolna. Szkic historyczny 20-lecia 1905–1925*, Warszawa 1926.

40. Strzembosz-Pieńkowski, *Przyczynki do ruchu narodowościowego na ziemiach byłej ziemi chełmskiej i Podlasia*, „Sprawy Narodowościowe” 1929, nr 5.
41. Tokarski L., *W latach Polski odrodzonej, 1918–1939*, [w:] *Chełm i chełmskie w dziejach*, Chełm 1996.
42. Tuszyński B., *Prasa i sport (1881–1981)*, Warszawa 1981.
43. Veblen T., *Teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 1971.
44. Wasilewski L., *Kresy Wschodnie*, Warszawa 1917.
45. Wroczyński R., *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.
46. Zimmer B., *Miasto Chełm. Zarys historyczny*, Warszawa–Kraków 1974.
47. Znaniecki F., *Socjologia wychowania*, t. 2, Warszawa 1973.

Aneks

1. ARCHIWALIA

Archiwum Państwowe w Lublinie
Oddział w Chełmie
Akta Miasta Chełma

R. W. F. „GWIAZDA SZTERNA”
w WARSZAWIE
oddział w CHELMIE.

Chelmu dn. 6/IV 1932

141

Magistratu m. Chelma

Proszę o zwolnienie od opłat
Widowisk w dniu 7/IV t. b. ogłoszenie 5 ej p.p.
na bieżący sportowy o koneract 7. 10 p. leg.
miejscowym zarodki pełnić możnej. —
Jako drugą sportowca, który nie
rozchodzi się o doświadczenia, a jedynie o propagandę
Sportu —

Chelma 5/IV 1932

Towarzystwo
Ochrony Zdrowia Ludności
Żydowskiej w Polsce

"TOZ"

ODDZIAŁ W CHELMIE.

TOZ

געזעלשאפט
צו שטארקן דאס געזונט פון דער יידישער באפעלקערונג
אין פוילען
"טאז"

אפט'יירונג אין כעלם.

Chełm, dn. 26 marca 1931 r.

Do Pana Prezydenta

miasta Chełma.

Towarzystwo nasze urządza chias Chwastuio
pokoju 1³⁰ mies. w sali Polskiego Klubu Sportowego
"Resursa" wesołą rewię w połączeniu z tańcami.

Dochoód z wspomnianej rewii przesna
wzrost jest na dobroć leżące dla chłopców, które
Towarzystwo nasze urządza rok wesoły w Chrusku.

Wobec powyższego uprzejmie prosimy
Pana Prezydenta o listowe zwołanie wspom-
nianej rewii od początku miejskiego od bile-
tów i przebiegów

W Sekretarza

Dr. V. Wagner

notatka

Dr. L. Langel

Prezes: Jm. M. M. M. M. M.

Magistrat Miasta Chełm

31 MARZ 1931

Wzrost 11/2

ZŁO. TOW. GIMN. S.
 „MAKABI”
 w Chelmie
 1933

21

Pana

107
 Komisarz spagietu
 miasta Chelma
 Panie

Wskazanie prosimy o zważenie
 na fakt, iż w dniu 12.12.33, w godzinach 14.15.18,
 14. w budynku mieszczącym się w budynku G.T.G.S.
 „Makabi” w Chelmie

Le. Langer

REZERWANT IMPR...

SEKRETARZ KLUBU

Magistrat m. Chelma	
WYDZIAŁ	
Wpły 12 KWIE 1933	nefo
Nr dr	
Termin wyznaczenia	2.1

14.12.33
 M. Langer
 do Dyrektora

218
Chełm, dnia 13/VII.1931 r.

Magistratu w Chełmie
Wydział Finans.

Komitet Powiatowy N.F. i P.N. urzędzik w dniu 26.VI.1931 r.
wobec wychowania fizycznego z odczytem p.W. Sieroszewskiego.

Ponieważ impreza ta dla komitetu nie dała dodatnich wyni-
ków, a nadwrót po zapłaceniu należności za salę magistratowi przy-
nosłoby deficyt, wobec tego Komitet prosi uprzejmie o umorzenie
tej należności.

złp. Starosty

T. ILLUKIEWICZ

PROTOKOŁ

Dnia 18 października 1938 r. Komisja Opiniodawcza, powołana na mocy uchwały Magistratu m. Chełma z dnia 24 czerwca 1937 r./prot. Nr. 26 poz. 7/ celem ustalenia wysokości podatku ryczałtowego od zabaw, rozrywek i widowisk, urządzanych na terenie m. Chełma przez restauracje, cukiernie, kawiarnie, sale bilardowe, oraz Kluby i Stowarzyszenia, przy udziale przedstawicieli płatników, na posiedzeniu w dniu dzisiejszym rozpatrywała sprawę wymiaru rzeczzonego podatku. Po rozpoznaniu spraw co do rodzaju urządzanych zabaw i rozrywek w lokalach niżej wymienionych zakładów gastronomicznych, klubów, stowarzyszeń i sal bilardowych, Komisja stawia wniosek wymierzyć wymienionym płatnikom podatek ryczałtowy na rok 1938/39 w wysokości jak następuje :

Nr. porz.	Nazwisko i imię płatnika /nazwa instytucji/	Rodzaj przedsiębiorstwa	Jakie odbywa się gry i zabawy	Ilość bilardów.	Roczna kwota podatku		Uwagi
					zł.	gr.	
1	Mazurkiewicz Janina	restauracja	dancingi	-	152	50	
2	Kowalska Jadwiga	"	gra w bilard	1	52	50	propozycja na 52,50 zł
3	Jeřanek Marta-Mel.	cukiernia	gra w bilard	1	52	50	
4	Polski Klub Sp.	klub	dancingi, gra w karty, bilard	1	96	00	
5	Klub Towarzystki	klub	dancingi, gra w karty, domino, bilard	1	72	00	
6	Żyd. T-wo Sportowe "Makabi"	stowarzysz. sportowe	dancingi, gra w karty, domino, bilard	1	24	00	
7	Papier Moszkoszysja	piwiernia	gra w bilard	1	24	00	
8	Powiatowe T-wo Rzemieślnicze	stowarzyszenie	gra w bilard	1	10	50	

Na tym protokół zakończono i podpisano.

Członkowie:

Przedstawiciel płatników :

Przewodniczący Komisji:

Sodaliczka Marianańska
w Chełmie

1. dz. 10/38

Wzrost w podatkach
Przewodnik

Do

Zarządu Miejskiego

w Chełmie.

Bronisławy Najdekerowej, działającej
w imieniu Sodaliczki Marianańskiej
w Chełmie, Górka Katedralna

Podanie.

Uprzejmie proszę o zwolnienie od podatku miejskiego od publicz-
nych zabaw, rozrywek i widowisk Akademii Marianańskiej, mającej się odbyć
w dniu 8 grudnia b.r. w Sali Parafialnej na Górce Katedralnej.

Ponieważ wstęp na akademię będzie bez biletów, proszę o wymiar
ryczałtowych opłat na rzecz P.C.K. w kwocie zł. 5-ciu.-

Chełm, dnia 5 grudnia 1938 roku.

Prezydentka
Sodaliczki Marianańskiej
w Chełmie

Bronisława Najdekerowa.

Bronisława Najdekerowa

TOWARZYSTWO CYKLISTÓW

w Chełmie.

Nr 7

Subskrypcja 11 w p. Stowarzyszenia

Magistrat m. Chełma
WPEŁNIŁO
Data 28 lip. 1926 r.
Załącznik 1 Akt Nr 11

6/22 m, dn 26 kwietnia 1926..

Dzp. Nr 6886
Wydział 1
Termin wykonania 2

*Magistrat m. Chełma
w Chełmie*

Wzrosty
25/1
Komunikujemy Szanownym Panom
Ze przy zaproszeniu w Chełmie Towarzystwie Cyklistów, została podjęta w myśl statutu
Komisja Kwalifikacyjna, zadaniem której jest
kwalifikowanie ubiegających się o członkostwo
i o udzielenia w jeżdżeniu kółkowej. Na terenach
Polski, gdzie istnieje Tow. Cyklistów, ma-
gistraty tych miast idą do pracy z tem Towar-
zystwami i dla celów bezpieczeństwa publicznego
postępują się Komisjami Kwalifikacyjnymi.
Sądzimy preto że i Magistrat m. Chełma wzm-
nasz Kom. Kw. jako czynnik niarodajny do
opierowania o udzielenie kandydata do jazdy.
Dla bliźszego porozumienia się w tej sprawie
ocenyjemy zawiadomienia kiedy moglibyśmy wspólnie
z sprawą omówić.

z powołaniem

Prezes

Dr. Teofil Grzesiński

Sekretarz

Sprockel

2. WYCINKI Z PRASY

Najciekawsze wycinki z prasy
dotyczące życia sportowego w Chełmie
w latach 1918–1933

„Zwierciadło” 1923–1933
„Kronika Nadbużańska” 1933–1939

1929/7/6 Sport w Kołach Młodzieży Wiejskiej.

Okręgowy Związek Młodzieży Wiejskiej w Chełmie, już od kilku miesięcy prowadzi intensywną pracę na swoim terenie. Praca w Kołach rozwija się w kilku kierunkach jak: oświatowym, kulturalnym, rolnym i sportowym.

W miesiącach lutym i marcu b. r. O. Z. M. W. zorganizował w pięciu punktach powiatu jedno i dwudniowe Kursy wychowania fizycznego.

Kursy te miały za zadanie: 1-o propagandę sportu wśród młodzieży, która do tej pory nie robiła w tym kierunku i 2-o przygotować organizacyjne Koła do prac sportowych na nadchodzący sezon. Kursy całkowicie cel swój osiągnęły, gdyż młodzież chętnie wysłuchiwała wygłoszonych pogadanek i mimo dotkliwego zimy w wielkim zapale brała udział w zajęciach praktycznych kursu, jakimi były zabawy i gry w piłkę ręczną na wolnym powietrzu. W kierunku organizacyjnym przygotowa-

wano Koła do utworzenia sekcji sportowych, które już stale prowadząby prace w tym kierunku.

Ogółem w kursie wzięło udział 175 osób z Kol: Strachosław, Mołodiatyn, Okszów szkoła, Okszów wieś, Nowosiółki, Pawłów i Kobyle. Zostało wygłoszonych 14 pogadanek na tematy: „Potrzeba Wychowania Fizycznego w Kole”, „Rodzaje sportu”, „Higiena sportu i życia codziennego”.

Kursy te przeprowadził Instruktor Wych. Fizycznego Wojewódzkiego Zw. Młodz. Wiejskiej w Lublinie i Instruktor Oświatowy O. Z. M. W. w Chełmie. Przez pracę sportową Okr. Zw. Mł. Wiejsk. usiłuje wzbudzić w młodzieży zainteresowanie pracami przysposobienia wojskowego i organizować oddziały P.W. by tą pracą móc objąć jaknajszersze masy młodzieży.

W nadchodzącym sezonie projektowane jest urządzenie w kilku punktach powiatu zawodów sportowych, celem wzbudzenia w młodzieży większego zainteresowania sportem. 1929/7/6

OFIARY

Na fundusz Olimpijski.

Na skutek odczytu p. Mazia, złożyli w dalszym ciągu na powyższy cel:

dr. Gniazdowski	10 milj.
por. Matys	5 „
p. Godlewski	5 „
p. Bojakowski	5 „
księgarnia „Promyk”	5 „
kpt. dr. Buksztel	5 „

35 milj,
przedtem 94 „

razem 129 milj.

Zaproszeni do składki na powyższy cel przez:

p. por. Matysa: p.p. mjr. Turski, por. Świątkowski, por. Booss.
przez p. Godlewskiego: p.p. Wojciechowski Marjan, Grodziński Edward, Papużyński Józef, dr. Fiumel, por. Arcisz,
przez p. Bojakowskiego: p.p. Deniewicz Jan, Wilczyński Aleksander.
przez księgarnię „Promyk”: p.p. Boguszewski Jan, Kamenz Hugo, Dratt Rudolf, Michalenko Grzegorz, Daumen Ignacy, Gryziński Rudolf.
przez p. kpt. Buksztela: p.p. kpt. Burso, kpt. Wiatr, kpt. Piisch.

Wymienione osoby zaproszą do składki swoich znajomych również przez „Zwierzadło”. 1924

Święto Wychowania Fizycznego w Dorohusku.

Oddział Związku Strzeleckiego w Dorohusku, z okazji poświęcenia i odjazdu do Gdańska propagandowej łodzi Z. S., urządził, dnia 12-go lipca, święto W. F. i P. W.

Na program złożyły się następujące zawody: 1) pływackie: 100 mtr. dowolnym stylem i 100 mtr. na znak, 2) lekkoatletyczne: a) skoki w dal, wzwyż i wzwyż o tyczce, b) rzuty kulą, granatem, oszczepem i dyskiem, c) biegi 100 mtr. i 1500 mtr.

Na zakończenie zostały rozegrane match'e w siatkówkę i koszykówkę między zespołami Z. S. Dorohusk, Z. S. Lublin i K. P. W. Chełm.

Oprócz delegatów wszystkich Oddziałów P. W. z powiatu chełmskiego, do zawodów poza konkursem stawali niestowarzyszeni.

Po zawodach, nad Bugiem, została odgрана komedia p. t. „Przebieg generalna”, oraz odbyła się zabawa taneczna „pod gołem niebem”.

Wyniki zawodów podamy w następnym numerze. 1575 19312

1936/40/4

Celem propagandy sportu na terenie Gielma, piśmo nasze urządza corocznie — w pierwszą niedzielę września

Bieg Okrężny o puchar przechodni „Zwierciadła.”

W roku bieżącym

II-gi Bieg okrężny o puchar przechodni „Zwierciadła”

odbędzie się w niedzielę 5 września o godz. 4:30 po poł.

Start i meta koło Redakcji „Zwierciadła”

Trasa biegu wynosi około 4 klm.

I biegnię ulicami:

Lubelską, Szkolną, Sienkiewicza, Obłofską, Lubelską, 3-go Maja, Reformacką, Pocztową i Lubelską do Red. „Zwierciadła”.

Punkty kontrolne: 1-szy na rogu ul. Sienkiewicza i Obłofskiej; 2-gi na rogu ul. Obłofskiej i Lubelskiej; 3-ci na rogu ul. Pocztowej i Lubelskiej.

Zwycięzca biegu otrzymuje puchar na jeden rok. Po trzykrotnym zwycięstwie puchar staje się własnością zawodnika.

Oprócz pucharu zwycięzca oraz drugi i trzeci otrzymują żetony, — wszyscy zaś znajdujący się w grupie pierwszych dziesięciu — dyplomy.

W biegu mogą brać udział wszyscy obywatele Rzeczypospolitej Polskiej.

Opiekę lekarską nad biegiem raczył przyjąć prezes Ch. T. C. p. dr. Teofil Gniazdowski.

Wpisowe wynosi 50 gr. Zawodnicy wojskowi wpisowego nie płać.

Zapisy do dnia 4 września włącznie przyjmuje p. Edmund Odorkiewicz w Redakcji „Zwierciadła”.

„Cielne oko, pewna dłoń a w niej karabin, są najlepszą gwarancją nienaruszalności granic Państwa i zapewnienia pokoju”

POWIATOWY KOMITET W.F. i P.W. z KOMENDĄ POWIATU ZW. STRZEL. w CHELMIE

organizuje pod protektorem Pana Starosty Pow. E. Woronowicza i Pana Dowódcy 7 p. p. Leg. plk. Muzyki Władysława

POWSZECHNE LETNIE ZAWODY STRZELECKIE

pod hasłem „DZIESIĘĆ STRZAŁÓW KU CHWALE OJCZYZNY”

Termin i miejsce zawodów:

Zawody odbędą się od 17 VI 1938 do 17 lipca 1938 r. na strzelnicach 7 p. p. Leg., K.P.W. i Państw. Gimn. im. Czarnieckiego. Otwarcie zawodów w dniu 17. VI b. r. o godz. 9 rano na strzelnicy Państw. Gimnazjum ul. Gimnazjalna.

Zawody będą się odbywać codziennie od godz. 8—17-ej w niedzielę i święta od 12—18 na strzelnicach KPW i Państw. Gimnazjum w których uczestniczyć mogą wszystkie osoby. Amunicja i broń na miejscu, z tym że koszt 10 strzałów wraz z dyplomem uznania wynosi 45 gr. Jednocześnie strzelający uzyskują O.S. po spełnieniu warunków.

A więc Obywatelu! Spieszmy masowo na strzelnicę, zdobywać „Odznakę Strzelecką” — Niech nie zabraknie nikogo — ani kobiet, ani mężczyzn, starych ani maluczkich, — niech każdy zdobędzie O.S. ten widomy znak niech będzie symbolem, że gotowi jesteśmy zawsze do obrony naszej Ojczyzny.

Komendant Pow. Z. S.

(—) WŁADYSŁAW JANKOWSKI
KMP. Z. S.

1938/18/4

Bieg okrężny o puchar przechodni „ZWIERCIADŁA“.

Celem propagandy sportu na terenie Chełma pismo nasze
urządzać będzie corocznie — poczynając od roku bieżącego
w pierwszą niedzielę września

Bieg Okrężny o puchar przechodni „ZWIERCIADŁA“

W roku bieżącym bieg odbędzie się w niedzielę
6 września o godz. 4 po południu, 1925r

Start i meta koło redakcji „ZWIERCIADŁA“.

Trasa biegu

wynosi
około

4 klm.

i biegnie ulicami:

Lubelską, Szkolną, Sienkiewicza (daw-
niej Brzeską), Obłóńską, Lubelską, 3-go
Maja, Reformacką, Pocztową i Lubelską
do redakcji „Zwierciadła“.

PUNKTY KONTROLNE: 1-szy na rogu Sienkiewicza i Obłóń-
skiej, 2-gi na rogu Obłóńskiej i Lubelskiej, 3-ci na rogu Poczt-
owej i Lubelskiej.

Zwycięzca biegu otrzymuje puchar na jeden rok.

Po trzykrotnem zwycięstwie PUHAR staje się własnością
zawodnika.

Oprócz pucharu, zwycięzca oraz drugi i trzeci
otrzymują z e t o n y, — wszyscy zaś znajdujący
się w grupie pierwszych dziesięciu d y p l o m y.

W biegu mogą brać udział zawodnicy stowarzyszeni i
niestowarzyszeni, jednak przy zapisie należy zaznaczyć, czy
zawodnik występuje w barwach Klubu, czy nie.

Zapisy do dnia 5-go września włącznie przyjmie
P. Edmund Udorkiewicz w redakcji „ZWIERCIADŁA“.

Wpisowe wynosi 50 groszy. Zawodnicy wojskowi
wpisowego nie płać.

Opiekę lekarską nad Biegiem raczył przyjąć znany działacz
Dr. Med. p. Teofil Gniazdowski.

PIERWSZY BIEG OKRĘŻNY W CHEŁMIE!

PIERWSZY BIEG OKRĘŻNY W CHEŁMIE.

Sprawozdanie z działalności Tow. Cyklistów w Chełmie

Dnia 6-go lutego 1928 roku, w sali posiedzeń Rady Miejskiej odbyło się 3-cie Doroczne Walne Zebranie Członków Towarzystwa Cyklistów w Chełmie, z następującym porządkiem dziennym:

- 1) Zagajenie Zebrania i wybór prezydium
- 2) Zatwierdzenie sprawozdania Zarządu z działalności za rok ubiegły
- 3) Zatwierdzenie projektu programu sportowego na rok bieżący
- 4) Wybory do Władz Zastępczych Towarzystwa

W P Ł Y W Y

Saldo na dzień 1.IV 1927 r.	
Składki — — — —	„ 42,70
Jednorazowa składka na budowę boiska — — —	„ 160,00
Dochód z imprez, zabaw i mask. — — — —	„ 47,00
Slizgawka — — — —	„ 3460 27
Różne dochody — — — —	„ 39 20
Pożyczki — — — —	„ 25 40
	„ 450,00

zł. 4124 67

Po ogłoszonych sprawozdaniach Zarządu i odczytaniu protokołu Komisji Rewizyjnej, na wniosek przewodniczącego p. Papużyńskiego udzielono absolutorium Zarządowi. Zatwierdzono program sportowy na rok 1928. Z kolei przystąpiono do wyboru Władz Zastępczych Towarzystwa t. j. Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Sądu honorowego. Prezesem T-wa został wybrany p. mag. Papużyński Józef, wiceprezesem p. Szurmiński Wojciech — starszy skład Zarządu ukonstytuował się, jak następuje: kapitan — p. Kłopotowski Bronisław, skarbnik — p. Bruszewski Henryk, sekretarz — p. Morawski Jan, gospodarz — p. Demianowicz Włodzimierz, członkowie — p. p. Gutt Stanisław, Kryś Józef, Pochylski Antoni i Prochorow Sergiusz.

5) Wolne wnioski.

Zebranie w krótkich i powitalnych słowach zagał prezes p. Dr. Gniazdowski. Po przemówieniu p. dr. Gniazdowskiego przystąpiono do wyboru Prezydium w skład którego weszli: jako przewodniczącym p. mag. Papużyński, jako asessorowie pp. Kłopotowski Bronisław i Krysiak Józef.

Sprawozdanie ogólne Zarządu z działalności za rok ubiegły wygłosił wiceprezes p. Szurmiński, sportowe kapitan p. Prochorow i kasowe jak niżej wyszczególnione odczytał skarbnik p. Dietrych:

W Y D A T K I

Budowa remizy — — —	zł. 696 95
Roboty ziemne na torze — —	„ 396 85
Uzależnienie slizgawki — —	„ 58 00
Koszty urządzenia imprez sport., zabaw i maskar. — —	„ 2114 80
Koszty administracji — —	„ 156 23
%/o za uzyskaną pożycz. — —	„ 9 30
Różne — — — —	„ 24 00
Zwrot pożyczki — — —	„ 100,00
Saldo na dz. 6.II.1928 r. — —	„ 663,44

zł. 4124 67

Członkami Komisji Rewizyjnej wybrani zostali p. p. Umiński Stefan, Dietrych Jan, Nowicki Stefan, Kabala Szczepan i Sawicki Feliks — członkami Sądu Honorowego — p. p. sędz. Tomaszewski Stanisław, dr. Gniazdowski Teofil, adw. Tor Bolesław, prof. Zajulter Władysław i Kabala Stefan.

Na wniosek sekr. p. Morawskiego ponowiono uchwałę poprzedniego Walnego Zebrania o jednorazowym opodatkowaniu się na budowę toru kol. w wysokości 6 zł, wpłacanych przez członków w ratach dowolnych do dnia 1. VI — niemniej jednak jak po 1 zł.

Po wyczerpaniu porządku dziennego przewodniczący zebranie zamknął.

9/15 1928

Program Obchodu Uroczystości 3 Maja w Chełmie.

1. w sobotę, o godz. 9 wiecz. **Capstrzyk** Muzyki Wojskowej 7 p.p. Leg. po ulicach miasta
2. w niedzielę: a) o godzinie 6 rano **Pobudka**
b) o godzinie 9 rano **Uroczysta Msza św.** na Górcie Katedralnej z kazaniem ks. Zdzychowskiego. Po nabożeństwie przemówienie Starosty Chełmskiego, p. B. Miedzybłockiego. Równocześnie o godz. 9-ej rano odbędą się Uroczyste Nabożeństwa w Cerkwi i Synagodze.
3. **Defilada Wojsk Garnizonu Chełmskiego przy Ogrodzie Miejskim.**
4. o godz. 2 po poł. **Rewja Przysp. Wojsk.** przy współudziale 7 pp. Leg. i 2 p.a.c. nabłoniach miejsk.
5. o godz. 5 po poł. **Zabawa Ludowa** w Ogrodzie Miejsk. z atrakcjami (Radjo-Koncert, Orkiestra, Strzelanie do celu i wiele in. niesp.)
6. o godz. 9 wiecz. w sali Polskiego Klubu Społecznego **Koncert** Tow. śpiewaczego „LUTNIA” z Lublina przy współudziale znakomitego skrzypka **Wacława Grudzińskiego** dyr. Tow. Muz. w Lublinie.

1825/18/1

KOMITET.

Rewja Przysposobienia wojskowego.

Kulminacyjnym punktem uroczystości trzecomajowych, była rewja przysposobienia wojskowego młodzieży szkolnej, Strzelca i Sokola, oraz ćwiczenia pokazowe wojska.

Oddziały mające brać udział w Rewji, zgromadziły się o godz. 1-ej popoł. przed gmachem P. K. U. skąd wymaszerowały z orkiestrą kolejarzy na czele do koszar po karabiny.

Rozpoczął rewję 2-gi kurs Seminarjum Męskiego, pokazem gimnastyki wzorowej, podług systemu Linga i Herberta.

Hufiec szkolny Gimn. Państ. im. St. Czarnieckiego pokonał doskonałą szermierkę na bagnety, a szkoła podof. 7 p. p. Leg. gimnastykę wzorową. „Sokół” zaprezentował piramidy na drabinkach.

Straż pożarna miejska demonstrowała gaszenie pożaru „górnego”, przyczem umieszczeni wysoko na drabinkach strażacy, urządzili publiczności dość obfity, choć konieczny ze względu na panujący skwar — prysznic.

Następnie rozpoczęły się przygotowania do ćwiczeń artylerji, w czasie których przy usuwaniu z placu publiczności, było może trochę za wiele popychań obecnych obywateli i nietaktu zbyt energicznie nastrojonych niektórych p.p. oficerów.

Otrzymane szturchańce, zapomniane jednak były wkrótce, gdy świetna bateria 3 cal. polowa, pod dow. kpt. Wiatra, w pełnym galopie zajęła na upatrzoną pozycję i w niespełna trzy minuty, ku przeżenieniu pań i niektórych „zamazanych cywilów” — gruchnęła cztery razy, aż echo poszło w pobliski las i wróciło w postaci gwaru zachwyty zgromadzonej publiczności.

Następnie zatoczyły się na pozycję 155 mm. „niewiniątka” 2 p.a.c., które po dłuższem nieco przysto-

sowaniu „zaskomlały” tak, że drgnęła w poczuć swęj potęgę i mocy Chełmska Ziemia i zachwiały się zamarle w entuzjasmie tłumy.

Nad całością pokazu zaszczytnej sprawności 2 p. a. c. czuwał p. Zabkowski.

Następnie pluton 7 p. p. Leg. pod dow. kpt. Kominkowskiego nacierał na punkt oporu broniiony przez Hufce szkolne pod dow. chor. Waszczyńskiego.

Po rewji odbyła się wspaniała defilada zgromadzonych oddziałów, przyczem baterje i oddział konny 2 p. a. c. defilowały przed d-cą 7 p. p. Leg. p. ppłuk. Dąbkien w pełnym galopie. W czasie zawodów przygrywały orkiestry 7 p. p. Leg. 2 p. a. c. i Kolejowa.

Publiczność dzięki ładnej pogodzie i ciekawemu programowi zawodów, zebrało się tyle, że był tam... cały Chełm. Od godz. 5-ej odbyła się w Ogrodzie Miejskim zabawa ludowa, w czasie której przygrywała orkiestra 7 p. p. Leg. pod batutą p. dyr. Szlendaka.

I grałaby orkiestra znacznie dłużej, niż do zmroku, gdyby p. prezes Sekcji Zabawowej Komitetu uczczenia Konstytucji 3-go Maja postarał był się o przeprowadzenie do altanki światła.

Wieczorem, w kawiarni letniej w ogrodzie Miejskim odbył się Radjo Koncert, w czasie którego słyszano wykład o radio fotografii i nadaną w Zurichu operetkę niemiecką p. t. „Drei „Mädel“.

O godz. — 9-ej wieczór w Sali Polskiego Klubu Społecznego koncertowała „Lutnia” lubelska oraz skrzypek p. Grudziński

oooooooooooooooooooooooooooooooo

Dobrze zorganizowane Przysposobienie Wojskowe Młodzieży umożliwi zmniejszenie kontyngentu re-

NR 40/2 ^{kruta} 1925
oooooooooooooooooooooooooooooooo

57-4935

2. Istnieje od 2 lat Chemiczne T-wo Pryjaciół Związku Strzeleckiego w miejscach w których zgrupował ludzi bez różnicy wyznaj i narodowości, którym dobro Państwa, jego obrona, a w konsekwencji placówk strzeleckich, których zgromadzeniem jest przygotowanie świadomych żołnierzy odbywają, leży na sercu. Stara się ono roztoczyć opiekę materialną nad młodzieżą strzelecką oraz zapewnić podstawy materialne dla ich wykształcenia. W tym celu Chemiczne T-wo Pryjaciół Związku Strzeleckiego w Chelmnie świadczy powyższe usługi. Strona leżąca na terenie powiatu i pogłębianie pracy wychowawczej i przysposobienia wojskowego w poszczególnych oddziałach, zaś jeśli chodzi o stronę materialną świadczy niżej przytoczone cyfr:

W związku z zamknięciem roku kalendarzowego 1934, na podstawie wyciągu wpływów i rozchodów na rachunku Chelmskiego T-wa Przyjaciół Związku Strz. w Komunalnej Kasie Oszczędności w Chelmie na dzień 27. XII. 1934 r. stan dochodów i rozchodów T-wa Przyj. Z. S. za rok 1934 przedstawia się jak niżej:

1.	SAŁDO ze dnia 1 I 1934 r.		171.10
1.	Kolo Wyższości Kontroli Doch. Dyr. Kol. w Chelmie		170.10
2.	Starostwo Powiatowe	w Chelmie	388.15
3.	Powiatowa Kom. Z. P.	w Chelmie	284.50
4.	Urząd Starostwa	w Chelmie	218.25
5.	Wydziałek Społeczny	w Chelmie	214.50
6.	Gmina Wąsławice	Czyżewo	212.50
7.	Gmina Turka — Kolo Gminas		91.50
	— Platnik naucz. p. Walec		44.50
	— Platnik naucz. p. Bieleski		13.50
			169.20
8.	Gmina Wolbieszka — Kolo Gminas		96.25
	— Platnik naucz. p. Kus		17.00
			143.35
9.	Gmina Pawlow — Kolo nauczycielski		112.60
	— Urząd Gminas		4.20
			117.40
10.	Kolo Sed Grodzki		114.50
11.	Gminas Bukowa — naucz. p. Drenowski		113.25
12.	Gminas Swierze — Platnik naucz. p. Sawa	49.20	91.20
	— Raddikowski	27.00	91.20
13.	Kolo Gminas Zmudi — platnik p. Elaznec		91.20
14.	— Powiatowa Komenda Ubezpiecz. — Chelm		89.25
15.	Gminas Staw — platnik naucz. p. Madyska	41.50	89.25
	— Urząd Gminas p. Matarkowski	27.50	
16.	Kolo Pastwowa Sak. Handlowa — Chelm		87.00
17.	Kolo Pm. Obojowic — platnik p. Sosnalski		86.70
18.	— Siedliska — platnik p. Stokowski		85.70
19.	— Szkoła Rygielska — p. Szrobołowski		77.80
20.	— Szkoła — p. Lasek — Chelm		72.90
21.	— Komenda Kasa Oszczednosci — Chelm		63.00
22.	— Rajowice — platnik naucz. p. Turawski		55.10
23.	— Szkoła powiatowa Nr. 1 w Chelmie		56.45
24.	— Szkoła — Chelm		53.75
25.	— Szkoła wietnaska w Chelmie		49.20
26.	— Powiatowa Szkoła Grupy Nr. 1		36.30
27.	— Szkoła — p. K. P. — Chelm		36.00
28.	— Szkoła — Szkoła — Chelm		33.60
29.	— Gminas Raskow — platnik naucz. p. Kozdro		32.00
30.	— Pastwowa Seminarium Naucz. Muz. w Chelmie		27.00
31.	— Szkoła — Szkoła — Chelm		22.20
32.	— Szkoła — Szkoła — Chelm		22.00
33.	Kolo Pastwowa Seminarium Naucz. Znanie w Chelmie		19.50
34.	— Szkoła Powiatowa Nr. 3 w Chelmie		17.75
35.	— Szkoła — Chelmska — w Chelmie		15.50
36.	— Szkoła Powiatowa Nr. 3 w Chelmie		10.50
37.	— Szkoła — Szkoła — Chelm		9.00
38.	— Urząd Poczt i Telegrafow w Chelmie		8.00
39.	— Kozdro — Rajowice — Szkoła		4.00
40.	— Szkoła Powiatowa Nr. 4 w Chelmie		3.00
41.	— Komenda p. Sierwa — Chelm		2.00
42.	Wpisy w innych księzkach		340.01

Razem w dniu 10. XII. 1934 r.	4222.23
do dnia 27. XII. 1934 r. włącznie	116.20

RECEIVED: 4538.62

WYDATKOWANO NA:

1. Wychowawia Obywatelskie — według preliu. budz. pow. Zarz. Z. S.	
na rok 1934—35 Dz. III.	517.85
2. Strzelectwo — jak wyzej Dz. IV.	807.61
3. Wychowawia Hayzema — jak wyzej Dz. V.	176.20
4. Przemysla i gosp. — jak wyzej Dz. VII.	215.29
5. Wychowawia Polakow i S. Rozwiaz.	167.00
6. Pielce Kobiet — urosad. Odz. Zensk. — jak wyzej Dz. IX.	309.50
7. Uzywanie biuro oraz prace Kom. Pow. Z. S. w terenie — jak wyzej	
na rok D. I, II.	1584.46
8. Nieprzewidziane wydatki.	544.32
	Razem : 4.222.23

Jak z powyższego wynika, z drobnych składek szczyrych Przyjaciel Związku Strzeleckiego rosła w tym samym, ledwo porównała na maleńką rozbudowę. Tak, tak bardzo ważnej, ganiąc jej charakterze wytwór, użyteczności publicznej i wybitnym znaczeniu państwowemu.

Równocześnie¹ ta droga Zarząd Chalmerskiego i 1-wa Przyj. Zw. Strzeł. składała najistotniejszą: podległowanie wszystkim członkom organizacji i prost² równocześnie o jedynak nowych, gdyż potrzeby z dnia na dzień rosła, a trzeba im koniecznie sprowadzić.

Za Zarząd:

~~AL~~ RIKULSKI, Jr. President

LLUKIEWICZ czł. Zarz

3. FOTOGRAFIE

Ukazujące ciekawe momenty
z życia sportowego Chełma
w latach 1918–1939

Łódź „Chełmianka” ze Szkolnego Koła LMK w drodze Bugiem do Warszawy 1929 r.

Chełmska drużyna piłkarska lata 1933-1939

Chełm 1938 r. Joachimowicz, najwszechstronniejszy zawodnik MKS Chełm, podczas meczu MKS Chełm MKS Zamość o puchar KOS

Chełm 1938 r. Kisielewski, reprezentant Chełma, podczas pucharu KOS w meczu MKS Chełm MKS Zamość

Chełm 1938 r. Płuciennik, reprezentant Chełma, podczas pucharu KOS
w meczu MKS Chełm MKS Zamość

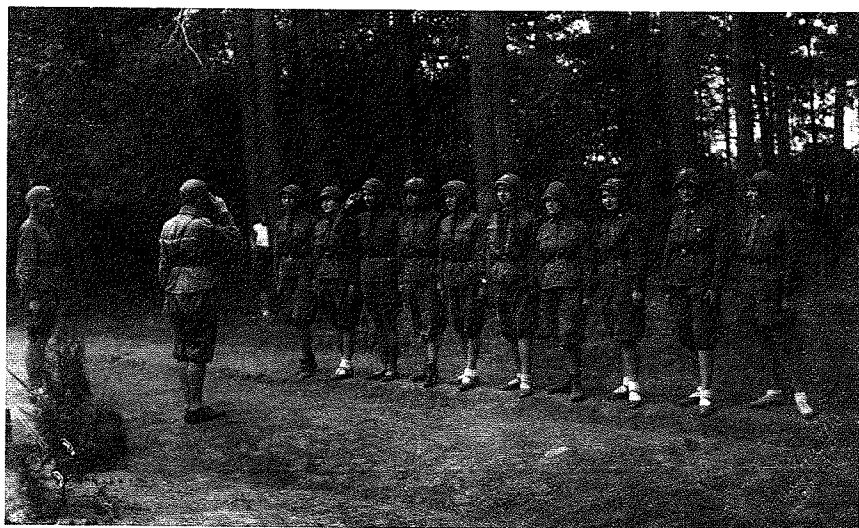
Chełm 1938 r. Sokołowski, MKS Chełm, i Kordyga MKS Zamość
w meczu koszykówki o puchar KOS

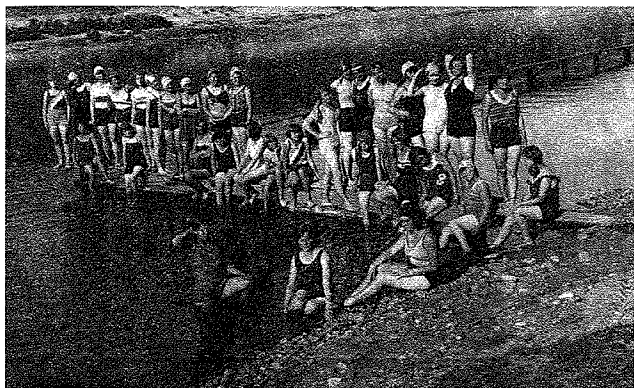
Emblemat noszony przez zawodników MKS Chełm
w latach 1934-1939

Pożegnalny podwieczorek absolwentów Państwowej Szkoły Handlowej w Chełmie
25 czerwca 1930 r. (ze zbiorów Samockich)

Reprezentacyjna drużyna Chełmskiego Hufca PW z Państwowej Szkoły Handlowej w Chełmie
podczas galowego apelu w strojach organizacyjnych, w Kownie nad Niemnem 1930 r.
(ze zbiorów Samockich)

Ogólnopolski obóz najlepszych paramilitarnych drużyn kobiecych PW w bazie szkoleniowej w Kownie nad Niemnem, 1930 r. (ze zbiorów Samockich)

BOISKO SPORTOWE K. P. W.

(na przeciw dworca kolejowego)

W niedzielę t. j. dnia 18.VII 1937 r. o godz. 15-ej odbędą się

TOWARZYSKIE ZAWODY PIŁKI NOŻNEJ
między drużynami

W.K.S. - K.P.W.

CHEŁM

CHEŁM

Wstęp dla młodzieży 15 gr., dla dorosłych 30 gr., miejsca siedzące 50 gr.

Podczas zawodów przygrywać będzie orkiestra K. P. W.

**Komitet Organizacyjny Zjazdu Byłych Wychowanków
S. K. S. „ZDRÓW”
przy Liceum Pedagogicznym w Obelmie**

zaprasza uprzejmie

Ob. _____

n a

**Obchód 35-lecia istnienia
Koła Sportowego »Zdrów«**

który odbędzie się dnia 14 i 15 czerwca 1958 r.

KOMITET ORGANIZACYJNY

PROGRAM ZJAZDU

14.VI. 1958 r.

- godz. —10.00 Otwarcie Zjazdu.
„ 10.00—14.00 Referat (dyskusje).
„ 14.00—16.00 Obiad.
„ 16.00—18.00 „Dziko Łabędzie” — przedstawienie.
„ 18.30—19.30 Kolacja.
„ —19.30 Świetlica—rozrywka.

15.VI. 1958 r.

- godz. 9.00—12.00 Popisy sportowe na boisku szkoln.
„ 12.00—13.00 Podsumowanie i zamknięcie Zjazdu.
„ —13.00 Obiad.

Okolicznościowe zaproszenie z 1958 r.

II ZŁOT
CHEŁMSKIEGO HUFCA HARCERZY
W ZAWADOWCE

DYPLOM
DLA
6 DRUŻYNY HARCERZY

IM. SZYMONA KONARSKIEGO
KTÓRA ZAJĘŁA

3 miejsce

OGÓLNEJ PUNKTACJI DRUŻYN
UZYSKUJĄC 429 PKT

Komendant Złota
Marian Piłarski
pim. MAKIAN PIŁARSKI

ZAWADOWKA 6-VI-1938

Kwestionariusz o liczbie sprzedanych biletów wstępu na widowiska itp. według zestawień Zarządu Miasta Chełma, sporządzonych dla celów podatkowych

1934					
Wyszczególnienie	liczba biletów sprzedanych	sumy w złotych			
		wartość bi- letów netto dochód przedsiębior.	podatek wi- dowskiowy	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy
I. Imprezy opłacające miejski podatek widowiskowy					
Kinematografy	184 133	47 581,95	6067,12	1415,68	3540,89
Teatry	9 975	10 825,61	712,51	563,40	3540,00
Rewie, kabarety	1 466	1 066,40	134,72	65,85	864,90
Koncerty, recytacje	1 671	1 893,82	160,33	120,65	75,70
Wystawy, panoramy	—	—	—	—	146,55
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	—	—	—	—	—
Imprezy sportowe	—	—	—	—	—
Akademie	287	93,37	4,90	1,25	5,65
Bale maskowe	287	370,04	16,60	18,30	32,00
Zabawy taneczne	874	770,08	66,78	49,95	56,60
Jasielka	471	403,34	26,03	15,05	8,05
Odczyty	23	9,27	0,55		1,45
II. Imprezy nieopłacające miejskiego podatku widowiskowego (tj. te, przy których Zarząd Chełmski wymierza i inkasuje opłaty na rzecz Polskiego Czerwonego Krzyża i Funduszu Pracy)					
Kinematografy	—	—		—	—
Teatry	1 660	818,72		34,60	64,20
Rewie, kabarety	279	243,23		16,65	20,35
Koncerty, recytacje	1 587	924,19		47,65	73,30
Wystawy, panoramy	112	37,82		—	5,60
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—		—	—
Muzea	—	—		—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	—	—		—	—
Imprezy sportowe	—	—		—	—
Akademie	533	228,68		19,30	24,25
Bale maskowe	461	386,05		28,05	25,55
Zabawy taneczne	1 358	1 408,38		70,30	95,60
Jasielka	744	681,60		28,90	58,35
Odczyty	—	—		—	—

1935					
Wyszczególnienie	liczba biletów sprzedanych	sumy w złotych			
		wartość bi- letów netto dochód przedsiębior.	podatek wi- dowskiowy	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy
I. Imprezy opłacające miejski podatek widowiskowy					
Kinematografy	168 862	56 297,81	8356,05	1154,30	4892,00
Teatry	12 906	9 401,76	467,76	227,00	735,25
Rewie, kabarety	565	551,88	36,76	38,50	31,60
Koncerty, recytacje	969	971,75	102,66	69,90	78,20
Wystawy, panoramy	—	—	—	—	146,55
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	7 279	3 483,35	613,93	175,35	338,00
Imprezy sportowe	356	52,77	11,29	—	0,95
Akademie	451	146,83	8,68	1,35	17,90
Bale maskowe	61	49,35	4,94	3,05	3,05
Zabawy taneczne	1 618	1 528,57	134,38	108,90	111,35
Jasielka	566	147,78	7,78	3,30	13,30
Odczyty	372	79,73	5,22	—	5,80
II. Imprezy nieopłacające miejskiego podatku widowiskowego (tj. te, przy których Zarząd Chełmski wymierza i inkasuje opłaty na rzecz Polskiego Czerwonego Krzyża i Funduszu Pracy)					
Kinematografy	—	—	—	—	—
Teatry	158	195,31	—	10,10	16,50
Rewie, kabarety	18	18,97	—	1,15	1,25
Koncerty, recytacje	92	60,95	—	2,55	4,40
Wystawy, panoramy	272	160,27	—	6,75	13,60
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	—	—	—	—	—
Imprezy sportowe	194	131,80	—	5,00	5,00
Akademie	216	65,87	—	—	9,75
Bale maskowe	869	838,15	—	52,35	52,35
Zabawy taneczne	788	934,90	—	56,95	74,40
Jasielka	206	211,74	—	13,85	13,85
Odczyty	584	248,23	—	9,50	18,45

Za kwestionariusz odpowiedzialni byli referent podatkowy Jan Warszawa i prezydent Miasta Chełma Tadeusz Tomaszewski.

Chełm, 19 marca 1936. APŁOCh AmCh., sygn. 513.

Kwestionariusz o liczbie sprzedanych biletów wstępu na widowiska itp. według zestawień Zarządu Miasta Chełma, sporządzonych dla celów podatkowych

1937					
Wyszczególnienie	liczba biletów sprzedanych	sumy w złotych			
		wartość bi- letów netto dochód przedsiębior.	podatek wi- dowiskowy	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy
I. Imprezy opłacające miejski podatek widowiskowy					
Kinematografy	214 931	74 622,74	7103,28	802,40	5812,63
Teatry	19 093	17 509,36	902,06	667,06	1195,67
Rewie, kabarety	96	153,04	6,38	9,60	9,60
Koncerty, recytacje	1 582	1 556,14	99,28	82,23	112,96
Wystawy, panoramy	244	51,30	4,83	—	3,00
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	2 301	660,25	60,14	3,00	16,85
Imprezy sportowe	334	136,62	13,66	2,60	7,95
Różne zabawy	878	343,43	53,65	4,57	33,06
II. Imprezy nieopłacające miejskiego podatku widowiskowego, na Polski Czerwony Krzyż lub też zwolnione od wszelkich opłat					
Kinematografy	—	—	—	—	—
Teatry	359	176,77	—	6,75	14,30
Rewie, kabarety	—	—	—	—	—
Koncerty, recytacje	1 296	193,10	—	37,82	58,79
Wystawy, panoramy	1 731	193,10	—	—	2,75
Ogrody zoolog., bota- nicz.	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	—	—	—	—	—
Imprezy sportowe	—	—	—	—	—
Różne zabawy	3 865	3 863,02	—	194,62	241,57

Za kwestionariusz odpowiedzialny był Jan Morawski.
Chełm 23 lutego 1938. APLOCh AmCh., sygn. 522.

Kwestionariusz o liczbie sprzedanych biletów wstępu na widowiska itp. według zestawień Zarządu Miejskiego dla celów podatkowych
w 1936 r.

Wyszczególnienie	Sumy w złotych						Sumy w złotych					
	Liczba biletów sprzedanych	wartość biletów netto (dochód) przedsiębiorstw	podatek widowski	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy	opłata na Fundusz Pracy	Liczba biletów sprzedanych	wartość biletów netto (dochód) przedsiębiorstw	podatek widowski	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy	opłata na Fundusz Pracy
I. Imprezy opłacające miejski podatek widowski												
Kinematografy	166 970	50 978,87	6884,78	631,63	4137,60	—	—	—	—	—	—	—
Teatry	12 453	11 645,56	476,19	254,65	851,11	—	—	—	—	—	—	—
Rewie i kabarety	901	858,75	100,50	43,05	65,00	—	—	—	—	—	—	—
Koncerty i recytacje	491	375,60	19,32	15,45	27,55	—	—	—	—	—	—	—
Wystawy, panoramy	55	9,90	0,90	—	1,10	—	—	—	—	—	—	—
Ogrody zoolog. i botan.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	2 045	655,69	89,43	6,35	21,75	—	—	—	—	—	—	—
Imprezy sportowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Różne zabawy	1 429	934,81	60,64	47,10	58,23	—	—	—	—	—	—	—
							2241	1460,34	—	57,97	—	100,93
II. Imprezy nieopłacające miejskiego podatku widowskiego, a tylko na Polski Czerwony Krzyż i Fundusz Pracy lub też zwolnione od wszelkich opłat												

Chełm, 10 lutego 1937, APLOCh AmCh., sygn. 521.

Kwestionariusz o liczbie sprzedanych biletów wstępu na widowiska itp. według zestawień Zarządu Miejskiego dla celów podatkowych w 1938 r.

Wyszczególnienie	Sumy w złotych					Sumy w złotych			
	Liczba biletów sprzedanych	wartość biletów netto (dochód) przedsiębiorstw	podatek widowiskowy	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy	Liczba biletów sprzedanych	wartość biletów netto (dochód) przedsiębiorstw	opłata na Polski Czerwony Krzyż	opłata na Fundusz Pracy
I. Imprezy opłacające miejski podatek widowiskowy									
Kinematografy	259 417	94 125,48	9564,26	1125,04	8042,28	—	—	—	—
Teatry	13 749	14 156,88	616,76	776,11	979,53	1091	204,43	1,57	5,34
Rewie i kabarety	1 166	1 972,90	212,80	99,86	128,47	—	—	—	—
Koncerty i recytacje	765	664,56	52,14	32,74	40,83	3237	1529,46	58,33	107,95
Wystawy, panoramy	1 117	111,70	10,39	—	—	—	—	—	—
Ogrody zoolog. i botan.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Muzea	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cyrki, pokazy zwierząt tresowanych	10 029	4 312,94	370,90	127,94	299,03	—	—	—	—
Imprezy sportowe	293	95,28	15,88	1,05	6,60	139	40,83	—	1,57
Różne zabawy	1 637	1 570,10	119,61	79,47	102,71	4851	3947,93	199,25	235,15
II. Imprezy nieopłacające miejskiego podatku widowiskowego, a tylko na Polski Czerwony Krzyż i Fundusz Pracy lub też zwolnione od wszelkich opłat									

Chełm, 13 stycznia 1939, APLOCh AmCh., sygn. 520.

CHEŁM 1938

W przerwie meczu siatkarek MKS Chełm – MKS Lublin
na boisku SKS „Zdrów” Seminarium, o puchar Kuratora KOS

ISBN 83-913961-6-9

